

AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

LAUREA-JULKAISUT | LAUREA PUBLICATIONS | 131

Janika Lindström & Kimmo Kumlander (toim.)

Puheenvuoroja ihmisistä ja yhteisöistä

**Copyright © tekijät ja
Laurea-ammattikorkeakoulu 2020
CC BY-SA 4.0**

Kannen kuva: Shutterstock

Sivun 4 kuva: Syllas Boesten on Unsplash

Sivun 10 kuva: Sharon Mccutche on Unsplash

Sivun 13 ja 33 kuvat: Diego PH on Unsplash

Sivun 18 kuva: Ai Nik on Unsplash

Sivun 20 kuva: Yiqun Tang on Unsplash

Sivun 23 ja 29 kuvat: Rikosseuraamuslaitos

Sivun 27 kuva: Jeremy Yap on Unsplash

Sivun 33 kuva: Yossef Naddam on Unsplash

Sivun 38 kuva: Melissa Askew on Unsplash

Sivun 43 kuva: Yiran Ding on Unsplash

Sivun 49 kuva: Ashkan Forouzani on Unsplash

Sivun 53 kuva: Scott Webb on Unsplash

Sivun 58 kuva: Atlas Green on Unsplash

Sivun 62 kuva: Tijs van Leur on Unsplash

Sivun 64 kuva: James Baldwin on Unsplash

Sivun 71 kuva: Joshua Ness on Unsplash

Sivun 73 kuva: Matti Snellman

Sivun 75 kuva: Felix Mooneram on Unsplash

Sivun 79 kuva: SignWiki-sanakirja

Sivun 84 kuva: 30daysreplay on Unsplash

Sivun 87 kuva: Andy Holmes on Unsplash

Taitto: Noora Montonen

ISSN-L 2242-5241

ISSN 2242-5225 (verkko)

ISBN: 978-951-799-564-1 (verkko)

2. versio

SISÄLLYSLUETTELO

I Aluksi on ihminen

Janika Lindström – Kimmo Kumlander: Ihminen yhteisössä.....	6
Kati Komulainen: Yhteiskunnallisesti vaikuttava korkeakoulu – ihmisten yhteisö.....	8
Kimmo Kumlander: Kansalaisjärjestö ihmisen asialla: ihmisten yhteisö.....	11
Marika Öfversten ja Mira Roine: Kolmannen sektorin työyhteisön hyvinvoinnin tukeminen: menetelmänä arvostava haastattelu.....	14

II Yhteisöjä muurien molemmin puolin

Janika Lindström – Kimmo Kumlander: Ammattilaisten havaintoja ja oppimiskokemuksia yhteisöistä.....	22
Vilma Talsi: Oppimiskokemuksia Sörkka-yhteisöstä (kuntoutujan ja työntekijän kertomina)	28

III Ammatillaiset yhteisöjen rakentumista tukemassa

Eeva Järveläinen: Nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä paikantamassa Kivistössä.....	36
Anu Kettunen: Nuorisotakuutalo - osallisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa	50
Mira Roine ja Päivi Rainò: ”Me kuunnellaan, tuetaan ja välitetään. Sitä nää ihmiset tarvitsee.”....	56
Anu Hagman: Oppimiskumppanuus kokemusasiantuntijakoulutuksessa.....	64

IV Minun ääneni

Tomas Luoto: Kokemuksia yhteisöistä.....	70
Jouko Karjalainen, Heikki Eskelinen, Timo Hovi, Saana Keiski, Hilu Meriluoto, Olavi Miettinen, Tuja Minkkinen, Hanna Pirttilahti, Sanna Salmenkallio, Petri Valkoma ja Kari Vähä-Aho: Porttiteatteri on vapausteatteria	72
Päivi Rainò & Maija Koivisto: ’Muuna’ omassa perheessä ja suvussa. Yhteisöllisyydestä ja verenperinnöstä.	77

LOPUKSI

Kimmo Kumlander – Janika Lindström: Itsen hyvä olla tässä	86
---	----

I Aluksi on ihminen

Ihminen yhteisössä

Tämän teoksen alkusanat lausuttiin jo useita vuosia sitten. Kävimme keskustelua mistä haluaisimme kirjoittaa seuraavan hankehakemuksen, jolla tekisimme jotakin käänteentekevää. Pyörittelimme monia ideoita, joista suurin osa oli luonteeltaan jo koeteltuja: kootaan eri ikäisiä ihmisiä asumaan yhteen ja rakennetaan siitä ihmisten yhteisö joka tukee kaiken ikäisiä osallistujiaan, rakennetaan opinnot jotka vievät rikostaustaisen varmasti työmarkkinoille mutta jotka toteutetaan yhteisömuotoisesti siten että samalla ihmisten kuntoutumisprosessi etenee koulutuksen kanssa rinnakkain, viedään ihmiset luontoon tai merelle työskentelemään ja oppimaan yhdessä ja yhdistetään siihen muodollinen koulutus jne. Ideoita tulvi, toinen sanoi kaksi virkettä ja toinen jatkoi jo vähän toisen päälle omaa ideaansa.

Mietimme mikä olisi sellainen yhteinen teema josta haluamme kirjoittaa. Hakemuksen. Hyvän hankkeen. Jotakin mihin ihmisiä voisi työllistyä. Totesimme lähes yhtä aikaa, että ideoitamme yhdistää ihmiset osana yhteisöä, yhteisön kuntoutumista, oppimista, työskentelyä ja onnistumista tukeva vaikutus. Että ihminen on aina osa useita yhteisöjä. Ja että samalla arjen työssä kohtaamamme ihmiset ovat niin usein yhteisöjen valtavirrassa ajettu, pudonneet, hakeutuneet, joutuneet marginaaliin, laidalle, tai kokonaan ulkopuolelle. Että heillä ei ole muodikkaita kuplia joista valita oma yhteisönsä, vaan he ovat pudonneet omaansa.

Yhteisö ei ollut käsitteenä muodikas. Se kuului jonnekin agraariaikaan. Että oli kirkko, joki, pellot, muutama talo ja metsää. Lapsikatrata. Kyläyhteisö joka piti huolta yhteisöstä. Me korostamme nyt puheessa yksilöä, subjektiutta, oikeutta ja mahdollisuutta päättää, yksilön vastuutakin. On muodikasta tervehtiä iloisesti ihmistä joka astuu samanhenkiseen kahvilaan kanssani. Mehän kuulumme samaan piiriin, tai kuplaan, joku sanoisi. Poliitikot koettivat lanseerata yhteisöpohjaisia termejä. Hallitusohjelma puhui yhteisötakuusta. Kaikille taattaisiin yhteisö johon kiinnittyä. Puhuttiin myös yhteisötaloudesta. Miten vähän jakamalla kaikilla on enemmän. Less is more. Taloihin hankittiin yhteisiä autoja joilla asukkaat voisivat hurautella kauppoille ja palata takaisin asumisyhteisönsä. Terassilla oli isot laatikot joissa kasvatettiin hyötykasveja joita kaikki yhdessä hoitivat ja joista kuka tahansa sai käydä ottamassa ruoanlaittoon omansa.

Halusimme tässä teoksessa antaa äänen erilaisille ihmisille osana erilaisia yhteisöjä. Kasvamassa osaksi uusia yhteisöjä. Hapuilemassa kohti yhteisöllisyyttä. Kohtaamassa ihmisiä jotka toimivat itselle peilinä omasta

itsestä. Sitä moni toistaa tämänkin teoksen artikkeleissa. Että vain toimimalla osana ihmisten yhteisöä voi oppia näkemään itsensä. Ääneen pääsevät muun muassa rikostaustaiset osana vankiyhteisöä, osana kuntoutumisyhteisöä, osana opiskelijayhteisöä. Ammattilainen joka työskentelee rakentaen ihmisten kanssa yhteisöä jossa olisi hyvä kuntoutua, työllistyä, opiskella, irtautua rikoksista tai päihteistä. Ihminen osana työyhteisöä. Kaupunkilainen osana rakennettua kaupunkiympäristöä.

Aloimme koota kirjoituksia sekä omia ajatuksiamme siitä, mitä meille tarkoittaa yhteisö, yhteisöllinen oppiminen, kuntoutumisyhteisö jne. Mitä ennakkokäsityksiämme meidän tulisi purkaa, ja missä kohden pystymme nostamaan ylös ihmisen joka on tippumassa verkon silmukoista ulkopuolelle. Tämä teos on lyhyt yleiskatsaus yhteisöihin, yhteisön voimaan sekä erilaisiin yhteisöihin kuulumisesta, niiden rajamailla olemisesta – sekä yksin jäämisestä. Teos ei anna niinkään vastauksia kuin avaa ovia ja antaa yhteisössä eläneen tai elävän näyttää meille tietä ja opastaa meidät pienelle kiertokäynnille.

Vaikka kukaan ei varsinaisesti sano sitä ääneen, kaikista teoksessa maalatuista kuvista näkyy ihminen melko paljaana ja alastomana. Ei hän ole vahva subjekti joka pistelee menemään elämässä ja pärjää koska hän on niin hyvin koulutettu, osaava ja menestyvä. Ihmiset tulevat vahvoiksi, he oppivat, he onnistuvat ja he voivat olla aitoja omia itsejään, kun heillä on turvallisia yhteisöjä joissa he voivat saada kaikkia näitä kokemuksia olemalla oma itsensä, ihminen osana yhteisöä.

Ihmiset tulevat vahvoiksi, he oppivat, he onnistuvat ja he voivat olla aitoja omia itsejään, kun heillä on turvallisia yhteisöjä joissa he voivat saada kaikkia näitä kokemuksia olemalla oma itsensä, ihminen osana yhteisöä.

Kati Komulainen, korkeakouluyksikön johtaja

Yhteiskunnallisesti vaikuttava korkeakoulu – ihmisten yhteisö

”Täällä me olemme kuin muutkin.” Näin minulle totesi Keijo-hankkeen osallistuja, kun olimme aloittamassa hanketta Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan kampuksella. Minulle yksikön johtajana tasaveraisuus, oikeudenmukainen kohtelu, avoimuus ja yhteisön kasvattava energia ovat merkityksellisiä asioita. Tällöin ensimmäisen ryhmän aloittaessa oivalsin, että nyt olemme tekemässä jotakin todella merkityksellistä. Olimme avanneet ovemente ihmisille, joilla oli päihde- ja rikostaustaa.

Ammattikorkeakoulun tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisvaateisiin vastaavaa koulutusta, jonka avulla työllistytään ammatillisiin asiantuntijatehtäviin. Koulutuksen aikana tuetaan opiskelijan ammatillista kasvua ja edistetään elinikäistä oppimista. Keskeistä opetuksen ja tutkimuksen ohessa ovat aluekehityksen ja alueen elinkeinorakenteen uudistavat elementit, jolloin ammattikorkeakoulutoiminnan tulee olla työelämälähtöistä ja aluevaikuttavaa. (Niiniluoto 2015; Ammattikorkeakoululaki 2014.)

Korkeakouluyksikössämme opiskelee yli 2 000 opiskelijaa ja reilut 100 asiantuntijaa. Yhteisömme muodostuu hyvin monenlaisissa elämäntilanteissa olevista opiskelijoista. Suomen suurimpana sairaanhoitajien kouluttajana hoitotyön ja terveydenhoitotyön koulutus kohtaavat sosionomien koulutuksen sekä Suomen ainoan ammattikorkeakoulutasoisen rikosseuraamusalan koulutuksen. Tämän lisäksi meillä opiskellaan kauneudenhoitoalaa, tietojenkäsittelyä ja liiketaloutta. Kompleksisessa maailmassa monialainen yhteisö mahdollistaa luontevat kohtaamiset eri alojen opiskelijoiden ja asiantuntijoiden kesken. Työelämään tämä monialainen yhteisö antaa valmiuksia jo opiskeluaikana. Harvoin voimme enää nykyään ratkaista työelämän ja maailman haastavia tilanteita vain yhden paradigman kautta vaan tarvitaan moniulotteisia lähestymistapoja. Tutkinto-opiskelijoistamme osa opiskelee englanninkielisissä ohjelmissa edustaen kymmeniä eri kansalaisuuksia. Lisäksi olemme aloittaneet koulutusviennin Kiinaan, ja Suomeen ovat sitä kautta muuttaneet

ensimmäiset sosionomi-opiskelijat, joiden tavoitteena on rakentaa elämä Suomeen ja Vantaalle. Seuraavana pyrimme aloittamaan sairaanhoitajakoulutuksen samoin elementein. Syksyllä 2019 meille saapui yli 100 ulkomaista vaihto-opiskelijaa eri puolilta maailmaa.

Jatkuva oppiminen on hallituksen eräs keskeisistä tavoitteista ja merkittävä osa ammattikorkeakoulujen uudistunutta rahoitusmallia vuosille 2021 – 2024. Toteutamme maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta, erikoistumiskoulutuksia ja avointa ammattikorkeakouluopetusta erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmiselle. Olemme myös viime vuosina onnistuneet Opetushallituksen haussa toteuttaaksemme toisen asteen opetushenkilöstön maksutonta täydennyskoulutusta koko Suomen alueelle hyödyntäen verkkototeutuksia ja monimuotokoulutusta.

Laurean yhtenä keskeisenä arvona on avoimuus. Edellä kuvatun mukaisesti toimintamme on laaja-alaista osaamista kehittävää ja uutta osaamista rakentavaa. Yhteisön avoimuus ympäröivään maailmaan ilmenee erilaisten oppijoiden ja osaamistarpeiden huomioimisena toimintaamme rakentaessamme. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan tarkastella innovaatiotoiminnan, työmarkkinoilla ilmenevän vaikuttavuuden ja alueellisen toimintaympäristön vaikuttavuuden näkökulmista (Ritsilä ym. 2008). Pääkaupunkiseudulla ilmenevään lastentarhanopettajapulaan olemme vastanneet useilla erillisillä polkuryhmillä, joista valmistuu lähiaikoina kymmeniä päteviä sosionomeja, joilla on kelpoisuus toimia lastentarhanopettajan tehtävissä. Hengitämme siten samaan tahtiin ympäröivän toimintaympäristön kanssa.

Osaavan työvoiman tuottaminen alueelle on keskeisimpiä yhteiskunnallisen vaikuttamisen muotojamme. Sen rinnalla aktiivinen TKI-toiminta ja julkaisutoiminta kehittävät toimintaympäristöä sekä globaalisti että paikallisesti. Tiiviisti työelämään kytkeytyvät ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot uudistavat työelämää vuorovaikutuksessa työelämässä toteutettavien tutkinnon osien ja kehittämistehtävien kautta. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus todentuu, kun se vastaa yhteiskunnan tarpeisiin. Artikkelin alussa mainitsemani KEIJO-hanke on osoittanut yhteiskunnan tarpeen, johon olemme pystyneet hankkeessa yhteistyökumppaneiden kanssa vastaamaan. Henkilöt ovat koulutuksen jälkeen työllistyneet, päässeet opiskelemaan, osallistuvat työkokeiluun ja kullakin on mielekäs merkittävä rooli yhteiskunnassa. ”Täällä me olemme ihmisiä eikä meitä epäillä.” Tässä KEIJO-hankkeen kokemusasiantuntijakoulutettavan kommentissa minulle kiteytyy koulutuksen yhteiskunnallinen merkitys ja yhteisön avoimuus. Jokaisella on mahdollisuus muuttaa suuntaa ja kehittyä ihmisenä oman osaamisen kehittämisen ja rakentamisen kautta. On ilo johtaa yksikköä, jossa maailma pienoiskoossa näkyy joka päivä.

Kompleksisessa maailmassa monialainen yhteisö mahdollistaa luontevat kohtaamiset eri alojen opiskelijoiden ja asiantuntijoiden kesken. Työelämään tämä monialainen yhteisö antaa valmiuksia jo opiskeluaikana

Lähteet:

Ammattikorkeakoululaki 932/2014, Viitattu 19.10.2019. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932>

Niiniluoto, I. 2015. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut yhteiskunnallisina vaikuttajina. Teoksessa: Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 13, 13-32.

Ritsilä, J., Nieminen M., Sotara, M. & Lahtonen, J. 2008. Societal and economic engagement of Universities in Finland: an evaluation model. Higher Education Management and Policy, 20, 2, 165-176.

Kimmo Kumlander

Kansalaisjärjestö ihmisen asialla: ihmisten yhteisö

Kun viitisen vuotta sitten kävelin kepein askelin omenapuiden reunustamaa polkua pitkin uuteen työpaikkaani vanhan kauniin funkkistalon toiseen kerrokseen, en osannut moneltakaan osin aavistaa, millaisen muutoksen ja seikkailun tuo fyysisesti lyhyt muuttomatka korkeakoulujohtajan työhuoneesta kansalaisjärjestön johtajan huoneeseen vielä aiheuttaisi. Vaikka olin tutkinut ja kirjoittanut haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten arjesta jo vuosia, vaikka osallistuin aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun esimerkiksi työmarkkinoiden toimivuudesta ja koulutusjärjestelmän heikkouksista sekä julkisen sektorin tavasta säästää rahaa antamalla ihmisten elämän kannalta kriittisiä palveluita yksityisen sektorin tuotettavaksi sille, joka sen halvimmalla suostuu tekemään, en silti tiennyt vielä ihmisten arjesta paljonkaan.

Kahdessa sisarusjärjestössämme työskentelee yhteensä yli 130 eri alojen ammattilaista ja asiantuntijaa tukeakseen kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia eteenpäin heidän elämänsä omissa kysymyksissä. Vuosittain kuljemme yli 2 000 eri ikäisen, eri elämäntaustoista tulevan ihmisen rinnalla, toisten kanssa vain muutaman kuukauden, joidenkin kanssa jopa vuosien pituisen yhteisen matkan kohti hänelle hyvää, tavallista elämää.

Alan kansalaisjärjestön johtaminen on mielenkiintoinen ja kiehtova tehtävä päivästä toiseen. Työ jakautuu noin neljään varsin erilaiseen maailmaan, joissa kaikissa ihminen ja hänen yhteisönsä ovat varsin konkreettisesti läsnä: 1) haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilanteesta tehtävä tutkimus ja vaikuttamistyö, 2) organisaation talouden johtaminen niin että yhdistyksellä on töitä kaikille työntekijöilleen mutta samalla tehdään eettisiä valintoja siinä, millaista rahaa työhön käytetään, 3) henkilöstön johtaminen isojen muutosten ja pitkään jatkuneiden tehostamisvaatimusten keskellä olevalla toimialalla sekä 4) toimiminen itse ihmisenä siinä hienossa yhteisössä, jonka yhdistysten toimintaan osallistuvat, yhdistysten työntekijät sekä keskeiset sidosryhmät yhdessä muodostavat.

Tätä tekstiä kirjoittaessani käydään julkista keskustelua ikääntyvien ihmisten hoidon tilasta ja muun muassa palveluasumiseen käytettävissä olevan henkilöstön määrästä. Samoin käydään keskustelua sairaaloiden hoitohenkilöstön riittävydestä. Pienessä mittakaavassa keskustelua käydään myös mielenterveyskuntoutujien ja eri vammaisryhmien asemasta. Nämä ovat äärimmäisen tärkeitä yhteiskunnallisia kysymyksiä, joissa kukaan tuskin asettuu vastahankaan tilanteen parantamiselle, kun keskustelua käydään yleisellä tasolla – en luonnollisesti minäkään.

Samaan aikaan kuitenkin monet haavoittuvassa asemassa olevat ihmisryhmät kuitenkin puuttuvat kokonaan julkisesta keskustelusta. Lastensuojelun työntekijöiden pieni määrä nousee vielä joskus keskusteluun, mutta vain ani harvoin saa lukea siitä, miten esimerkiksi koulutusjärjestelmämme sopimattomana ulos heittävä nuori joutuu järjestelmän toimenpiteiden kohteeksi usein menettäen kokonaan oman subjektiivensa jo hyvin nuorena. Miten päihteillä tai rikollisella käytöksellä oireileva ihminen tuomitaan itse tilanteensa aiheuttaneeksi ja asunnottomana asuntojonossakin hänelle suoraan sanotaan, että mieli nyt annammeko me asunnon sinulle vai esimerkiksi asuntoa oikeasti tarvitsevalle lapsiperheelle. Puhumattakaan miten pienillä henkilöstöresursseilla ja vähällä koulutuksella julkisissa kilpailutuksissa oletetaan palveluita voitavan tuottaa asianmukaisesti, kun kunnat koettavat löytää säästökohteita jatkuvasti kasvavista sote-menoistaan.

Työssä joutuukin usein isojen eettisten kysymysten äärelle: Osallistuako julkiseen kilpailutukseen josta näkee heti, että työn voi voittaessaankin tehdä korkeintaan tyydyttävästi? Onko moraalisempaa että tehtävän ottaa hoitaakseen yhteisö joka optimoi ensin omistajilleen tulevat voitot (ihan lain määräysten mukaisesti) ja toissijaisesti hoitaa sopimuksessa sovitun palvelun, vai että sen hoitaa yleishyödyllinen yhteisö jonka tuleeekin käyttää kaikki palvelusta saatava raha lyhentämättömänä suoraan ihmisten hyväksi tehtävään työhön? Hakeako avustuksia rahapelimonopoliilta, jonka toiminta syrjäyttää koko ajan lisää ihmisiä talousvaikeuksiin ja lopulta usein kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle?

Päivittäin työssä kohtaa lukuisia isoja kysymyksiä, joissa mustavalkoisuus on helppoa, mutta toimii huonosti. Kun ymmärtää ihmistä, joka haluaisi vain osallistua turvallisesti palveluun joka häntä auttaa tuttujen hyvien työntekijöiden kanssa, ilman pelkoa, että huomenna pitääkin muuttaa toiseen paikkaan kun kilpailutuksessa vähän säästettiin. Kun ymmärtää ihmistä, joka tekee sitoutuneesti päivästä toiseen hyvää työtä ja haluaisi, että hänen työtään arvostettaisiin yhteiskunnassa myös siten että siitä maksettaisiin koulutukseen ja osaamiseen nähden vertailukelpoinen palkka muiden alojen vastaaviin osajiin nähden. Kun ymmärtää sitä kunnan virkahenkilöä joka pohtii, miten hän jälleen entistä pienemmällä budjetilla pystyisi auttamaan edes jotenkin mahdollisimman monta kasvavan tuen tarpeen ihmistä niin, että jokainen kuntalainen voisi voida hyvin ja elää terveenä pitkällä tähtäimellä.

Tässä työssä on helppo sanoa, että omaa työpaikkaansa osaa todella arvostaa. Ei tarvitse pohtia haluanko minä tehdä tällaista työtä tai onko tässä mitään järkeä. Itseltään sen sijaan kysyy usein, olenko minä työssäni riittävän hyvä, jotta tämä työ tulee tehtyä niin hyvin kuin ihmiset yhteisössämme ansaitsevat – ja mitä voisin itse tehdä toisin, jotta lopputulos olisi parempi.

Organisaatiomme tekee myös paljon tutkimus- ja kehittämistyötä, jotta pystymme toisaalta osoittamaan työmme vaikuttavuuden uskottavasti, ja toisaalta kehittämään koko ajan palveluitamme ja työmuotojamme vastaamaan entistä paremmin ihmisten aitoihin tarpeisiin. Se työ tuntuu kaltaisessamme organisaatiossa luonnolliselta ja helpolta, koska kohtaamme päivittäin suuren joukon tukea tarvitsevia ihmisiä. Ja

Itseltään sen sijaan kysyy usein, olenko minä työssäni riittävän hyvä, jotta tämä työ tulee tehtyä niin hyvin kuin ihmiset yhteisössämme ansaitsevat – ja mitä voisin itse tehdä toisin, jotta lopputulos olisi parempi.

toisaalta tiedostamme, että koko ajan on olemassa myös suuri joukko ihmisiä, jotka eivät nykyään löydä tai saa yhteiskunnassa tarvitsemaansa tukea päästäkseen elämässään eteenpäin kohti omaa hyvää elämää. Että meidän on löydettävä uusia tapoja tehdä tai uusia palveluja, joilla saamme myös heidät mukaan heidän oman elämänsä ehtoilla.

Jokainen oman työn taso pitää sisällään niitä ihmisten yhteisöjä, jotka tukevat myös omaa onnistumista, omaa minuuden rakentumista sekä omaa jaksamista arjen keskellä. Eilisaamuna tapasin ministeriön virkamiesjohdosta henkilön, jonka kanssa olemme kilvan pyrkinet löytämään ratkaisuja saada työelämää ja julkista toimintaympäristöä kehitettyä siten, että kaikille ihmisille löytyisi itselle sopiva työpaikka. Hän toi terveiset ministeriöstä, että jälleen muutama muutos on nytkähtänyt eteenpäin valtakunnan tasolla, ja vielä tänä vuonna pääsemme varmasti tavalla tai toisella pilotoimaan miten nämä muutokset helpottavat ihmisten polkua eteenpäin kohti työmarkkinoita. Päivällä sain käydä tunteikkaan keskustelun työntekijän kanssa siitä, millä tavoin voisimme yhdessä mahdollistaa nykyistä paremmin sen, että hän voisi saada omassa työssään useammin onnistumisen ja merkityksellisyyden kokemuksia. Keskustelua jatketaan vielä, mutta molemmat löysivät jo ensimmäisiä ratkaisun avaimia tilanteeseen. Iltapäivällä tätä teosta viimeistellessäni viereeni haikautui pitkäaikainen toimintaamme osallistuva henkilö ja kertoi siitä tunteesta, miten hänen oli tehnyt mieli jälleen lyödä. Mutta miten hän oli pystynyt valitsemaan. Että hän olikin alkanut puhumaan. Ja jatkoi puhetta vielä kanssani. Että se ei ole helppoa. Että ei hän ole tottunut siihen, että vaikeat asiat ratkaistaisiin puhumalla siitä, miltä itsestä tuntuu. Vaikka se tuntuukin hyvältä, se puhuminen, sitten jälkikäteen. Mutta sillä hetkellä niin pirun vaikealta. Siinä me seisomme, kaksi jurikkaa, ja puhuimme siitä miltä tuntuu kun tuntuu pahalta.

Tiedän olevani etuoikeutettu. En hienon tittelin vuoksi, vaan saadessani olla myös työkseni aito oma itseni yhteisöissä, joiden jäseniä arvostan ja joihin osallistujista aidosti pidän. Se ei tee työstä yhtenäksään päivänä helppoa, mutta joka päivä se tekee siitä kiinnostavaa, antoisaa ja innostavaa.

Marika Öfversten & Mira Roine

Kolmannen sektorin työyhteisön hyvinvoinnin tukeminen: menetelmänä arvostava haastattelu

JOHDANTO

Viimeaikaiset järjestötyöntekijöiden työhyvinvointia selvittäneet tutkimukset kertovat johdonmukaisesti kolmannen sektorin työilmapiirin ongelmista ja osoittavat työhyvinvoinnin olevan selvästi keskimääräistä alhaisemmalla tasolla (Ruuskanen ym. 2013; Kaunismaa & Lind 2014; Sälevä 2017; Selander 2018). Järjestöissä työskentelevät kokevat julkisella ja yksityisellä työskenteleviä yleisemmin mm. haasteita työn ja perheen yhteensovittamisessa sekä suunnittelevat useammin työpaikan vaihtamista (Selander 2018).

Järjestötyöntekijöiden heikohkoa työtyytyväisyyttä on selitetty kolmannen sektorin työn erityispiirteillä. Vaikka järjestöjen organisaatiokulttuuri tarjoaa työntekijöille runsaasti autonomiaa ja työn imun kokemuksia, työ voi samanaikaisesti olla kiireistä ja ennakoimatonta. Kolmannella sektorilla tehtävää työtä motivoivat usein aatteelliset tai vahvasti arvolähtöiset syyt. Kun toiminnan ytimessä on yhteisen mission edistäminen, henkilöstön työssä jaksamiseen ei välttämättä kiinnitetä riittävästi huomiota. (Selander 2018; Ruuskanen ym. 2013.)

Työyhteisönä järjestöt myös poikkeavat monella tapaa muista toimintaympäristöistä: Työ on usein vapaampaa mutta hahmottomampaa, johtaminen on tasavertaista mutta epäselvää ja vahvat persoonallisuudet korostuvat niin hyvässä kuin pahassa (Lehtola-Donner 2017). Lisäksi järjestötyössä voi olla mukana toimijoita palkatusta henkilöstöstä vapaaehtoistyöntekijöihin ja luottamushenkilöjohtoon, mikä osaltaan hämärtää vastuukysymyksiä (Ruuskanen ym. 2013; Heine 2015). Yhdessä nämä kaikki elementit kuormittavat työntekijöitä pahimmillaan voimakkaasti. Järjestöissä tehtävä työ on myös vähemmän säädeltyä kuin työ julkisella tai yksityisellä sektorilla, joten toimintakulttuuri voi kehittyä työhyvinvointia tukevaan tai rapauttavaan suuntaan – johtoon valikoituvien henkilöiden arvojen mukaan (ks. Rantala 2006; Kaunismaa & Lind 2014).

Tässä artikkelissa esittelemme yhden ratkaisukeskeisyyteen ja positiiviseen psykologiaan perustuvan menetelmän, jota käyttäen olemme pyrkineet auttamaan kolmannen sektorin toimijoita vahvistamaan työyhteisönsä vuorovaikutusta ja kehittämään toimintaansa. Käyttämämme menetelmän, arvostavan haastattelun (appreciative inquiry) lähtökohtana on ongelmiin keskittymisen sijaan kiinnittää huomio hyviin ja toimiviin asioihin niitä vahvistaen.

KEHITTÄMISTYÖN AIKA JA PAIKKA

Tämä artikkeli pohjautuu keskeisesti työpajoihin, jotka toteutettiin osana Sosiaali- ja terveysministeriön vuosina 2017-2020 rahoittamaa valtakunnallista Toimintakyky kuntoon –ohjelmaa. Ohjelmaan kuuluvien hankkeiden tavoitteena on edistää esimerkiksi työttömyyttä tai sairautta kohdanneiden työikäisten suomalaisten toimintakykyä ja osallisuutta. Ohjelmaa koordinoi Silta-Valmennusyhdistys.

Ohjelman koordinaattorina Silta-Valmennusyhdistyksen tehtävänä on ollut tukea ohjelman hankkeita ja niitä toteuttavia yhdistyksiä ja järjestöjä löytämään uusia yhteistyön muotoja ja kehittämään toimintaedellytyksiään järjestökentän ja toimintaympäristön murroksessa. Tässä esittelemämme työpajat ovat olleet yksi tarjotun tuen muoto, jota halukkaat hanketoimijat ovat voineet hyödyntää oman työyhteisönsä toimintakulttuurin kehittämisen välineenä. Työpajat toteutettiin syksyn 2019 ja tammikuun 2020 aikana eri puolilla Suomea toimivissa yhdistyksissä.

MENETELMÄNÄ ARVOSTAVA HAASTATELU

Arvostava haastattelu on ratkaisukeskeinen menetelmä ja prosessi, jossa tunnistetaan yhteisöjen ja yksilöiden vahvuuksia ja hyödynnetään niitä yhteisen päämäärän ja

tulevan toiminnan suunnittelussa. Arvostava haastattelu on alun perin kehitetty muutosjohtamisen malliksi 1980-luvulla.

Arvostava haastattelu sopii työyhteisöjen, yhteisöjen ja tiimien kehittämiseen tai mihin tahansa tilanteeseen, jossa halutaan osallistaa yhteisön jäsenet mukaan yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen.

Arvostava haastattelu poikkeaa lähtökohdiltaan monista muista yleisesti käytetyistä muutosjohtamisen menetelmistä. Arvostavassa haastattelussa toiminnan kohde, yleensä organisaatio tai yhteisö, nähdään yhteyksien, mahdollisuuksien ja ratkaisujen keskuksena, eikä niinkään kimpuna ratkaisua vaativia ongelmia (Cooperrider & Whitney 2005). Lähestymistapa pohjautuu positiiviseen psykologiaan ja vahvuuksien tutkimiseen ongelmiin keskittymisen sijaan. Myös kielen todellisuutta rakentava luonne tunnistetaan. Se, millä tavalla puhumme, mistä puhumme ja kenen kanssa puhumme, vaikuttaa ja määrittää sitä, millaiseksi ympäristömme ja tulevaisuutemme muodostuu. Kielteisiä asioita ei kuitenkaan haudata tai peitellä, vaan niitä käsitellään muutoksen moottorina. Esimerkiksi asiat, jotka ihmiset kokevat ongelmiksi työpaikallaan, edustavat usein toivetta jostakin uudesta. Negatiivisiksi koettuihin asioihin voidaan siis näkökulmaa vaihtamalla tuoda myönteisen kehittämisen orientaatiota.

Se, millä tavalla puhumme, mistä puhumme ja kenen kanssa puhumme, vaikuttaa ja määrittää sitä, millaiseksi ympäristömme ja tulevaisuutemme muodostuu.

ARVOSTAVAN HAASTATELUN VIISI PERIAATETTA

Arvostavassa haastattelussa toiminta perustuu viidelle periaatteelle, jotka ohjaavat ajattelua ja toimivat työpajan vetäjän eräänlaisina eettisinä ohjenuorina. Cooperrider & Whitney (2008) tiivistävät nämä periaatteet seuraavasti:

1. Konstruktioismin periaate. Todellisuus rakentuu ihmisten välisissä kanssakäymisessä ja prosesseissa. Arvostavassa haastattelussa ei ole olemassa absoluuttista totuutta tai todellisuutta, vaan erilaisia kertomuksia ja tapoja nähdä.
2. Samanaikaisuuden periaate. Arvostava haastattelu ja muutos eivät ole erillisiä tapahtumia vaan jo kysymällä kysymyksiä tulemme muuttaneeksi ympäristöä, jossa toimimme.
3. Runollisuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että työyhteisöt nähdään eräänlaisena avoimena kirjana, jota koko ajan kirjoitetaan uudestaan yhteisön jäsenten toimesta. Menneisyydet, nykyisyydet ja tulevaisuudet toimivat loppumattomana inspiraation, oppimisen ja tulkinnan lähteenä, kuten runous ikään.
4. Ennakoivuuden periaate tähdentää, että se mielikuva, joka meillä on tulevaisuudesta, ohjaa toimintaamme tässä hetkessä. Arvostavan haastattelun avulla voimme vaikuttaa tulevaisuuteen muuttamalla yhteistä mielikuvaamme siitä.
5. Positiivisuuden periaatteen mukaan mitä myönteisempiä kysymämme kysymykset arvostavan haastattelun prosessissa ovat, sitä pidempiaikaista ja vaikuttavampaa muutos myönteiseen tulee olemaan. Ihmiset ja yhteisöt muuttuvat siihen suuntaan, mitä arvostavassa haastattelussa kysymme. Tuhansia haastatteluita "voimaantumisesta" tuottavat aivan toisenlaisen pitkäaikaisen vaikutuksen kuin tuhansia haastatteluita "huonosta työilmapiiristä".

4D-TYÖPAJAT

Arvostavaa haastattelua voi toteuttaa monella menetelmällä. Tässä esittelemme kokemuksia työpajoista, joissa yhdessä järjestötoimijoiden kanssa kokeiltiin työyhteisön kehittämistä ehkä tunnetuinta arvostavan haastattelun soveltamista, 4D-menetelmää käyttäen.

4D-työpajassa käydään läpi neljä vaihetta, jotka ovat nimeltään Discovery (löytäminen tai etsiminen), Dream (unelmointi tai visiointi), Design (suunnittelu), ja Delivery (myös Destiny) (toiminnan toteuttaminen). Kaikkia vaiheita yhdistää myönteinen ydin (positive core), eli tietoinen keskittyminen myönteisiin asioihin. (Cooperrider ym. 2008, ks. myös positivepsychology.com.)

Työpajan ensimmäinen vaihe (Discovery) toteutetaan usein parihaastatteluina, joissa etsitään toiminnan huippuhetkiä ja muistellaan hyviä ja onnistuneita kokemuksia valitusta aiheesta. Haastatteluissa pyritään tunnistamaan laajasti jo olemassa olevat hyvät asiat, joita halutaan ylläpitää ja säilyttää.

Toisessa vaiheessa (Dream) keskitytään visioimaan myönteistä kuvaa halutusta tulevaisuudesta. Pienryhmissä tai pareittain ideoidaan ja sanallistetaan sitä, miltä ympäristömme näyttäisi, jos pystyisimme lisäämään siihen haluttuja ja hyviä asioita. Tarkoitus on tutkia yhdessä toiveita ja kiteyttää ja sanoittaa ne yhteiseksi jaetuksi tulevaisuuden visioksi.

Kolmannessa vaiheessa (Design) pohditaan, mitä tulee tapahtua tässä ajassa, jotta visioimamme tulevaisuuden kuva mahdollistuu. Tässä vaiheessa työskennellään usein pienryhmissä, joissa rakennetaan ns. prototyyppejä valitusta visiosta. Pienryhmän suunnitelmat ja ajatukset jaetaan kaikkien työpajaan osallistuvien kesken.

Neljännän vaiheen (Delivery) ydin on toiminnan suunnittelussa ja askelmerkkien sopimisessa tästä eteenpäin. Tässä vaiheessa valitaan esitetyistä prototyypeistä ne, jotka toteutetaan. Esimerkiksi työyhteisö voi tehdä tässä 4D-työpajan viimeisessä vaiheessa toteuttamissuunnitelman, miten ideoituja prototyyppejä lähdetään yhdessä kehittämään ja juurruttamaan osaksi arjen työtä.

KOKEMUKSIA TYÖPAJOISTA: "SAI KERRANKIN KESKITTÄ MIETTIMÄÄN POSITIIVISIA ASIOITA"

Järjestimme osana Toimintakyky kuntoon -ohjelmaa kolme 4D-työpajaa, joissa ideoitiin kolmannen sektorin työhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja pohdittiin yhdessä, millaisessa järjestössä haluamme tulevaisuudessa työskennellä. Työpajoja järjestettiin yhteensä kolme, joista kaksi oli suunnattu työyhteisöille ja yksi laajemmalle järjestötoimijoiden verkostolle. Pajoihin osallistui yhteensä noin 30 henkilöä. Työpajojen fasilitaattorina toimi yhteisöpedagogi (YAMK) opinnäytetyötään järjestötyöntekijöiden työhyvinvoinnista valmisteleva Marika Öfversten.

Työhyvinvointiin vahvimmin vaikuttaviksi tekijöiksi työpajoissa nimettiin osallisuus, vaikutusmahdollisuudet omassa työssä, työyhteisön ja viestinnän avoimuus sekä toimiva vuorovaikutus. Myös inhimillisuus nousi teemana esiin. Työpajoissa visioitiin työpaikkaa, jossa epätäydellisyys ja jopa keskinkertaisuus olisivat suotavia ja haluttuja asioita. Työpaikalla vallitsee psykologisesti turvallinen organisaatiokulttuuri. Tällaisella työpaikalla kollegaa ei koeta kilpailijaksi eikä ilmassa leiju jatkuva nolaamisen uhka (vrt. Sutinen & Kuitunen 2018). Virheitä ei tarvitse vältellä vaan uskalletaan kokeilla hulluiltakin tuntuvia ideoita.

Työpajojen osallistujat kokivat voimaantumista, kun – yhden osallistujan sanoin – "sai kerrankin keskittyä miettimään vain positiivisia asioita". Työpaja myös muistutti osallistujia yhdessä tekemisen ja ajattelemisen tärkeydestä: Hektisessä arjessa paikkoja pysähtymiseen ja yhteiseen työn tutkimiseen ei ole useinkaan riittävästi. 4D-menetelmän vahvuudeksi koettiin siihen sisäänrakennettu ajatus osallisuudesta. Menetelmän avulla voidaan ottaa niin pieni kuin suurempikin työyhteisö kokonaisuudessaan melko helposti mukaan organisaation kehittämiseen. 4D-työpajoissa työskentely eteni prosessina yksityisestä yhteiseen, nykyhetken tunnistamisesta tulevaisuuden muotoiluun. Osallistujat saivat oivalluksia omasta työstään, työyhteisöstään ja kolmannen sektorin toimintavalmiuksista yleisemmin. Työpajoissa syntyi lukuisia toteuttamiskelpoisia konsepteja ja toimintamalleja esimerkiksi yhdistyksen kehittämisprojektien ja viestinnän suunnitteluun, perehdytykseen ja johtamiseen. Osa konsepteista otettiin välittömästi käyttöön ja osan jatkotyöstämiseksi tehtiin suunnitelmia työyhteisöissä.

Työpajan fasilitaattorin näkökulmasta 4D-menetelmän taika on sen yksinkertaisuudessa: Arvostava haastattelu on ikaikainen kysymisen ja vastaamisen vuorovaikutteinen prosessi. Menetelmän käyttö on ilmaista ja helppoa, joten niukasti resursoitujen organisaatiotkin voivat ottaa sen halutessaan työyhteisön kehittämisen välineeksi. Tarvitaan ainoastaan uskallusta heittäytyä uuteen ja kokeilla ennakkoluulottomasti. Tämä edellyttää yhteisöltä riittävää psykologista turvallisuutta tai ainakin turvallisuuden ja luottamuksen rakentamiseen tarvittavien aineiden olemassaoloa ja yhteistä halua niiden vahvistamiseen.

LOPUKSI

Kolmas sektori on monella tapaa erityinen palkkatyön tekemisen ympäristö. Palkkatyötä tehdään monissa yhdistyksissä vapaaehtoistyön rinnalla. Pienimmissä yhdistyksissä ammattialaa edustavaa, koulutettua johtoa ei ole vaan vastuuta kantaa vapaaehtoisuuteen perustuva luottamusjohto. Kolmannella sektorilla työskentelevien palkansaajien määrä on kasvanut viime vuosikymmeninä voimakkaasti mm. projektirahoitusten lisääntyessä. Samalla kasvaa määräaikaisten työntekijöiden osuus ja kilpailukyvyyn tarve. Yhtälössä entistä tärkeämmäksi nousevat järjestöorganisaatioiden henkilöstön hyvinvointia ja osaamista tukevat rakenteet. (Ristolainen & Fields 2017.)

Yksi kolmannen sektorin toimijoiden tulevaisuuden kannalta ratkaisevan tärkeä kysymys onkin se, miten henkilöstön osaamisesta ja hyvinvoinnista onnistutaan huolehtimaan (esim. Jokinen 2017). Toimintaympäristön haasteisiin ei pystytä vastaamaan ilman järjestöissä työskentelevän henkilöstön ammattitaidon, työn hallinnan ja työstä saatavien voimavarojen tukemista. Tässä artikkelissa lyhyesti kuvaamme arvostava haastattelu voi olla yksi varteenotettava menetelmä, jonka avulla pienetkin järjestösektorin toimijat pystyvät vahvistamaan työyhteisön rakenteita ja työhyvinvointia koko henkilöstöä osallistaen.

Sanotaan, että se mihin keskityt, lisääntyy. Samaan tapaan työyhteisön kehittäminen positiivisen, jo toimivien ja hyvien käytäntöjen kautta, voi olla lähtölaulus henkilöstön hyvinvoinnin lisääntymiselle ja samalla työn tuottavuuden kasvulle (vrt. Manka ym. 2012). Kun ihminen on itse tunnistanut oman osaamisensa, hän kokee entistä vahvemmin ammattitaitoa ja arvostusta omaa työtään kohtaan sekä voi paremmin (vrt. Ristolainen 2015). 4D-menetelmässä jokainen työyhteisön jäsen osallistuu ja saa prosessissa äänensä kuuluviin. Kuulluksi tuleminen ja yhdessä oivaltaminen ovat elintärkeitä hyvinvoinnin rakennusaineiksi niin pienissä kuin isoissakin työyhteisöissä. Samalla kaikille avautuu tasapuolinen mahdollisuus löytää niin omasta osaamisesta kuin työstäänkin uusia, innostavia ulottuvuuksia.

Lähteet:

- Cooperrider, D., Whitney, D. & Stavros, J.M. 2008.** Appreciative Inquiry Handbook for Leaders of Change. Brunswick: Crown
- Cooperrider, D. & Whitney, D. 2005.** Appreciative Inquiry: A positive Revolution in Change. San Francisco: Berrett-Koehler
- Heine, J. 2015.** Näkökulmia järjestöjen tulevaisuuteen. Kolme skenaariota. Opinnäytetyö Sosionomi (YAMK), Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Jokinen, E. 2017.** Arjen ammattilaiset – Järjestökentäntyöelämän laadun selvitys. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Työelämän tutkimuskeskus, Työraportteja 95/2017.
- Kaunismaa, P. & Lind, K. 2014. (toim.) Työhyvinvointi kolmannella sektorilla. Sarja B. 37 Projektiraportit ja selvitykset, Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Lehtola-Donner, A. 2017.** Mistä on tehty hyvinvoiva järjestötyö? Teoksessa Kristiina Vesama, Kirsi Autio & Erja Anttonen (toim.) Voi paremmin, osaa enemmän järjestötyössä! Kokemuksia ja käytänteitä työhyvinvoinnin ja osaamisen vahvistamiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu, verkkojulkaisu <https://www.humak.fi/julkaisut/voi-paremmi-osaa-enemman-jarjestotyossa/>
- Manka, M.-L., Heikkilä-Tammi, K. & Vauhkonen, A. 2012.** Työhyvinvointi ja tuloksellisuus. Henkilöstön arvoa kuvaavat tunnusluvut johtamisen tukena kunnissa. Tampereen yliopisto, Kuntaryhmä, KT & KEVA.
- Positive Psychology -verkkosivu.** <https://positivepsychology.com/appreciative-inquiry/>
- Rantala, J. 2006.** Hyvinvointi järjestötyössä. Kansalaisfoorumi.net-verkkolehti, 31.5.2006. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/jarjesto-ja_yhdistystoiminta/kansalaisfoorumi.net/hyvinvointi_jarjestotyossa
- Ristolainen, H. 2015.** Osaajat järjestötyössä: järjestötyöntekijöiden näkemyksiä ammattitaidosta, työn hallinnasta ja tulevaisuudesta. OK-opintokeskus.
- Ristolainen, H. & Fields, M. 2017.** Huolehtivatko järjestöt työntekijöidensä osaamisesta? Kansalaisyhteiskunta-verkkolehti. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/verkkolehti/aiemmat_kirjoitukset/huolehtivatko_jarjestot_tyontekijoidensa_osaamisesta.1844.blog
- Ruuskanen, P.; Selander, K. & Anttila, T. 2013.** Palkkatyössä kolmannella sektorilla. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 20/2013, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Selander, K. 2018.** Työhyvinvoinnin paradoksit kolmannen sektorin palkkatyössä. Jyväskylän yliopisto.
- Sutinen, M. & Kuitunen, M. 2018.** Mahtava moka – uskalla, opi ja menesty. Alma Talent.
- Sälevä, T. 2017.** Työhyvinvoinnin johtaminen sosiaali- ja terveysalan järjestöissä. Lapin yliopisto.

II Yhteisöjä muurien molemmiin puolin

Janika Lindström & Kimmo Kumlander

Ammattilaisten havaintoja ja oppimiskokemuksia yhteisöistä

Tässä artikkelissa pohdimme, miten kuntouttavassa yhteisössä toimiminen on vaikuttanut meihin ammattilaisina. Toinen artikkelin kirjoittaja on toiminut Helsingin vankilassa Sörkka-yhteisön moniammatillisen työryhmän jäsenenä ja toinen Silta-Valmennusyhdistyksessä, joka on kansalaisjärjestöjen perustama yhteisö.

Murron (1997) mukaan terapeutiksi yhteisöiksi voidaan kutsua kaikkia hoito- ja kasvatustilaisuuksia, jotka tarjoavat ihmisille mahdollisuuksia tuottavaan työhön, kykyjen kehittymiseen sekä yhteisön päivittäiseen johtamiseen. Kasvatus on tietoista vaikuttamista yksilöiden sekä yhteisöjen kehittymiseen vuorovaikutustilanteiden avulla. Yksilöiden kehitys vuorovaikutuksena on yksittäisten, toisiaan seuraavien vuorovaikutustilanteiden jatkumoa, joka muokkaa käyttäytymistämme, persoonallisuuttamme ja yksilöllisyyttämme. (Murto 1997, 17.)

Yhteisön keskeiset periaatteet ovat Murron (1997) mukaan 1) demokraattinen päätöksenteko, johon osallistuvat kaikki yhteisön jäsenet. 2) Sallivuus, joka merkitsee yhteisön jäsenten keskinäistä suvaitsevaisuutta toisiaan kohtaan. 3) Yhteisöllisyys, jonka lähtökohtana on se, että kaikkea yksilön puhetta ja toimintaa voidaan käyttää terapeutisesti. Kaikilla yhteisön jäsenillä on oikeus olla osallisena yhteisössä. Useilla narkomaaneilla on taustallaan hylätyksi tulemisen kokemuksia. Yhteisössä toimitaan päinvastoin osaa ottaen ja reagoiden erilaisiin tilanteisiin, jolloin mahdollistuvat myös korjaavat emotionaaliset toiminnot. 4) Todellisuuden kohtaaminen ja konfrontaatio, jotka ovat kielteisten toimintatapojen muuttamisen välineitä. Yhteisön jäsenet saavat toiminnastaan palautetta muilta siit, kuinka he ovat kokeneet heidän käyttäytymisensä. (Murto 1997, 249-251.)

YHTEISÖ VANKILASSA

Harva Helsingin vankilan ohitse kulkeva ihminen aavistaa, minkälainen yhteisö punaisten tiilimuurien sisällä on. Kiven sisällä oleva Sörkka-yhteisö on 7-paikkainen yhteisökuntoutukseen pohjautuva päihdekuntoutusosasto. Sörkka-yhteisö tarjoaa päihdeongelmallisille vangeille päihdeettömän ympäristön sekä yhteisö-

Asuinoston käytävä Helsingin vankilassa (kuva: Rikosseuraamuslaitos)

kuntoutusta päihdeongelman hoitoon. Ohjelman kesto on 4-10 kuukautta ja sen avulla pyritään edistämään vankien valmiuksia päihteettömään ja rikoksettomaan elämäntapaan. Sörkka-yhteisössä noudatetaan viikko-ohjelmaa, joka sisältää erilaisia ryhmämuotoisia tehtäviä, keskusteluryhmiä ja toiminnallisia ryhmiä. Viikko-ohjelmaan sisältyy myös yhteisön kokoukset sekä vankien hierarkian mukaiset tehtävät liittyen osaston puhtaanapitoon ja muihin yhteisön tehtäviin.

Sörkka-yhteisön toiminnasta vastaa moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu kaksi päihdetyötä tekevää erityisohjaajaa, psykologi, sosiaalityöntekijä sekä osaston vartijat. Jokaiselle Sörkka-yhteisön vangille nimetään työryhmästä tukihenkilö, joka vastaa vangin rangaistusaika- ja vapauttamissuunnitelman päivittämisestä. Yhteisöllisessä kuntoutusmallissa käytetään hyväksi vuorovaikutukseen liittyviä elementtejä, joiden avulla opitaan ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestä. Vertaisryhmän palautteen avulla voidaan vaikuttaa toipujan käyttäytymiseen, ja kuntoutusmallissa ei

ole mahdollista jatkaa vääränlaista ihmisten ja tilanteiden hallitsemista. Yhteisöön tulevat uudet toipujat joutuvat myös vastaanottamaan ohjausta yhteisössä pidempään olleilta. Hierarkiaa käyttävässä yhteisöissä tulokkaan asema ja eteneminen määrittyvät yhdessä arvioitujen kuntoutustavoitteiden perusteella.

Yhteisössä ihmisyyden perusyksikkö on me. Jokainen on vastuussa toisensa toipumisesta. Roolit riisutaan erilaisten vuorovaikutustilanteiden kautta. Vaatii rohkeutta olla oma itsensä ilman päihteitä. On tärkeää myös tunnistaa, miten manipulatiivinen käyttäytyminen vuorovaikutuksessa on ollut osa aiempaa elämäntapaa, johon kuuluivat myös päihteet sekä rikokset. Yhteisö on tietoisesti muodostettu sosiaalinen ympäristö, jossa terapeutisiin tarkoituksiin valjastetaan yhteisössä tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus sekä erilaiset ryhmäprosessit. Yhteisö toimii hoito- ja asumisympäristönä, jossa sen jäsenet opettelevat toisiaan tukien ja kontrolloiden elämään terveemmällä tavalla. Yksittäiset yhteisön jäsenet muodostavat vertaisryhmän, jonka tukeen perustuu yhteisön hoitotavoite, joka on yksilön persoonallisuuden muuttuminen. Hoito-ohjelma vaatii pitkäaikaista sitoutumista. Arki rakentuu työnteon, hoitoryhmien, kirjallisten tehtävien ja muiden vastaavien rutiinien ympärille. (Hännikäinen-Uutela 2004, 122.)

Yhteisössä ihmisyyden perusyksikkö on me. Jokainen on vastuussa toisensa toipumisesta.

Yhteisön ryhmissä toteutuissa vuorovaikutustilanteissa vapausrangaistus muuttuu kuntouttavaksi toiminnaksi. Vuorovaikutuksessa ovat läsnä ihmiset, jotka toipuvat yhdessä. Vankilassa kuntouttavan yhteisön kohtaamisissa murto-osa rikosseuraamuslaitoksen tilastoista saa kasvat. Kohtaamisissa huomaa, että vapausrangaistusta suorittavilla ihmisillä on hyvin samanlaisia unelmia kuin meillä muilla. Eräs niistä on oma perhe. Sellien seinillä olevat kuvat lapsista ja puolisoista kannattelevat vankeudesta vapauteen. Vankilan ulkopuolelta saapuville muurien takana toteutuva kuntoutujien kohtaaminen on tärkeä muistutus siitä, että muurien takana on ihmisiä ja meillä kaikilla on merkittävä rooli olla heille portin näyttäjinä, siltojen rakentajina sekä uusien mahdollisuuksien antajina.

YHTEISÖ JÄRJESTÖSSÄ

Silta-Valmennusyhdistys ry toimii Tampereen seutukunnalla yhteistyössä julkisen, yksityisen, kolmannen ja neljännen sektorin kanssa. Yhdistys auttaa, tukee, ohjaa sekä valmentaa heikossa asemassa olevia ihmisiä saavuttamaan ”tavallisen elämän”, jossa ihmisen omat realistiset toiveet työn, kodin ja ihmissuhteiden osalta ovat toteutuneet.

Silta-Valmennusyhdistyksen sisällä toimii kuntoutumisyhteisö, jonka ydin on vankeusrangaistuksen loppuvaiheessa ja siviiliin siirryttäessä tarjottava kokonaisvaltainen psykososiaalinen tuki yhteisön jäsenille. Yhteisö noudattaa säännöllistä strukturoitua viikko-ohjelmaa, jossa vaihtelevat päivittäiset aamun- ja päivänpäätöskokoukset, teemaryhmät, työtoimintaa ja viikoittaiset yhteisökokoukset. Toiminta perustuu yhteisötoiminnan käsikirjaan, jota kehitetään osana palvelun jatkuvaa kehittämistä. Asiakkaat ovat aktiivisesti mukana tässä kehittämistyössä.

Yhteisöllisen toimintamallin avulla pystytään vaikuttamaan tehokkaasti asenteisiin ja arvoihin sekä tuetaan muutostavoitetta. Yhteisö toimii nonstop-periaatteella, jolloin päästään ryhmäytymisen kannalta parhaaseen vaihtoehtoon: vanhemmat kuntoutujat ovat aina esimerkkinä uudemmille. Yhteisökokouksessa viikoittain arvioidaan yhteisön tilaa ja sitä, palveleeko se kuntoutuksellisia tavoitteita parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhemmat kuntoutujat muodostavat kuntoutuksen vastuuryhmän, jonka kanssa henkilökunta arvioi yhteisön ja kuntoutujien tilannetta tarvittaessa. Työskentelyn teemasisältöjä ovat muun muassa rikollisuudesta irrottautuminen ja päihteet, asenteet, arvot ja motivaatio, ajattelu, tunteet ja toiminta, arjen taidot, hyvinvointi, terveys ja liikunta, sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutustaidot sekä toimeentulo, koulutus ja työ. Viikko-ohjelman mukaisesti toteutettavista ryhmistä osa pohjautuu kuntoutujan omaan työskentelyyn.

Kuntoutuksen työryhmä suunnittelee ryhmätoiminnot useaksi kuukaudeksi eteenpäin, jolloin pystytään huolehtimaan kokonaisvaltaisen työotteen säilymisestä. Suunnittelussa luodaan teemakokonaisuuksia ja huomioidaan kuntoutujien tarpeet kullakin hetkellä. Osa ryhmätoiminnoista toteutetaan yhteistyönä Sillan muiden toimintojen ja muiden toimijoiden kuten Marttojen, Kris Tampereen sekä viranomaistahojen kanssa. Ryhmätoiminnot toteutetaan pääsääntöisesti yhteisön omassa tilassa. Säännöllisesti mukana toiminnoissa on myös yhdistyksen oma monialainen hyvinvointi- ja liikuntakeskus, joka toimii niin psykososiaalisen kuntoutuksen tukena kuin fyysisen toimintakyvyn kehittämisympäristönäkin.

Tärkeä osa kuntoutuksen tavoitteita on oppia elämään mielekästä vapaa-aikaa, opetella erottamaan työ ja vapaa-aika, opetella rohkeutta kokeilla uusia asioita ja tavata ihmisiä eri ympäristöissä. Silta-Valmennuksen vapaa-ajan toiminnalla vahvistetaan myös yhdessä toimimista ja lujitetaan kuntoutusta tukevaa yhteisöllisyyttä. Vapaa-ajantoiminta voi olla esimerkiksi erilaisia retkiä, urheilutapahtumia, elokuvia, yhteistä liikuntaa tai osallistumista yleisötapahtumiin. Yhteisön jäsenistä nimetty vapaa-ajantoimikunta suunnittelee kuukausittain sovitut vapaa-ajantoiminnot yhdessä henkilökunnan kanssa. Viikoittaisina vapaa-ajantoimintoina ovat

yhteiset jalkapallo-, sulkapallo- ja lentopallovuorot. Yhdistys järjestää myös paljon erilaista kaikille avointa ja maksutonta vapaa-ajantoimintaa itse ja yhdessä kumppaneidensa kanssa, mikä helpottaa itselle mielekkään vapaa-ajantoiminnan löytämistä ja siihen kiinnittymistä vapautumisen polulla edistyttyessä. Monet toiminnot järjestetään yhteistyössä siviilielämän tavanomaisten toimijoiden kanssa, jotta niihin kiinnittyminen palvelisi mielekkään tekemisen löytämisen tavoitetta myös pidemmällä aikavälillä.

Yksi keskeinen yhteisön työväline/ote on valinnan teoria, kun tavoite on käyttäytymisen kokonaisvaltainen muuttaminen. Tiivistetysti ihmisen käyttäytyminen on aina valittua, ja siksi haitallista käyttäytymistä voidaan tehokkaasti yhteisökuntoutuksessa ohjata vähemmän ristiriitoja tuottavaksi. Kuntoutusyhteisössä menetelmää käytetään sekä ryhmä- että yksilövalmennuksessa. Kuntoutukseen osallistuu moniammatillinen tiimi, jolla on monipuolinen koulutus ja kokemus erilaisista kuntoutusorientaatioista, työotteista ja toiminnallisista menetelmistä, terapia- ja debriefing -menetelmistä, riippuvuuksista, fyysisestä ja henkisestä kuntoutumisesta jne. Yhdistys myös tekee aktiivista tutkimustyötä kohderyhmän parissa lisätäkseen jatkuvasti omaa ja yhteiskunnan ymmärtämystä kohderyhmän kuntoutumiseen liittyvistä kysymyksistä sekä eri työtapojen ja menetelmien vaikuttavuudesta.

Yhteisössä vietetyn jakson aikana jokaisen kuntoutujan kanssa laaditaan yksilöllinen jatkosuunnitelma, jossa luodaan tavoitteet jatkokuntoutukselle. Yhdessä kuntoutujan kanssa järjestetään asuminen, toimeentulo ja mielekäs tekeminen (esim. kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, koulutus, työ) yhteisöjakson jälkeiseen aikaan. Tavoitekeskusteluissa pystytään myös käsittelemään luottamuksellisesti mm. ihmissuhteisiin liittyviä asioita: suhteiden parantaminen esimerkiksi läheisiin, omaan puolisoon ja omiin lapsiin on motivoiva mutta myös syyllistävä asia. Työskentelyssä keskitytään nykyhetken parantamiseen, usein mukana työskentelyssä on myös kuntoutujan verkosto tai ainakin sellainen pyritään luomaan. Vierailukäytännöt yhteisössä on mahdollistettu viikonloppuisin.

Vaikka kunkin yhteisön jäsenen työskentely yhteisössä perustuu omaan yksilölliseen tarpeeseen ja tilanteeseen, on vertaisuus ja ”me” kantava voima yhteisössä. Yhteisö antaa kaikille jäsenilleen, joihin kuuluvat myös palkatut työntekijät.

MITÄ OPIMMEYHTEISÖISTÄ

Yhteisöt ovat muokanneet meitä ammattilaisina. Yhteisöjen ja niissä toimivien yksilöiden kanssa toteutunut tasavertainen vuorovaikutussuhde on tehnyt näkyväksi kuntoutujien yksilölliset tarpeet sekä heidän ammattilaisille antamat palautteet. Vuorovaikutus yhteisöissä on edellyttänyt meiltä ammattilaisina aikaisempien toimintatapojemme uudelleenarviointia sekä uusien toimintatapojen omaksumista.

Kuntoutujien antama palaute on edesauttanut meitä kehittymään vuorovaikutustaidoissamme. Ammattilaisten ja kuntoutujien keskinäisissä dialogeissa on usein väärintulkintojen ja –ymmärryksiä mahdollisuuksia. Palautteen avulla nämä ristiriidat saadaan yhteiseen käsittelyyn ja ammattilainen voi oppia, miten eri tavoin hänen toimintansa voidaan tulkita. On erittäin tärkeää, että ammattilainen saa myös mahdollisuuden perustella toimintaansa sekä näkemyksiään kuntoutujille. Kuntoutujien rakentava palaute ammattilaiselle antaa rakennusvälineitä ammatillisuuden vahvistamiselle sekä ammatilliselle kasvulle. Yhteisössä käydyt dialogit kuntoutujien kanssa toimivat itsereflektiopeileinä, jotka heijastavat sen ammattilaisen, jonka yhteisön jäsenet ovat oppineet tuntemaan.

Yhteisöllisyys opettaa ammattilaista luopumaan asiantuntijakeskeisestä orientaatiosta (vrt. Mönkkönen 2002), jossa keskeisenä on työntekijän tavoitteet sekä tulkinat. Yhteisöllisessä dialogissa myös tulkinat ja tavoitteet määritellään yhdessä. Tulkintojen näkyväksi tekeminen auttaa ammattilaista myös refleктоimaan toimintaansa ja tekemään siihen liittyviä huomioita kuntoutujilta saadun palautteen avulla.

Työskentely yhteisöissä on muodostanut meille vahvan näkemyksen siitä, että kokemusta omaava vertaistyöntekijä on yhdenvertainen ammattilaisen kanssa. Toipumiseen liittyvä dialogi vertaisten kesken on tärkeä ja keskeinen kuntoutussisältö yhteisössä. Vain vertaiset voivat jakaa riippuvuuteen ja toipumiseen liittyviä omia kokemuksia toistensa kanssa. Toipuneet vertaiset yhteisöjen ulkopuolelta voivat olla niitä, jotka tarjoavat toivoon liittyviä näkymiä ja kannustusta kuntoutuksessa vielä oleville.

Vertaistuen hyödyntämisen lisäksi yhteistöllisyys edellyttää luopumista yksilökeskeisestä työskentelystä. Osa ammattilaisista voi kokea haasteelliseksi yksilötyöstä luopumisen ja kuntoutujan kannustamisen siihen, että hän jakaisi toipumiseensa liittyviä ajatuksiaan yhteisön kuntoutusfoorumeissa eikä keskusteluissa ammattilaisen kanssa. Kokemuksiemme mukaan yksilötyöhön on tarjolla paljon sellaista sisältöä, joka olisi yhteisön ryhmäisällöissä tärkeää joko toipumisen tukemisen tai yhteisöllisen oppimisen näkökulmasta. Yhteinen ongelmienratkaisu on koko yhteisölle oppimiskokemus.

Ammattilaiselta edellytetään yhteisössä vastuun ja tilan antamista asiakkaille. Erilaisissa yhteisöllisissä kokouksissa ammattilaiset eivät ole tiedottajina, vaan yhteisön kokoukset ovat dialogisia keskustelufoorumeja, joissa käydään keskustelua kaikkien yhteisön jäsenien kanssa. Työntekijät eivät voi liittoutua keskenään ja sopia ennakkoon dialogeja, joita yhteisössä käydään ikään kuin ennalta suunniteltuina ja sovittuina.

Parhaimmillaan yhteisö on dynaaminen yhteisö, jota kehitetään sen perustehtävän ja yksilöiden tarpeista käsin paremmaksi. Dynaamisuus edellyttää myös työntekijöiltä uskallusta sekä rohkeutta kehittää ja kokeilla uudenlaisia toimintatapoja. Kaipion (1999) mukaan kokeileva toiminnallisuus edellyttää avointa ja riskinotto-kykyistä persoonallisuutta (Kaipio 1999, 175). Ammattilaisten on uskallettava luopua asiantuntijakeskeisestä toiminnasta ja annettava tilaa sekä vastuuta kuntoutujille. Kun kuntoutajat ymmärtävät tärkeän roolinsa sekä tehtävän yhteisössä, niin he myös kantavat dialogeissaan vastuuta siitä, että osallistuvat toinen toisensa kuntoutuksen tukemiseen. Tällöin esimerkiksi vankilayhteisössä poistumis lupia ja niihin liittyviä kuntoutujien suunnitelmia kommentoidaan rehellisesti sekä mahdolliset päihteettömyyteen liittyvät riskitekijät puheeksi-ottaen.

Yhteisö edellyttää ammattilaiselta rohkeutta kehittää kuntoutusta yhdessä yhteisön aktiivisten jäsenten kanssa, joilla on myös aidosti päätösvaltaa yhteisöä koskeissa asioissa. Päätöksentekoon liittyy usein erilaisien ongelmien ratkaisemista tai kuntoutussisältöihin liittyviä kehittämis ehdotuksia. Päätöksenteko erilaisissa yhteisökokouksissa opettaa ammattilaisia hyödyntämään yhteisökuntotutusta menetelmänä ja vahvistamaan kuntoutujien osallistumista oman sekä toisten kuntoutuksen edistämiseen.

Lähteet:

Hännikäinen-Uutela, Anna-Liisa (2004). Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteellinen tiedekunta.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Murto, Lasse (1997). Yhteisöhoidon suuntauksia. Jyväskylä. Jyväskylän koulutuskeskus.

Mönkkönen, Kaarina (2002). Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaaminen, valta ja vastuu sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 94.

Ruisniemi, Arja (2006). Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1150.

Vilma Talsi

Oppimiskokemuksia Sörkka-yhteisöstä (kuntoutujan ja työntekijän kertomina)

YHTEENKUULUVUUDEN TARVE JA ESIMERKIN VOIMA

Ihmisillä on tarve tuntea yhteenkuuluvuutta toistensa kanssa. Tämän tarpeen ohjaamina hakeudumme erilaisiin yhteisöihin, olivat ne sitten perhe- tai harrastusyhteisöjä tai joitakin muunlaisia yhteisöjä. Toisaalta yhteisöt voivat olla olemassa myös jonkin tavoitteen toteutumista varten. Elämämme aikana ehdimme kuulua eri elämänvaiheissa useisiin yhteisöihin, jotka vastaavat senhetkiseen tarpeeseemme. Voimme myös samanaikaisesti kuulua useisiin yhteisöihin, jotka joko tukevat toisiaan tai ovat ristiriidassa keskenään.

Tässä artikkelissa kuvaan rikollis- ja päihdekierteestä irrottautuneen Nikon (nimi muutettu) matkaa rikollisyhteisöstä vankilan päihdekuntoutusyhteisöön sekä siitä eteenpäin vapautumispäivään. Keskityn tarkastelemaan, miten tässä tapauksessa yhteisössä oppiminen on vaikuttanut elämänmuutoksen tekemiseen. Tämän näkökulman rinnalla pohdin päihdekuntoutusyhteisöä työmuotona työntekijän roolista käsin. Tarkoituksena ei ole tässä artikkelissa avata yhteisöhoidon teoriapohjaa tai edes suuremmin kuvaamamme Sörkka-yhteisön mallia. Haluan kertoa aitojen kokemusten avulla siitä, miten yhteisöt vaikuttavat.

Voimme vain arvailla millä perustein nuoruudessamme valitsemme yhteisöimme. Haastattelussa Niko kertoo, kuinka hän jo yläasteikäisenä alkoi kiinnittyä aikuisten miesten opastuksella rikollismaailmaan ja rikolliseen yhteisöön. Tarve, johon nämä miehet sillä hetkellä vastasivat, on perinteinen. Heiltä Niko koki saavansa miehen läsnäoloa, hyväksyntää ja mallia – jota oma isä ei tarjonnut. Niko on edelleen sitä mieltä, että hänen tekemänsä valinnat olivat hänen omiaan, mutta silti voi miettiä, kuinka valmis teini-ikäinen on tekemään harkittuja ratkaisuja.

Parikymppisenä joutuessaan ensimmäisen kerran vankilaan Nikolla oli merkitty selli ja valmiiksi suunniteltu toimenkuva valmiina. Hänet oli opetettu ajattelemaan, että todelliset rikolliset suorittavat tuomionsa suljetuissa vankiloissa ja noudattavat koodistoa kaikissa tekemisissään. Väkivaltaa oli perusteltua käyttää tietyissä tilanteissa. Niko kertoo olleensa näyttämisenhalunsa johdosta hyvä oppilas mentoreilleen. Vähitellen ihminen kasvaa kieron ja hän alkaa pitää toimintaansa normaalina. Eivät rikolliset tai päihteidenkäyttäjät

Ulkoilupiha Helsingin vankilassa (kuva: Rikosseuraamuslaitos)

herää aamuisin miettien, että tänään teen vääranlaisia asioita tai elän elämäni tekemällä itselleni huonoja ratkaisuja. Ympärillä oleva yhteisöimme vaikuttaa käsityksiimme siitä mikä on hyväksyttävää, tavoiteltavaa tai normaalia.

Myös Nikon tapauksessa rooli yhteisön sisällä muuttui, ja myöhemmin hän itse siirsi eteenpäin rikollisyhteisön normeja ja arvoja jopa omille läheisilleen. Oman maineen säilyttäminen ja kasvattaminen yhteisön sisällä sai tekemään asioita, jotka tänä päivänä vaikuttavat järjestäytyneiltä, Niko muistelee. Kertoessaan tarinaansa Niko tuo monessa kohtaa esiin esimerkin voiman. Hän kuvailee oman kokemuksensa olevan, että ihmiset oppivat pitkälti matkimalla toisiltaan. Suhteuttaessani tätä kokemusta päihdekuntoutusyhteisöömme löydän paljon yhtymäkohtia. Yhteisössä uudemmat kuntoutujat oppivat yhteisön ideologian, normit ja tavat vanhemmilta jäseniltä. Tämän lisäksi yhteisössä oppimisen idea on, että kaikki sen jäsenet voivat oppia toisiltaan ja hyödyntää toistensa ajatuksia ja kokemuksia. Lisäksi yksi työntekijöiden tehtävä on mallintaa yhteisön jäsenille uudenlaisia toimintamalleja esimerkiksi ongelmanratkaisuun liittyen.

Myös työntekijälle yhteisö on äärimmäisen arvokas oppimisympäristö. Kuntoutujien jakaessa toisilleen päivittäisissä ryhmätilanteissa tai vapaa-ajan keskusteluissa omakohtaisia näkemyksiään päihderiippuvuudesta yms. pääsee työntekijänä niin sisälle kyseiseen maailmaan kuin se ylipäätään on ulkopuolisena mahdollista.

Nikon tarinassa esimerkin voima näyttäytyy siinä, miten hän itse seuraa haitallista esimerkkiä kiinnityessään rikollis- ja päihdemaailmaan ja miten hän myöhemmin itse toimii huonona esimerkkinä muille. Sama ilmiö tapahtuu Nikon kohdalla kun hän alkaa tavoitella elämänmuutostaan. Nikolla on lähipiirissään henkilöitä, joiden elämäntavan muutoksen seuraaminen antoi uskoa siihen, että muutoksen tekeminen on sekä kannattavaa että mahdollista. Hän kuvaileekin tuon hetkisiä mietteitään seuraavasti: "Älkää jättäkö minua yksin tänne synkkyteen." Niko halusi olla osa perheyhteisöään ja seurata muutoksen toteuttamisessa veljiensä jalanjalkia.

Ympärillä oleva yhteisöimme vaikuttaa käsityksiimme siitä mikä on hyväksyttävää, tavoiteltavaa tai normaalia.

Esimerkistä huolimatta jokaisen on käytävä oma tiensä. Niko on veljeksistä ainoa, joka haki päihdeongelmaansa ja rikolliseen käyttäytymiseensä ulkopuolista apua. Toisaalta Niko kertoo juuri hänen olleen veljeksistä kaikista syvimmällä alamaailmassa. Hoitojakson ajan Sörkka-yhteisö siis muodostui Nikolle merkitykselliseksi yhteisöksi. Kysyin häneltä vankeustuomion loppumetreillä, mikä on hänen yhteisönsä sillä hetkellä. Hetken mietittyään vastaustaan Niko totesi sen olevan perhe. Jatkoimme keskustelua vielä hieman siitä, tunteeko Niko kuuluvansa jo yhteiskuntaan. Vastaus kuului: ”Melkein, välillä tunnen vielä ulkopuolisuutta, mutta eihän se ole ihme kun 20 vuotta meni enemmän ja vähemmän ulkopuolella. Lähellä ollaan kuitenkin jo, ja haluan olla yhteiskunnan täysivaltainen jäsen.”

TYÖNTEKIJÄNÄ YHTEISÖSSÄ

Yhteisöhoito on päihdetyön muoto, joka haastaa työntekijän intensiteetillään sekä vaatimuksella aidosta vuorovaikutuksesta. Yhteisöhoidossa emme voi mennä ammattiroolien taakse ja sulkea pois omaa persoonaamme vaan olemme aidosti ihmisten kanssa tekemisissä yhteisen asian äärellä.

Kysyin Nikolta, millainen on sopiva työntekijä yhteisöhoitoon. Vastaus sanasta sanaan kuului näin: ”Ainakin pitää olla vahva persoona, ettei yhteisö vie koko showta. Pitää pystyä heittäytymään yhteisön tasolle. Aidosti kiinnostunut yhteisöstä sekä yksilöistä.” Alkaessani purkaa tätä vastausta itselleni tajusin sen paikkansapitävyyden. Oman kokemukseni mukaan etenkin välillä yhteisö (tässä tapauksessa vankilan päihdekuntoutusyhteisö) haastaa työntekijöitään siten, että kovin araan, kokemattoman tai varovaisen työntekijän voi olla hankala saada yhteisöä esimerkiksi kriisitilanteissa rauhoittumaan ja ratkaisemaan asioita. Toisaalta vaatimus siitä, että työntekijä pystyy heittäytymään yhteisön tasolle tarkoittaa sitä, että vuorovaikutus on luonnollista ja ollaan ikään kuin samalla aaltopituudella, samanarvoisina. Aito kiinnostus toipujia kohtaan on vaikuttavan päihdetyön tekemisen edellytys. Tässä kohtaa Niko korostaa työntekijän kiinnostusta sekä yksilöä että koko yhteisöä kohtaan. Mielestäni tämä muistuttaa hyvin siitä, miten työntekijän on kyettävä yhteisöhoidon peruseriaatteen noudattamiseen: ”Yhteisön etu menee yksilön edun edelle”, ja toisaalta samaan aikaan pyrittävä huomioimaan mahdollisimman hyvin yksilölliset tarpeet yhteisön sisällä. Tämä on yksi esimerkki siitä, mitä tarkoitan yhteisöhoitoon liittämälläni korkealla intensiteetillä. Työntekijän on liikuttava usealla tasolla samaan aikaan huomioiden niin toipujien yksilöllisiä prosesseja, yhteisön dynamiikkaa ja tilaa kuin mahdollisesti työryhmän ja työntekijöiden omia ajankohtaisia ja yhteisön toimivuuden kannalta tärkeitä seikkojakin.

Nykyresursseilla yhteisöhoidon toteuttamisen vankilamaailmassa tekee haasteelliseksi työn pirstaleisuus. Yhteisöhoito on työmuoto, jota on hankala tehdä vähän tai josta on hankala karsia jotakin pois. Toisaalta yhteisöhoito on ajankäytöllisesti edullista, sillä kuntoutuminen ja oppiminen ovat käynnissä koko ajan, ja yhteisö toteuttaa sitä suurimmaksi osaksi itseksensä. Tästäkin huolimatta yhteisöhoidon laadukas toteuttaminen vaatii myös henkilökunnan vahvaa läsnäoloa.

YHTEISÖSSÄ OPPIMISTA TAPAHTUU KOKO AJAN

Halusin tässä artikkelissa valottaa ennen kaikkea sitä, mitä (päihdekuntoutus)yhteisössä eläminen opettaa ja mikä sen anti on niin kuntoutujille kuin tekijöilleen. Toiveeni on, että pystyisin välittämään etenkin kokemuksiamme ja kuinka merkityksellisiä juuri kokemukset voivat olla sen kannalta, millaisia olemme ja minkälaisiksi haluamme kehittyä.

Yhteisössä eläminen opettaa toisten huomioimista ja erilaisuuden sietämistä eli suvaitsevaisuutta. Päihdeidenkäyttäjien elämässä itsekeskeisyys muodostuu pikkuhiljaa elämää ohjaavaksi periaatteeksi. Useat

hoitoon tulijat ovat myös vahvasti uskomustensa ohjailmia. Koska päihteenkäyttäjän elämä on ollut itsekeskeistä, yhteisökuntoutus on heidän kohdallaan usein vaikuttavampi työmuoto kuin yksilötyö.

Koska yhteisöhoidossa palautteen antaminen ja sen vastaanottaminen ovat keskeisessä roolissa, saa yhteisön jäsenenä enemmän palautetta omasta toiminnastaan kuin ehkä koskaan aikaisemmin. Palautteen tarkoituksena on auttaa yhteisön jäsentä kehittämään itseään ja huomaamaan asioita, joita ei välttämättä itse ole huomannut. Yhtä tärkeää on antaa palautetta toisten tukemiseksi ja kannustamiseksi. Kyky antaa rakentavasti palautetta on hyödyllinen kaikilla elämän osa-alueilla ja esimerkiksi työelämässä.

Entisenä väkivallankäyttäjänä Niko vahvasti näkemykseni siitä, että yhteisössä oppii antamaan palautetta. Hän kertoi, kuinka nykyään arjisissa tilanteissa pystyy valitsemaan pyrkiikö antamaan itseä häiritsevästä asiasta rakentavasti palautetta vai esimerkiksi ohittamaan asian tyystin. Lisäksi oma kyky ottaa palautetta vastaan ja nähdä asioita muiden ihmisten kannalta on kasvanut merkittävästi. Oma kokemukseni on, että vuodet yhteisöhoidon parissa auttavat myös henkilökuntaa kehittämään palautteenantamisen ja vuorovaikutuksen taitoja paremmin kuin mikään muu menetelmä. Toisaalta kun on työskennellyt tai työskentelee yhteisöhoidossa on hankala vaihtaa työskentelyotettaan esimerkiksi jonkin menetelmän mukaan.

Päihdetyön vaikuttavuutta tutkittaessa on todettu, että suurin vaikutus on työntekijän ja kuntoutujan välisellä vuorovaikutussuhteella. Kysyessäni Nikolta mikä Sörkka-yhteisössä oli kaikkein vaikuttavinta, hän kertoi kokemuksestaan siitä, että hän kohtasi ihmisiä, jotka halusivat auttaa vilpittömästi ilman tarkoitusta hyötyä hänestä. Kun on elänyt alamaailmassa, maailmankuva vääristyy väistämättä ja muodostuu melko synkäksi. Tämän jälkeen voi oikeasti olla hämmäntävää nähdä hyvää ympärillään.

Niko kuvaili, että yhteisössä onnistuttiin luomaan kunnioittava ilmapiiri, jossa lähtökohta keskusteluille oli tasa-arvoinen. Yhteisön sisällä oli lupa sanoa eriävä mielipiteensä ja perustella se sekä antaa palautetta myös henkilökunnalle. Tämä mahdollisti luottamuksen rakentumisen ja sitä kautta avoimuuden. Avoimuuden kautta oli mahdollista toteuttaa omaa muutosprosessiaan.

Kokemus ihmisten vilpittömästä halusta auttaa antoi Nikon mukaan uskoa muutoksen tekemisen mahdollisuuteen sekä muutti omaa suhtautumista ja käyttäytymistä muita ihmisiä kohtaan. Yhteisössä olemisen aikana usko ihmisiin muodostui niin vahvaksi, että se on kantanut myös yhteisöstä lähdön jälkeen.

Työntekijänä pystyn näkemään Nikon kokemuksen merkityksellisyyden ja kerrannaisvaikutukset. Uskon kuntoutujissamme olevan paljon niitä, jotka ovat olleet puolustusasemissa ja valmiina hyökkäämään lähes koko ajan. Mikäli pystymme antamaan korjaavia kokemuksia näille ihmisille, voimme nähdäkseni vaikuttaa merkittävästi siihen, miten he jatkossa suhtautuvat muihin ihmisiin erilaisissa kohtaamistilanteissa.

Päihdekuntoutusta toteuttavissa yhteisöhoidoissa vertaistuki on merkityksellisessä asemassa, ja myös Sörkka-yhteisössä pyritään käyttämään yhteisöä mahdollisimman paljon hoidon välineenä. Niko kuvaili omalla kohdallaan vertaistuen vaikutusta vankilan yhteisössä merkittäväksi, yhtenä isona asiana oli mahdollisuus asua suunnilleen samaan suuntaan pyrkivien ihmisten kanssa samalla osastolla. Niko kertoi oppineensa muilta toipujilta muun muassa isyydestä ja kokeneensa, että kun asioista puhuu muiden kanssa ääneen ne muuttuvat todemmiksi. Lisäksi vertaisten kanssa on mahdollisuus pallotella erilaisia toteuttamiskelpoisia ideoita tulevaisuuteen liittyen ja kuunnella muiden kokemuksia.

E erityisen opettavaisena kokemuksena Niko muistelee toimimistaan yhteisössä 3-tasolla eli yhdyshenkilönä työntekijöiden ja vankien välillä. Tehtävässä pääsee kantamaan vastuuta itsensä lisäksi muista ja koko yhteisöstä. Lisäksi esimerkkinä toimiminen tekee sääntöjen noudattamisesta ja oikein tekemisestä entistä tärkeämpää. Yhteisön asioista huolehtiminen opettaa neuvottelutaitoja, organisointia ja aikatauluttamista, Niko kertoo. Koska ”vanhan elämän” normit ja säännöt ovat iskostuneet vuosien saatossa erittäin syväälle, oli tarpeellinen kulttuurisokki toimia yhdyshenkilönä vankiyhteisön ja työryhmän välillä ja siten rikkoa normi

ettei viranomaisten kanssa tehdä yhteistyötä. Meidän korviimme tämä voi tuntua pieneltä yksityiskohdalta, mutta silloin kun koko elämää on määrittänyt oma halu elää yhteiskunnan normien ulkopuolella tai ainakin yhteiskunnan laitamilla kuten Nikon tapauksessa, pystyn ymmärtämään kuinka vaikuttavaa voi olla ensimmäiset konkreettiset askeleet kohti toimimista yhteiskunnan normien mukaan.

Myös työntekijän näkökulmasta yhteisön 3-tasolla on avainasemassa sen suhteen, minkälaista kulttuuria yhteisössä ylläpidetään. Nikon kohdalla tämä näkyi sitoutumisena senhetkisen yhteisön arvoihin ja periaatteisiin ja toimimisena myös käytännössä niiden mukaan. Kolmostasolla tämä näyttäytyi myös vaativuutena muuta yhteisöä kohtaan.

Keskustelimme Nikon kanssa myös siitä, mikä merkitys on rikollismaailmassa vallinneella hierarkialla toipujien yhteisössä. Tulimme tulokseen, että mitä lähempänä vanhaa maailmaa ollaan, sitä suurempi merkitys on myös rikollismaailmassa saavutetulla asemalla. Hoitoyhteisön ollessa vankilan sisällä on väistämätöntä, että vankikulttuurin vaikutus on edelleen suuri ja vaikutusvaltaa on eniten sillä yhteisön jäsenellä, kuka on vankihierarkiassa korkeimmalla. Mitä kauemmas vankila/rikollismaailmasta edetään, sitä vähäisempi tämä vaikutus on. Esimerkiksi siviilissä olevia vertaistukipaikkoja ajatellessamme tulimme tulokseen, että niissä nykyhetken katsotaan olevan olennainen.

Vaikka vankihierarkiaa ei voida sivuuttaa, täytyy muistaa että esimerkiksi Sörkka-yhteisöön suunnitellut yhteisöhoidon rakenteet tukevat yhteisön hierarkiassa nousemista kuntoutustavoitteiden mukaisesti. Rakenteilla voimme vaikuttaa muutenkin siihen, miten yhteiselämä sujui mahdollisimman toimivasti.

YHTEISÖN SISÄINEN VUOROVAIKUTUS

Välillä yhteisössä herää keskustelua siitä, että henkilökunta mukaan lukien olemme yhtä yhteisöä, eivätkä vangit muodosta siitä erillistä osaansa. Yhteisökokoukset ovat foorumeita käsitellä kaikkia tärkeitä yhteisön asioita, ja näissä puhutaankin avoimesti, mikäli yhteisön tilanne vaatii huomioimista. Oman kokemukseni mukaan vangit tuovat itse aktiivisesti esille toiveita esimerkiksi henkilökunnan tiiviimmästä läsnäolosta yhteisössä. Nikon mukaan olennaista yhteisön yhtenäisyyden kannalta on vankiyhteisön vahvimman jäsenen mielipide: edustaako hän toipumismyönteistä ajattelutapaa ja irrottautumista vankikulttuurista. Työryhmä kuitenkin ohjaa yhteisössä vallitsevaa kulttuuria ja pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan siihen, miten yhtenäinen yhteisöstä muodostuu. Henkilökunnan rooli on eritoten toimia keskustelun avajina ja esimerkiksi avoimen kulttuurin luomisessa.

Pääsääntöisesti Sörkka-yhteisössä on erittäin tiivis henki, ja vartijoita myöten pyritään toteuttamaan vankilaolosuhteissa mahdollisimman laadukasta yhteisökuntoutusta, jonka avulla tarjotaan todellinen mahdollisuus toipujien muutosprosesseille. Työntekijän kannalta yhteisöhoidon toteuttaminen on mielekästä yhteisöläisten korkean motivaation ja työn monipuolisuuden vuoksi. Hoitoajat ovat melko pitkiä (Sörkka-yhteisössä 4-8 kuukautta), jolloin kuntoutujiin ehtii tutustua kunnolla ja heidän muutostyöskentelyssään saa olla rinnallakulkijana useamman kuukauden. Monet entisistä yhteisöläisistä kertovat kuulumisiaan myös myöhemmissä vaiheissa tai tulevat vastaan esimerkiksi vertaistukipaikoissa. Toiveenani olisi tuoda myös Sörkka-yhteisön toimintaan mukaan niin sanotut seurantapäivät, joissa entiset Sörkka-yhteisöläiset voisivat tavata toisiaan kerran vuodessa ja vaihtaa kuulumisiaan. Tämänkaltainen rakenne on käytössä useissa siviilin yhteisöhoidoissa. Yhteisöhoidon yksi keskeinen piirre on erilaiset traditiot, seurantapäivät voisivat olla yksi kaikkia Sörkka-yhteisöläisiä yhdistävä jokavuotinen traditio.

KUNTOUTUJAT KOKEMUSASIAINTUNTIJOINA

Niko nostaa esille, miten tärkeää hänen mielestään olisi, että entiset yhteisön jäsenet ja jo pitkälle toipumisprosessissaan ehtineet eivät katoaisi kokonaan. Itse hän kokee haluavansa olla esimerkkinä ja mahdollisena tukena muille, mutta vähintäänkin kertovansa mielellään omasta toipumistarinaan, jotta ihmiset ja etenkin hoitovaihtoehtoista päättävät saisivat oikeaa tietoa yhteishoidon toimivuudesta.

Olen itse sitä mieltä, että vaikuttavia kuntoutusmalleja suunniteltaessa olisi syytä kuunnella niitä käyttäneiden ihmisten kokemuksia. Kokemusasiatuntijuus on ajan trendi, jota hyödynnetään mielellään esimerkiksi henkilökuntaa koulutettaessa tai kuntoutuksien sisällöissä. Tämä on hyvä asia. Seuraava askel voisikin olla yhä laajenevassa määrin ottaa mukaan tai ainakin kuunnella myös vankeja heidän kuntoutusmuotojaan kehitettäessä ja suunniteltaessa.

Nikon ajatus siitä, miten hän haluaa antaa Sörkka-yhteisölle takaisin jakamalla omaa toipumiskokemustaan esimerkiksi koulutuksissa ja messuilla, on hyvä esimerkki siitä millainen vaikutus yhteishoidolla voi olla epätietoisyyden lisääntymisessä ja osallistumisessa yhteiskunnankin kannalta merkittävään toimintaan. Artikkelia kirjoitettaessa Sörkka-yhteisöstä tehdään vaikuttavuustutkimusta Oulun yliopistoon. Tutkimuksen aikana seurataan yhteisöläisten kuntoutumista osittain aina vapautteen saakka.

III Ammatillaiset yhteisöjen rakentumista tukemassa

Eeva Järveläinen

Nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä paikantamassa Kivistössä

Tässä artikkelissa tarkastellaan Vantaan Kivistön yhteisöllisyyden rakentumista nuorisotyön, kaupunkisuunnittelun, järjestöyhteistyön, hanketyön ja nuorten kokemuksen näkökulmista. Taustoituksena käydään läpi Kivistössä toimivia hankkeita ja tahoja, joilla on intressit yhteisöllisyyden rakentamiseen alueella. Artikkelissa käsitellään tutkimuskeskustelun kautta, mitä elementtejä liittyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamiseen sekä nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Lisäksi mukana olleet toimijat tuovat esiin omia kokemuksiaan ja näkemyksiään siitä, mitä yhteisöllisyys heille merkitsee sekä miten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta voidaan eri asuinalueilla rakentaa. Toimijat ottivat kantaa, miten yhteisöllisyyden avulla voidaan tuottaa nuorille ja muillekin asukkaille kokonaisvaltaista hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintataitoja. Lisäksi he pohtivat, mitä hyötyjä ja haasteita yhteisöllisyyteen liittyy. Artikkelin punaisena lankana toimii Vantaan kaupungin Nuorisopalveluiden ja Laurea-ammattikorkeakoulun nuorten osallistamistarpeeseen perustettu "Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö - KiKe"-yhteistyöhanke, joka kokoaa Kivistön alueella toimivat tahot osallistamisintresseineen yhteen. KiKe-hankkeen tavoitteena on osallistaa nuoret aktiivisiksi toimijoiksi oman asuinalueen yhteisöllisyyden vaalijoina.

VANTAA KIVISTÖ KASVAVANA JA YHTEISÖLLISYYTTÄ RAKENTAVANA ASUINALUEENA

Vantaa Kivistö on nopeasti kasvava ja yhteisöllinen asuinalue, missä tulevaisuudessa on suunniteltu asuvan lähes 30 000 ihmistä (Vantaan Kivistö). Alue on toiminut 1950-luvulta alkaen pienenä kyläyhteisönä ja omakotitaloalueena. Nyt viimeisen kymmenen vuoden aikana alueelle on alkanut rakentua uusia asuintaloja, palveluita ja yritystoimintaa. Alueella toimii aktiivisesti eri järjestöjä, seuroja, yrityksiä ja kunnan toimijoita tarjoten eri ikäryhmille palveluita sekä erilaista osallistavaa harrastetoimintaa. Tavoitteena on rakentaa Kivistöön toimivat palvelut ja yhteisöllisyyttä edistävä toimijaverkosto.

Kivistön nuorten keskeisenä osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjänä toimii Vantaan kaupungin nuorisopalvelut. Se tarjoaa toimintaa alueen nuorille ympäri vuoden, ja toiminnan keskiössä on osallistaa nuoret toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Vantaan Nuorisopalvelut.) Myös Vantaan kaupungin kaupunkisuunnittelun ja alueen rakennuttajien tahtotila on osallistaa eri asukasryhmät rakentuvan Kivistön kaupunginosan suunnitteluun, minkä avulla luodaan asukkaille omaa asuinalueidentiteettiä sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Eri toimijoiden kiinnostuksen kohteena on luoda Kivistön asuinalueen nuorille mahdollisuus vaikuttaa oman asuinalueen rakentaviin tiloihin sekä tuleviin palveluihin. Vantaan kaupunki tukee vahvasti lasten ja nuorten osallisuuden sekä vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista kaupunkisuunnittelussa eri toimialojen osallisuuden toimintaohjelmilla, kuten Lapset ja nuoret ympäristönsä rakentajina (Vantaan kaupunki 2018; 2015; 2014; 2013; 2012).

Laurea-ammattikorkeakoulu on järjestänyt tarvelähtöisesti eri toimijoiden kanssa Kivistössä eri asukasryhmille osallistavaa sekä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä edistävää toimintaa erilaisten opiskelijaprojektien avulla (Järveläinen 2016c). Palveluita koordinoivan ja yhteisöllisyyttä rakentavan roolin Kivistössä on ottanut MarjaVerkko ry, jolla on suuri tahtotila tuoda asuinalueen vanhat ja uudet asukkaat yhteen positiivisen yhdessä tekemisen avulla. Yhteisölliset tapahtumat, kuten Kivistön kyläjuhlat ja markkinat, nuorten monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta edistävä KYTKE-festarit ja erilaiset teema-kerhot asukastilassa mahdollistavat asukkaiden ja eri sukupolvien väliset vuorovaikutteiset kohtaamiset. Kivistön suuralueen moninaiset palvelut tuodaan asukkaille tiedoksi sähköisen kalenterin kautta MarjaVerkon nettisivuilla, jotta palvelut olisivat kaikkien saatavilla. (MarjaVerkko ry.)

NUORTEN OSALLISUUDEN JA YHTEISÖLLISYYDEN VAHVISTAMINEN KIKE-OSALLISUUSHANKKEESSA

Alueen sosiaalista ja teknistä infrastruktuuria palveluineen suunnitellaan monialaisesti eri kuntatoimijoiden, yritysten, rakennuttajien ja kaupunkisuunnittelun kanssa yhteistyössä. Näillä toimijoilla esiintyi myös intressejä kuulla nuorten mielipiteitä eri palveluiden ja toimintojen kehittämisessä. Tähän tarvetilaan liittyen perustettiin vuonna 2014 Vantaan kaupungin Nuorisopalveluiden ja Laurea-ammattikorkeakoulun ”Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö - KiKe”-yhteistyöhanke (2014–2020), jotta nuorten ääni saataisiin yhä paremmin kuuluviin Kivistön rakennusprosessin edetessä.

KiKe-hankkeen tavoitteena on osallistaa Länsi-Vantaan nuoria ideoimaan, suunnittelemaan ja valmistelemaan Kivistön kauppakeskusta ja sinne rakennettavaa monitoimitilaa. Nuorten näkökulmia on kerätty järjestetyissä ideapajoissa Länsi-Vantaan nuorisotiloilla ja Kivistön alueen kouluilla. Nuorilta on kerätty mielipiteitä heidän osallisuuden kokemuksista sekä Kivistön alueella tehtävän kaupunkikeskuksen nuorisotyön toimintamalleista. Nuorten ideoita on kerätty myös Kivistön kauppakeskuksen edustalle jäävän väliaikaisen ulkotilan eli niin sanotun ”Nuorisotontin” käytöstä. Nuorten kanssa ideoitiin erilaisia pop up -toimintoja ja -tapahtumia sekä tontin seinätilan käyttöä taiteeseen. Ideointia on tarkoitus jatkaa nuorten kanssa eri teemojen parissa aina Kivistön kauppakeskuksen valmistumiseen asti.

Tähän mennessä KiKe-hanke on osallistanut hankkeessa jo yli 300 nuorta Kanniston ja Martinlaakson nuorisotiloilta sekä Kanniston ja Aurinkokiven kouluilta (6.-luokkalaisia). Ideapajojen vetämisessä ovat olleet mukana Laurean sosionomiopiskelijat. Mukana pajojen sisältöjen suunnittelussa ovat olleet aktiivisesti Vantaan kaupungin kaupunkisuunnittelu, rakennuttajat (Skanska, NCC) sekä arkkitehdit (Cederqvist & Jäntti Arkkitehdit Oy). Ideapajojen tuloksia on käyty läpi nuorten, rakennuttajien ja arkkitehtien kanssa yhdessä. Näiden tapaamisten tavoitteena on ollut rakentaa toimijoiden kesken vuorovaikutteisia kohtaamisia, joissa nuorille syntyy aito kuulluksi tuleminen tunne. Nuorten suunnitellessa omaa asuinalueetta nuoren tarpeiden ja toiveiden näkökulmasta heille syntyy vahvempi kokemus alueidentiteetistä ja yhteisöllisyydestä. Ideapajojen tulokset on raportoitu vuosittain (Järveläinen 2017; 2016a; 2016b; Järveläinen, Mäkelä & Tasanko 2016), jotta nuorten ideat voitaisiin huomioida jo Kivistön kaupunkikeskuksen ja tulevan kauppakeskuksen suunnitteluvaiheessa. Kivistön kauppakeskuksen rakentaminen on viivästynyt alkuperäisestä aikataulustaan. Tämän hetken suunnitelman

mukaan kauppakeskus voisi valmistua vuonna 2022. (Vantaan Sanomat.) Aikataulujen ja rakentamisen täsmennyessä KiKe-hankkeessa nuorten kanssa ideointia toteutetaan tarvelähtöisesti ja realiteettien mukaan.

YHTEISÖLLISYYDEN, OSALLISUUDEN JA TOIMIJUUDEN VAHVISTAMISEN KAUTTA HYVINVOINTIA NUORILLE

Kiilakoski ym. (2012, 24) toteavat osallisuuden koskevan kaikkia lapsia ja nuoria. Toiminta, vaikuttaminen ja kuuluminen yhteisöön luo nuorelle merkityksen tunteen omasta itsestään yhteisön jäsenenä. Kun nuori saa mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, hän kokee kuulluksi tulemisen tunnetta. Osallisuus on pohjimmiltaan nuoren ja hänen eri yhteisöjensä suhteissa toteutuva vahva kokemuksellinen tila, mikä vaikuttaa suoraan myös nuoren hyvinvointiin. Osallisuuden vahvistamisella voidaan edistää nuoren hyvinvointia sekä kuuluksi tulemisen, yhteenkuuluvuuden ja arvokkuuden tunteita. Osallisuuteen liittyy sekä poliittisen vaikuttamisen että sosiaalisen kuulumisen ulottuvuudet.

Kääriäisen ja Ellosen (2005) mukaan saadulla sosiaalisella tuella ja sosiaalisen kontrollilla on vaikutus nuorten sosiaalisen pääoman kokemiseen. Myös Deuchar (2009, 7, 18-19) tuo esiin yhteisölähtöisen nuorisotyön merkityksen, jolla voidaan tuoda syrjäytyneillekin nuorille osallisuuden kokemuksia heidän sosiaalista pääomaansa vahvistaen. Julkinen sosiaalinen pääoma näyttyy aktiivisena kansalaisosallistumisena sekä vahvana luottamuksena kanssaihmiisiin. Aktiivisella vuorovaikutuksella on mahdollista edistää yhteiskunnan toimintakykyä. Sosiaalisen pääoman nähdään koostuvan verkostoista, vastavuoroisuuden normeista ja luottamuksesta. (Ruuskanen 2001; Putman 2000.)

Lundblomin ja Herrasan (2011, 7) mukaan sosiaalisella vahvistamisella voidaan yhtäältä ehkäistä polarisaation kehitystä sekä toisaalta lisätä yksilön hyvinvointia, toimintakykyisyyttä ja elämänhallintataitoja. Nuorten toimijuutta ja aktiivista kansalaisuutta tukemalla voidaan edistää heidän hyvinvointiaan (Korkiamäki 2015; Koskinen 2002). Osallisuuden edistäminen tuottaa nuorille hyvinvointia ja palveluissa kohdatuksi tuleminen rakentaa osallisuuden sosiaalista perustaa, edistää toimijuutta sekä päätöksentekoon osallistumista (Kiilakoski, Gretscher & Nivala 2012, 5-6; Gellin ym. 2012, 13).

Nuorten asiantuntemusta tarvitaan myös eri liikunta-, kirjasto-, kulttuuri- ja harrastuspaikkojen suunnittelussa ja kehittämisessä, jotta ne vastaisivat enemmän heidän toiveitaan. (Gretschel, Koskinen & Junntila-Vintikka 2012, 14–15.) Lasten ja nuorten osallisuusareenoina toimivat eri viralliset (koulu, varhaiskasvatus, lastensuojelu) ja epämuodolliset (perhe, naapurusto, alueet, yhteisöt, järjestöt) toimintaympäristöt, joiden parissa rakennetaan kansalaisuutta sekä vahvistetaan toimintakykyä (Eskelinen ym. 2012a, 15–17.). Tavoitteena on, että nuorten subjektiivista tuetaan kunnallisessa päätöksenteossa (Eskelinen ym. 2012b).

Nuorten omien kokemusten jakaminen ja kuulluksi tuleminen mahdollistaminen ovat tärkeää yhteisöllisyyden rakentamisessa. Nuorten poliittisen vaikuttamisen muotojen moninaisuus tarjoaa jokaisella nuorella mahdollisuuden osallistua päätöksentekoon. Oleellista on tiedottaa nuorille erilaisista toimintamahdollisuuksista, osallistumisen resursseista ja muiden nuorten kannanotoista. (Laine & Dorff 2008, 124.) Nuorisobarometrin Yhteisöllisyys ja luottamus -osiossa tutkimustuloksien mukaan lähes 50 % vastanneista nuorista koki yhteenkuuluvuudentunnetta nettiyhteisöön ja 90 % perheeseen. Ystäviään nuoret tapasivat säännöllisesti viikoittain, jopa päivittäin, millä on nähtävästi yhteys suurempaan sosiaaliseen luottamuksen määrään. Jopa 89 % nuorista käyttää jotain sosiaalista mediaa. (Myllyniemi 2013a, 34–39; 2013b, 35).

Gretschelin (2011, 4) mukaan riskinä on, että nuorten osallistaminen jää teknisen pintapuoliseksi tai aktiivisen toimijuus jää edustukselliselle tasolle. Nuoret tulisi innostaa nuorisotyössä nuorten itsensä näköiseen kansalaistoimintaan ja yhdessä tekemiseen, jotta heidän yhteiskunnallinen jäsenyys samalla vahvistuisi. Tavoitteena on toiminnan avulla vahvistaa nuorten vuorovaikutustaitoja, empatiaa ja rakentavaa kriittisyyttä. Samalla he oppivat vastuunoton arjen pienissä asioissa sekä keskustelemaan yhteiskunnallisista ja sosiaalisista kysymyksistä. Nuorisotalon tulisi toimia mahdollistavana lähiyhteisönä nuorille.

TOIMIJOIDEN NÄKÖKULMIA NUORTEN YHTEISÖLLISYYDEN EDISTÄMISEEN

Artikkelia varten haastattelin kolmea toimijaa, joilla on vahva kokemus yhteisöllisyyden rakentamisesta nuorisotyön, kaupunkisuunnittelun ja järjestötyön näkökulmista. Haastattelemani ammattilaiset toimivat kaupungilla ja järjestössä päällikkötason ja asiantuntijan työtehtävissä. Lisäksi haastattelin kivistöläistä aktiivinuurta, jolla on vahvat juuret Kivistöön ja halu tuoda esiin alueen nuorten ääntä. Kyseinen nuori on osallistunut lähes jokaiseen KiKe-hankkeen ideapajaan viimeisen neljän vuoden aikana. Tässä heidän ajatuksiaan.

Kysyttäessä toimijoiden näkemyksiä, **mitä yhteisöllisyys heille merkitsee**, vastaukset olivat yksimielisiä. Yhteisöllisyys koettiin tärkeäksi, se luo turvallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyys merkitsi yhteisistä asioista kiinnostumista ja yhdessä tekemistä, itsensä merkitykselliseksi tuntemista sekä kuulumista osaksi joukkoa.

”Yhteisöllisyys on tärkeää ja tarkoittaa turvallisuutta ja yhdessä tekemisen ajatusta.” Nuorisotyön päällikkö

”Yhteisöllisyys tarkoittaa minulle tunnetta siitä, että kuuluu johonkin itselleen tärkeään yhteisöön ja tuntee itsensä yhteisössä jollakin tavalla merkitykselliseksi. Yhteisöllisyys tarkoittaa myös yhdessä tekemistä ja toimimista yhteisön hyväksi.” Kaupunkisuunnittelun työntekijä

”Minulle yhteisöllisyys tarkoittaa sitä, että kuuluu johonkin, on osallisena suuremmassa joukossa. Siihen liittyy esimerkiksi huolenpitoa ja välittämistä. Yhteisöllisyys on erittäin tärkeää minulle.” MarjaVerkon työntekijä

”Yhteisöllisyys tarkoittaa minulle jotain ihmisryhmää, joille yhteiset asiat merkitsevät, esimerkkinä Kivistön asukkaat. Koen, että yhteisöllisyys on minulle itselle tärkeää, sillä sen avulla koen oloni mukavammaksi ja vähemmän yksinäiseksi.” Kivistön nuori

Yhteisöllisyys nuorten kanssa työskentelyssä merkitsi tukea ja turvaa nuoren kasvussa, mahdollisuuksia monialaiseen yhteistyöhön eri tahojen ja nuorten huoltajien kanssa. Yhteisöllisyys merkitsee myös tuen ja avun tarjoamista nuorelle, jottei omien haasteiden kanssa tarvitsisi pärjätä yksin. Oleellisen tärkeäksi nousi eri ikäpolvien vuorovaikutteiset kohtaamiset ja näiden sukupolvien keskinäisten mielipiteiden vaihtamisen tärkeys. Nuorille yhteisöllisyys merkitsee aktiivisuutta omien asioiden eteenpäin viemisessä sekä mahdollisuutta vaikuttaa. Positiivisen tekemisen kautta myös nuorten häiriökäyttäytyminen vähenisi. Yhteisöllisyydessä korostuu kuulluksi tulemisen tärkeys, yhteiskunnallisista asioista kiinnostuminen ja oman roolin löytäminen yhteisössä. Johonkin yhteisöön kuulumisen mahdollisuuden tarjoaminen voi jopa muuttaa nuoren elämän.

“Yhteisöllisyys luo edellytykset hyvälle yhteistyölle muiden toimijoiden sekä nuorten ja nuorten huoltajien kanssa. Se tuo mahdollisuuden monialaiseen ja laajaan työhön nuorten hyväksi.”

Nuorisotyön päällikkö

“Yhteisöllisyyden tunne on varmasti merkittävä meille kaikille, eri-ikäisille ihmisille. Nuorille yhteisöllisyys voi tuoda tärkeää tukea ja turvaa kasvussa. Nuori on monesti epävarma omasta itsestään, omista vahvuuksistaan sekä omasta roolistaan ja asemastaan erilaisissa yhteisöissä. Tarjoamalla nuorille mahdollisuuksia kuulua erilaisiin yhteisöihin ja löytää oman roolinsa siellä, voimme jopa muuttaa nuoren elämän.” Kaupunkisuunnittelun työntekijä

“Yhteisöllisyyden merkitys voi olla suuri, sillä se voi auttaa nuorta ymmärtämään, että hän on osa jotain itseään suurempaa, eikä hänen tarvitse pärjätä yksin tai osata kaikkea itse. Se tuo mahdollisuuksia esimerkiksi erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kohtaamiseen ja ymmärtämiseen paremmin. Yhteisöllisyys voi herättää nuorissa kiinnostuksen uusia asioita kohtaan, esimerkiksi yhteiskunnallisia asioita kohtaan.” MarjaVerkon työntekijä

“Yhteisöllisyys antaa mahdollisuuden ikäluokkien väliseen kommunikointiin esim. Nuorisotilojen avulla. Näin nuoren näkökulmasta se antaa olon, että meilläkin on mahdollisuus vaikuttaa ja meidätkin huomioidaan välillä positiivisellakin tavalla. Se antaa meille myös mahdollisuuden kertoa ideoitamme ja antaa aikuisille visioita mikä pitäisi meidätkin aktiivisena. Se taas johtaa siihen, etteivät nuoret pura ylimääräistä energiaa esim. spray-maalauksiin tai muuhun vandalismiin, joista me joudumme vain pulaan.” Kivistön nuori

Asuinalueen laajemman yhteisöllisyyden edistämisen nähtiin palvelevan nuoria monella tapaa. Asuinalue naapurustoineen itsessään nähtiin jo yhteisönä, kotina, mihin tulla. Lähiympäristön viihtyvyys vaikuttaa tähän tunteeseen, miten oma kaupunginosa mielletään yhteisönä ja millainen kuuluvuuden tunne asukkaille syntyy. Yhteisöllisyys ja yhdessä alueen lapsien perään katsominen luo turvallisuuden ilmapiiriä ajatuksella “koko kylä kasvattaa”. Yhteisöllisyys vähentää kuilua ikäpolvien välillä ja antaa mahdollisuuden nuorille tuoda omat mielipiteensä julki ja tulla huomatuksi.

“Yhteisöllisyys luo turvallisuuden ilmapiiriä ajatuksella “Koko kylä kasvattaa.” Asukkaat katsovat vähän muidenkin omien lastensa perään ja toisaalta yhteisössä, jos on huolehtiva ilmapiiri, on nuoren hyvä asua, olla ja kasvaa.” Nuorisotyön päällikkö

“Myös asuinalue on monelle meistä tärkeä yhteisö, tosin jokainen meistä ehkä kokee esim. asuinalueen rajauksen eri tavoin. Osalle on tärkeää lähinaapuri, osalle naapurusto, osalle naapurusto lähialueineen, osalle esim. koko kaupunginosa jne. Usein on kuitenkin tärkeää saada tunne, että tulee kotiin ja kotiin on hyvä tulla. Tässä lähiympäristölläkin on usein merkitystä. Onko lähiympäristö valoisa ja vihreä vai pimeä ja roskainen? Onko lähirakennukset harmaita ja kulahtaneita vai raikkaita ja hyvin huolehdittuja? Löytyykö lähiympäristöstä asioita, joista tunnistan, että tulen lähelle kotia? Uskon, että lähialueen laajempi yhteisöllisyys ja yhteisöllisyyden tunne auttavat myös nuorta tuntemaan, että hän tulee kotiin ja paikkaan, johon hän jollakin tavalla kuuluu.” Kaupunkisuunnittelun työntekijä

“Siten, että on mahdollista tuoda nuorten ajatuksia, toiveita ja näkemyksiä paremmin esiin ja muiden ikäryhmien tietoisuuteen. Lisäksi nuoret voivat saada muiltakin kuin omilta perheenjäseniltään tietoa ja ajatuksia siitä, miten nuoret ja esimerkiksi heidän tekemisensä koetaan ja nähdään.” MarjaVerkon työntekijä

“Laajempi yhteisöllisyyden edistäminen palvelee nuoria mm. vähentämällä ns. kuilua ikäluokkien välillä, mikä voi auttaa nuoria tulemaan huomatuksi.” Kivistön nuori

Yhteisöllisyyden rakentaminen nuorten kanssa työskentelyssä lähtee nuorten aidosta osallistamisesta ja erilaisista kohtaamisista. Kohtaamiset voivat olla kovin spontaanejakin, missä ihmiset vaihtavat ajatuksiaan ja luovat yhteisymmärrystä. Kohtaamiset voivat olla rakennettuja, jolloin esimerkiksi hanketyön kautta tuodaan kaikki asiasta kiinnostuneet tahot tavoittelemaan samaa päämäärää, yhteisen teeman äärelle. **Mukaan yhteisöllisyyden rakentamiseen kutsutaan** siis nuorisotyöntekijöitä, alan asiantuntijoita, yrityksiä, vapaaehtoistyön verkostoja sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoita aina sen mukaan, keitä asia kiinnostaa tai palvelee. Kutsuttavien joukko on siis laaja ja monitahoinen, kenellä vain nähdään olevan intressejä kyseisen asian hoitamiseen. Yhä enemmän tulisi osallistaa huoltajia ja päättäjiä yhteisöllisyyden rakentamiseen, ainakin tiedottamista lisäämällä. Yhteisöllisyyttä rakennetaan myös nuorille tutuissa toimintaympäristöissä, sosiaalisessa mediassa, nuorisotiloilla, kyselyillä sekä heille suunnatuilla KiKe-hanketoimintaan liittyvillä ideapajoilla. Nuoren toiveena oli, että ideapajoihin kutsuttaisiin myös aikuisia, jotta ajatusten vaihtoa voitaisiin lisätä heidän välillään.

“Yhteisöllisyyttä nuorten kanssa ja nuorten keskuudessa rakennetaan yhteisellä tekemisellä ja nuorten aidolla osallistamisella. Mukana ovat nuorten lisäksi nuorisotyöntekijät, mahdolliset alan asiantuntijat ja muiden toimijoiden edustajat, jotka liittyvät kulloiseenkin teemaan. Hyvä esimerkki on Kike, missä toimijoita on usealta eri taholta. Mukaan tulee liittyy kaikki mahdolliset osapuolet. Ehkä entistä enemmän mukaan tulisi ottaa nuorten huoltajat, jotta heille menisi tieto miten nuoria osallistetaan toimintaan sekä päättäjät (luottamushenkilöt) vähintäänkin paikallisella tasolla.” Nuorisotyön päällikkö

“Yhteisöllisyys voi lähteä rakentamaan erilaisista kohtaamisista. Onkin tärkeä mahdollistaa ihmisille erilaisia kohtaamisen paikkoja ja hetkiä. Osa hetkistä voi olla hyvin spontaanejakin. Kun ihmiset kohtaavat ja tutustuvat, lähtee usein syntymään keskusteluja ja keskustelujen kautta syntyy mahdollisesti erilaisia ideoita. Näihin ideoihin on hyvä tarttua ja lähteä yhdessä pohtimaan, voisiko ja miten ideoita voisi myös oikeasti toteuttaa. Kohtaamisia voivat rakentaa niin yksittäiset ihmiset, pienet ryhmät (neljäs sektori, live- ja some-ryhmät jne.) kuin erilaiset organisaatiotkin (julkiset, yksityiset, kolmannen sektorin toimijat). On vaikea määrittää kenen milloinkin pitäisi olla mukana. Tärkeää olisi, että tilanteen ja hetken mukaan alueelta löytyisi verkostoja, joiden kautta pystyisi linkittämään mukaan erilaisia kumppaneita.” Kaupunkisuunnittelun työntekijä

“Keinoja on monia, mutta esimerkiksi porukan yhteishenkeä rakentamalla sekä erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa yhdessä toimien. Siinä tulisi olla mukana laidasta laitaan ihmisiä ja toimijoita mahdollisimman monipuolisesti ja laajasti.” MarjaVerkon työntekijä

“Yhteisöllisyyttä on rakennettu ja rakennetaan edelleen nuorten kanssa ideapajoilla ja kyselyillä. Paikoina mm. some, jossa nuoret viettävät muutenkin aikaa, sekä nuorisotilat. Mukana on nuorisotyöntekijöitä, eri-ikäisiä nuoria sekä Kivistön keskustan suunnittelijoita (insinöörejä sekä ns. isoja pomoja on myös näkynyt). Mukaan tulisi liittää hieman aikuisiakin, jotta heitä sekä nuoria saataisiin lähennettyä (ideana: ideapajat joissa ikäluokat ovat sekaisin).” Kivistön nuori

Haastateltavat pohtivat, mikä vaikutus yhteisöllisyydellä on nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, toimintakykyisyyden ja elämänhallintataitojen vahvistamiseen. He pohtivat myös, miten yhteisöllisyys vahvistaa nuorten osallisuuden tunnetta tai kokemusta. Oleellisen tärkeänä pidettiin turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä kasvamista, jossa yhteisö luo turvaa. Tällaisessa kasvuympäristössä nuorella on mahdollisuus löytää oma paikkansa tai roolinsa yhteisössä. Osallistumalla itseään koskevien asioiden suunnitteluun tai päättämiseen nuori voi kokea kuulluksi tulemisen tunnetta ja kasvaa aktiiviseksi kansalaiseksi tulevaisuudessa. Tämä vahvistaa nuoren elämänhallintataitoja ja osallisuuden kokemusta osana jotain suurempaa kokonaisuutta. Omien ajatusten jakaminen ja huomioituksi tuleminen vähentävät nuorten syrjäytymistä, pahaa oloa ja yksinäisyyttä sekä estää nuorien ajautumisen väriin valintojen äärelle. Keskinäinen vuorovaikutus poistaa kuiluja myös eri ikäpolvien välillä.

“Kun nuori saa kasvaa turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä on sen merkitys suuri. Kun nuori pääsee osallistumaan oman asuinalueensa tai koulunsa tai tulevien palvelujen suunnitteluun, on se hyvin kasvattavaa nuorten tulevaisuuden kannalta. Hänestä kasvaa oletettavasti osallistuva ja yhteisiin asioihin vaikuttava aktiivinen kansalainen. Nuorten osallisuus vahvistaa nuoren itsetuntoa ja hän tuntee kuuluvansa johonkin. Hän pääsee vaikuttamaan, saa äänensä kuuluville ja saa onnistumisen kokemuksia. Kun nuori tuntee ja kokee olevansa jotakin, vahvistuvat hänen elämänhallintaitonsakin.”

Nuorisotyön päällikkö

“Yhteisöllisyyden tunne on varmasti merkittävä meille kaikille, eri-ikäisille ihmisille. Nuorille yhteisöllisyys voi tuoda tärkeää tukea ja turvaa kasvussa. Nuori on monesti epävarma omasta itsestään, omista vahvuuksistaan sekä omasta roolistaan ja asemastaan erilaisissa yhteisöissä. Tarjoamalla nuorille mahdollisuuksia kuulua erilaisiin yhteisöihin ja löytää oman roolinsa siellä, voimme jopa muuttaa nuoren elämän.” Kaupunkisuunnittelun työntekijä

“Sillä on suuri vaikutus. Jos et koe kuuluvasi johonkin joukkoon, suurempaan kokonaisuuteen, niin on helpompi syrjäytyä ja ajautua vaikeuksiin ongelmien osuessa omalle kohdalle. Jos koet, että kuulut johonkin yhteisöön joka hyväksyy sinut sellaisena kuin olet, on helpompi kokea että sinun ajatuksillasi, teoillasi ja tunteillasi on jotain merkitystä. Jos saat edes mahdollisuuden osallistua halutessasi. Usein sekin riittää, että tietää mahdollisuuksien olemassa olosta.” MarjaVerkon työntekijä

“Yhteisöllisyys voi parantaa nuorten oloa kaikilla tasoilla, huomioituksi tuleminen antaa hyvän olon, joka vähentää ahdistusta ja vandalismia. Nuoret, joita ei huomioida ovat yleensä niitä, jotka joutuvat väärille teille. Huomiointi, kuunteleminen ja ideoiden vastaanottaminen antaa sekä haluttuja aktiviteetteja, turvallisuuden ja hyvänolon tunnetta, sekä pienentää kuilua ikäluokkien välillä.” Kivistön nuori

Yhteisöllisyyden toteutumiseen liittyy usein myös haasteita. Haastateltavat analysoivat, onko nykypäivänä riittävästi kohtaamisia ihmisten välillä ja missä nämä kohtaamiset tapahtuvat. Haastateltavat esittivät myös kehittämishdotuksia ja ratkaisuja, miten yhteisöllisyyttä voisi parantaa nuorten keskuudessa. Yleiseksi haasteeksi koettiin, että yhteisöllisyyden merkitystä ei nyky-yhteiskunnassa tunnisteta tarpeeksi. Muina haasteina nimettiin kiire, kohtaamattomuus, tehokkuuden vaatimukset, digitalisoituminen, nuorten häiriökäyttäytyminen, yhteiskunnan polarisoituminen ja eri yhteiskuntaluokkien eriytyminen. Kasvokkain kohtaamisia nähtiin olevan liian vähän ja yhä useammin kohtaamiset siirtyvät virtuaalisiin viestintäkanaviin. Kaikki haastateltavat näkivät tärkeinä aidot kohtaamiset, joita tulisi rakentaa sosiaalisissa ja alueellisissa verkostoissa, myös organisaatiotason rakenteisiin linkittyen. Verkostoissa kohtaamisia tapahtuu uusien ihmisten välillä ja syntyy spontaania ajatustenvaihtoa. Väestön polarisoituminen ja yhteiskuntaluokkien eriytyminen haastavat toimijat uudenlaisten kohtaamisten rakentamiseen. Verkossa tapahtuvat kohtaamiset voivat olla jollekin erityisen arvokkaita. Silti näiden lisäksi tarvitaan aitoja kasvokkain kohtaamisia, jotta aitoa osallisuutta, ajatusten

vaihtoa sukupolvien välillä ja yhteisöllisyyttä pystyisi rakentamaan alueella tai kaupunginosissa. KYTKE-festarit ja Kivistön kyläjuhlat koettiin arvokkaina yhteisöllisyyttä "huokuvina" tapahtumina, joita toivottiin alueelle lisää.

"Yhteisöllisyyden merkitystä ei vielä tiedosteta riittävästi sen paremmin nuorten kuin aikuistenkaan maailmassa. Sanana merkitystä ei tunneta ja yhteisöllisyyden olemusta ei osata määrittää. Kohtaamisia on liian vähän ja haasteena on saada ihmiset, myös nuoret, kohtaamistilanteisiin. Yhteisöllisyyden merkityksen ymmärtäminen pitää saada paremmin tiedostettua ja sen tulee ottaa huomioon niin alueellisessa nuorisotyössä kuin kaikessa muussakin työssä kuntalaisten keskuudessa."

Nuorisotyön päällikkö

"Kiire ja kohtaamattomuus, tehokkuuden vaatimus. Se, että meillä ei ole aikaa kuunnella ja kohdata, poimii ideoita ja auttaa niitä toteutumaan. Kaupunkiorganisaation näkökulmasta olisi tärkeä huolehtia siitä, että meillä olisi mahdollisuus jalkautua alueille ja kohdata aidosti ihmisiä. Lisäksi meillä pitäisi olla työkaluja ja kykyä mahdollistaa asukkailta tulevia ideoita esim. oman lähiympäristön kehittämiseksi. Meidän pitäisi pystyä tarjota tukea, jotta asukkaat voivat itse toimia aktiivisesti oman lähiympäristönsä hyväksi ja voisivat ottaa oman potentiaalinsa käyttöönsä. Tarvitaan vielä enemmän eri tahojen yhteistyötä ja toimivia alueellisia verkostoja. Verkostoja, joista voi löytää kumppanin erilaisten ideoiden toteuttamiseen." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Yhteisöllisyydestä on alettu puhua viime vuosina paljon ja se on hyvä asia, sillä sillä on tärkeä rooli yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Haasteena näen yhteiskunnan polarisoitumisen ja eri yhteiskuntaluokkien eriytymisen. Digitalisaatio, some- ja pelimaailma mm. muuttavat kohtaamisia entistä enemmän virtuaalisiksi. Tulevaisuudessa nähdään, millaiset seuraukset tällä kehityksellä on. Se luo sekä uusia uhkia että uusia mahdollisuuksia, joista osa on jo näkyvissä. Osa ihmisistä saattaa jäädä neljän seinän sisälle ja eristäytyä muusta maailmasta lähes kokonaan. Tärkeää olisi, että jokainen ihminen voisi halutessaan kuulua johonkin yhteisöön, osallistua ja vaikuttaa. Lisäksi on erittäin tärkeää, että apua tarvitseva tai yhteisöjen ulkopuolelle jäänyt löytäisi helposti tietoa, apua ja tukea tarpeen mukaan." MarjaVerkon työntekijä

"Kehittämissaasteita näen mm. näkökulmaeroissa, varsinkin nuorten ja aikuisten välillä. Nuoria ei ole huomioitu näin paljo aiemmin, joka on johtanut hengailuun esim. kauppakeskuksissa, joista aikuiset häätävät nuoret. Kun nuorilla ei ole paikkaa missä olla, he osoittavat mieltään mm. vandalisoinnilla, jonka aikuiset näkevät negatiivisena, vaikka se on nuorten tapa huutaa apua sisäisesti, kun muuta tapaa ei ole. Kohtaukset ovat pääasiassa siis negatiivisia. Positiivisia kohtaamisia on mm. kyläjuhlat, joissa yhteisöllisyys usein näkyy ja esim. KYTKE-festareista oikein huokuaa yhteisöllisyyden määrää, näitä lisää!" Kivistön nuori

Lopuksi kysyin, mikä merkitys KiKe-hankkeen ideapajoilla on ollut nuorten osallistamiseen nuorisotyössä ja miten nuoria osallistamalla KiKe-hankeessa kaupunkisuunnitteluun voidaan rakentaa yhteisöllisyyttä Kivistössä. Nuorten osallistamisella nähtiin olevan suuriakin hyötyjä. Sillä on voitu tehostaa entisestään nuorisotyön osallistamisprosesseja ja luoda uusia osallistavia menetelmiä ja materiaalia. Ideapajat luovat nuorille aitoja kohtaamisia kaupunkisuunnittelijoiden kanssa ja vaikuttamisfoorumeita heidän omien mielipiteiden jakamiseen oman asuinalueen suunnittelussa. Nuorena tapahtunut asuinalueen suunnittelu ja oman kädenjäljen jättäminen synnyttävät vahvan alueidentiteetin kokemuksen. Vaikka ideoista vain osa toteutuisi, kokemus kuuluksi tulemisesta jää merkityksellisenä mieleen. Kokemus yhteisöllisyydestä edellyttää aktiivista toimijuutta. Näitä aitoja osallistumisen mahdollisuuksia tulisi tarjota kaikille nuorille, jotta he kasvaisivat aktiivisiksi kansalaisiksi oman asuinalueensa kehittäjinä.

“Kiken osallisuuspajojen avulla on kehitetty merkittävästi nuorten osallistamisprosesseja, osallisuuden nuorisotyöllisiä menetelmiä ja saatu aikaa materiaalia, jota voidaan hyödyntää koulutuksessa. Nuorten osallistaminen kaupunkisuunnitteluun lisää yhteisöllisyyttä ainakin nuorten keskuudessa.”

Nuorisotyön päällikkö

“KiKe-hankkeen ideapajat tarjoavat kohtaamispaikan sekä nuorille että nuorille ja suunnittelijoille. Ideapajat mahdollistavat molemmin puolisen kuuntelemisen ja toinen toiselta oppimisen. Ne mahdollistavat myös ideoiden saamisen ja keskustelun mahdollisuuksista niiden toteuttamiseen. Olisi tärkeää, että jotkut näistä ideoista myös toteutuisivat, vaikka sitten vuosien päästä. Näin pystyisimme osoittamaan, että yhteisellä suunnittelulla on ollut myös konkreettista vaikutusta. Se, että nuoret ovat olleet mukana suunnittelussa, saaneet tietoa alueesta ja toivottavasti pystyneet myös jättämään oman kädenjälkensä, auttaa toivottavasti nuoria kokemaan alueen tulevaisuudessa omakseen.” Kaupunkisuunnittelun työntekijä

“Ideapajat osoittavat nuorille, että heidän ajatuksillaan on väliä ja että ne kiinnostavat. Että osallistaminen ei koske ainoastaan esimerkiksi sitä, mitä ohjelmaa nuorisotiloissa tai kouluissa järjestetään. Jos nuorista halutaan aktiivisia kansalaisia, niin heille pitää antaa myös mahdollisuuksia osallistua eri tavoin yhteisönsä ja sen kehittämiseen. Kun nuoret saavat mahdollisuuden vaikuttaa eri asioihin, niistä tulee helpommin merkityksellisiä heille itselleen. Jos on saanut vaikuttaa esimerkiksi jonkin tilan suunnitteluun, siitä ehkä haluaa pitää parempaa huolta. Lisäksi toimimalla yhdessä esimerkiksi kaupungin edustajien kanssa tai eri-ikäisten ihmisten kanssa oppii ymmärtämään paremmin toisten näkemyksiä ja ajatuksia asioista. Samalla voi tutustua uusiin ihmisiin.” MarjaVerkon työntekijä

Ideapajat näyttävät nuorille, että nuortenkin ideoilla on merkitystä. Se vähentää ikäluokkien välistä kuilua hiukan, sillä paikalla on aikuisia ja ns. Isoja pomoja kuuntelemaan ja kertomassa näkemystään. Kenenkään ideoita ei sivuutettu vaan kaikki otettiin ylös, ja nuorille jopa sanottiin, että villeimmätkin ideat otetaan ylös, jolloin ideoitiin vuoristoratoja ja trampoliinihuonetta kaupunkikeskukseen sisälle.”

Kivistön nuori

Vapaana sanana nuori halusi tuoda esiin, kuinka tärkeänä hän kokee oman asuinalueen ja miten yhteisöllisyys on aitoa eri ikäryhmien välistä vuorovaikutteista kohtaamista ja kuuntelua. Tähän liittyen nuori kuitenkin koki, että yhteisöllisyyden työstämisessä on vielä parannettavaa.

“Kivistö on mielestäni yksi kehittyneimmistä yhteisöistä, sillä kaikkia ikäryhmiä kuunnellaan. Yhteisöllisyyttä tulee silti koittaa lisää ja kuilua pitää koittaa pienentää.” Kivistön nuori

Toimijoiden ajatukset yhteisöllisyyden merkityksestä, tärkeydestä ja sen kehittämishaasteistakin olivat kovin samansuuntaiset. Mielenkiintoista oli havaita, miten yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä näkyväksi tekeminen koettiin jokaisen toimialan prioriteetteihin kuuluvaksi tehtäväksi, jota tulisi kehittää verkostojen yhteistyössä.

LOPUKSI

Artikkelissa on tarkasteltu, miten nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan rakentaa heidän tarpeet ja toiveet huomioiden. Yhteisöllisyys luo parhaimmillaan yhteiskunnan eri tasoilla kokonaisvaltaista hyvinvointia. Haasteeksi voi osoittautua, että osallisuus ja osallistaminen jäävät pintapuoliseksi ja ”näennäistoiminnaksi”. Tällöin aito osallisuuden kokemus ja tunne yhteisöllisyydestä ei välttämättä synny. Rouvinen-Wileniuksen (2014, 52, 54, 65) mukaan yhteiskuntatasolla tulee luoda puitteet, edellytykset ja mahdollisuudet osallisuudelle. Yksilötasolla ihmisen kokemus osallisuuden tunne parhaimmillaan voimaannuttaa. Yksilön osallisuus voidaan nähdä keskeisenä terveyttä ja hyvinvointia tukeva voimavareteijä. Kun yhteisötasolla ihmiselle luodaan mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen ja kansalaisuuteen, tämä vahvistaa yhteisöllisyyden kokemusta. Kiilakoski & Gretschel (2011, 75-76) tuovat esiin, että osallisuustyö vaatii kriittistä tarkastelua siltä osin, nähdäänkö osallisuus epäpoliittisessa mielessä teknisesti hallittavana menettelynä, joka esiintyy enemmänkin nuorten teknisenä kuulemisena. Vaihtoehtona on, että nuorten osallisuus nähdään poliittisena toimintana, johon liittyy aitoa kuulemistä ja yhteisen todellisuuden rakentamista.

Yhteisöllisyyteen liittyy vahvasti kuulluksi tuleminen ja yhteisöön kuulumisen kokemus. Nuorille olisi tärkeää rakentaa aitoja kohtaamisia luontevasti heidän omissa toimintaympäristöissään. Nuorilla on tarve tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi heidän omilla areenoillaan. Tällöin eri sukupolvien keskinäisten ajatusten vaihto pienentäisi eri ikäryhmien välistä kuilua ja loisi keskinäistä yhteisymmärrystä kunkin asukasryhmän tarpeista ja toiveista. Kun asuinalueella toimivien väestöryhmien yhdessäelö sujuu paremmin ja asukasryhmien yhteisöllisyyden kokemukset vahvistuvat, syntyy luottamuksen kokemuksia, toimivia verkostoja ja vastavuoroisuuden normeja. Tämä puolestaan rakentaisi yhteisön sosiaalista pääomaa. (Ruuskanen 2001; Putman 2000.) Sosiaalisen pääoman tuottaminen tuo alueellista lisäarvoa ja –identiteettiä, ja täten myös taloudellista säästöä. Myös sosiaalisen tuen merkitys korostuu (Kääriäinen & Ellonen 2005).

Yhteisöt rakentuvat eri sukupolvista ja väestöryhmistä. Nyky-yhteiskunnan pirstaleisuus, hektisyys ja yhteisöllisyyden katoaminen vievät eri asukasryhmiä yhä kauemmas toisiaan. Eri sukupolvien kohtaaminen ja toisten väestöryhmien ymmärryksen lisääminen edistävät myös keskinäistä arvostusta ja suvaitsevaisuutta, jotka toimivat raaka-aineina hyvinvoivan yhteisön rakentamisessa. Yhteisöllisyyden ydinkysymysten ymmärtäminen ja eri asukasryhmien osallistamisprosessien linkittäminen eri toimialojen tavoitteelliseen toimintaan haastaa myös eri organisaatiot miettimään omien vuosikellojen synkronointia muiden verkostotoimijoiden kanssa. Mikäli tahtotilaa, samoja intressejä ja tavoitteita alueella toimivilla tahoilla löytyy, yhä paremmin verkostot voivat toimia päämäärätietoisesti yhteisöllisyyden rakentamiseksi. Mikäli toiminnan tuotoksena on hyvinvoiva, toimintakykyinen nuori kansalainen, jolla on aktiivisen toimijan rooli ja vastuu oman elämän rakentamisesta, tällä on mahdollista vähentää myös yhteiskunnan polarisoitumista, nuorten syrjäytymistä ja väestöryhmien eriarvoisuutta. Sosiaalisen vahvistamisen kautta hyvinvointi lisääntyy (Lundblom & Herranen 2011).

Onko yhteisöllisyyden henki kateissa vai muuttanut vain muotoaan? Yhteisöllisyyden rakentamiseen liittyy aina haasteita, jotka tulee myös eri toimijoiden tunnistaa. Oleellista on hahmottaa ne osallisuusareenat, missä

yhteisöllisyyttä on rakennettavissa ja millä toiminnalla voi kansalaisuutta sekä toimintakykyä vahvistaa. (Ks. myös Eskelinen ym. 2012a.) Verkkokohtaamisia tulee luoda matalan kynnyksen idealla niille nuorille, jotka haluavat vaikuttaa sosiaalisessa mediassa. Tämä edellyttää tarkastelua, ovatko eri organisaatioiden digitaaliset vaikuttamismahdollisuudet nuorten kysynnän ja tarpeiden kanssa synergiassa. Myös ne nuoret, jotka toimivat aktiivisesti verkossa ja viettävät siellä aikaansa, voivat kokea vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta kyseiseen yhteisöön. Myös aktiiviset ja tiiviit kaverisuhteet vahvistavat nuorten sosiaalisen luottamuksen kokemusta (Myllyniemi 2013, 34-39). Ammattilaisten sekä huoltajien vastuulla on määritellä, onko nuorten omaksuma aktiivinen toimiminen hänen valitsemassaan yhteisössä hänen hyvinvointiaan, aktiivista kansalaisuuttaan ja kasvuaan tukevaa toimintaa. Näin se ei aina välttämättä ole. Arvioitavaksi jää, miten nuorten yksilöllisiä ratkaisuja voi tukea tai ohjata heitä mielekkäämmän toiminnan pariin.

Alueena Kivistö on yhteisöllisyyteen panostava yhteisö. MarjaVerkko ry:n rooli asuinalueen yhteisöllisyyden rakentajana on herättänyt muissakin alueella toimivissa kunnan, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoissa halun osallistaa eri asukasryhmät palveluiden, tilojen ja alueiden kehittämiseen sekä yhteissuunnitteluun. Alueen asukasrakenne koostuu sellaisista väestöryhmistä, joilla on halu aktiiviseen asuinalueen kehittämiseen ja tarve erilaisten kohdennettujen palveluiden saamiseen. Näiden intressien kohdatessa on mahdollista saada useiden eri asukasryhmien näkökulmat asuinalueen ja kaupunkikeskuksen palveluiden rakentamisprosesseihin. Nuorten osallisuushanke KiKe on toiminut eräänlaisena eri tahojen osallistamisprosessien kokoavana ja punaisen lankana. Ideapajoihin eri toimijat ovat voineet syöttää nuorille sparrattavaksi heidän omia ideoitaan, tarpeitaan ja toiveitaan eri palveluiden, tilojen ja alueiden kehittämiseksi. Nuorten asiantuntemusta arvostetaan ja tarvitaan kehittämis- ja suunnittelutyössä, jotta palvelut saadaan nuorten tarpeita vastaaviksi (ks. myös Gretschel, Koskinen & Juntila-Vintikka 2012). Yhteisölähtöisellä nuorisotyöllä voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä, luoda heille osallisuuden kokemuksia ja vahvistaa heidän sosiaalista pääomaa (Deuchar 2009). Kivistön nuorisotyön kehittämisessä nuorten osallistavat ideapajat ovat olleet toimiva menetelmä aidon osallisuuden vahvistamiseen ja yhteisöllisyyden rakentamiseen. Nuorisotalot ovat toimineet osallisuuden mahdollistavana lähiyhteisönä nuorille (Gretschel 2011). Vuorovaikutteiset pajat ovat antaneet mahdollisuuden vuorovaikutteisiin kohtaamisiin, ja pajatyöskentelyä voitaisiin hyödyntää nuorten kanssa minkä tahansa teeman parissa. (Järveläinen 2017; 2016a; 2016b.) Nuorille tulee antaa mahdollisuus osallistua poliittiseen toimintaan ja luoda vaikuttamismahdollisuuksia kunnan päätöksenteossa. Myös nuorten mielipiteiden jakaminen muiden tietoisuuteen vahvistaa yhteisöön kuulumista. (Ks. myös Laine & Dorff 2008; Eskelinen ym. 2012b.)

Luotettavuustarkastelun näkökulmasta KiKe-hankkeen tulokset kertovat vain case-omaisesti yhden asuinalueen ja yhden hankkeen osallisuusprosesseista, joten tuloksien yleistettävyyttä tulee tarkastella maltillisesti. Kuitenkin vastaavanlaista ideapajatyöskentelyä voitaisiin mallintaa yhä vahvemmin eri toimialojen osallistamisprosesseissa, jolloin asiakkaan ääni tulee vahvemmin toiminnan kehittämisen ja kansalaisvaikuttamisen näkökulmista esiin. Myös Kivistössä toimivaa vastaavanlaista aktiivista järjestötoimintaa kannattaa hyödyntää asuinalueiden yhteisöllisyyden rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Säännölliset yhteisölliset juhlat, asukastilatoiminta ja asukkaiden osallistaminen toiminnan järjestämisen ja suunnitteluun tuovat eri ikäpolvet yhteen. Kuntien toimintaan on tavoitteena rakentaa sellaisia yhteisöllisyyttä ja osallisuutta mahdollistavia rakenteita, joilla voidaan aidosti tuottaa nuorille ja muillekin asukkaille kokonaisvaltaista hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintataitoja. Nuorten aito osallisuus ja kuuluvuuden tunteen vahvistaminen osaksi yhteisöä kasvattaa heistä vastuun kantavia, yhteiskunnasta kiinnostuneita ja oman arkensa hallitsevia kansalaisia (Gretschel 2011; 2002a; 2002b). Tähän yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen ja sen rakenteelliseen kehittämistyöhön kannattaa eri toimialojen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyöverkostoissa jatkossakin panostaa.

Lähteet:

Deuchar, R. 2009. Urban youth cultures and the re-building of social capital: Illustrations from a pilot study in Glasgow. *A Journal of Youth Work – Issue 1*, 2009.

Eskelinen, T., Gellin, T., Gretschel, A. Junttila-Vitikka, P., Kiilakoski, T., Kivijärvi, A., Koskinen, S., Laine, S., Lundbom, P., Nivala, E. & Sutinen, R. 2012. Lapset ja nuoret kansalaistoimijoina. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa.* Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.

Eskelinen, T., Gretschel, A., Kiilakoski, T., Kiili, J., Korpinen, S., Matthies, A-L., Nivala, E., Lundbom, P., Mäntylä, N., Niemi, R., Ryyänen, A. & Tasanko, P. 2012. Lapset ja nuoret subjekteina kunnallisessa päätöksenteossa. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa.* Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.

Gellin, M., Gretschel, A., Matthies, A-L., Nivala, E., Oranen, M., Sutinen, R. & Tasanko, P. 2012. Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa.* Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.

Gretschel, A. 2011. Nuorisotalo mahdollistavana lähiyhteisönä – Nuorten näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 41.

Gretschel, A. 2002a. Kunnallisen nuorten osallisuuympäristön perustaminen. Teoksessa A. Gretschel (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta.* Humanistinen ammattikorkeakoulu. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Kuntatalon paino.

Gretschel, A. 2002b. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakenntamisprojektin laadunarvioinnin kautta. Jyväskylän yliopisto.

Gretschel, A., Koskinen, S. & Junttila-Vitikka, P. 2012. Yhdyskunta- ja liikuntasuunnittelu: esimerkkinä skeittialueet ja leikkipuistot. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa.* Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118. Helsinki: Hakapaino Oy.

Järveläinen, E. (2017) ”Mukana ollaan kunnes homma on hoidettu” - nuoret kaupunkisuunnittelijoina. Teoksessa J. Lindström & K. Kuparinen (toim.) *Yhdessä enemmän. Oppimisen paikkoja ja suuntia.* Laurea Julkaisut 87. Laurea-ammattikorkeakoulu, 81–93. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139464/Laurea%20Julkaisut%2087.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Järveläinen, E. (2016a) Nuoret rakentamassa Kivistöä - Kivistön aluelähtöinen kehittäminen osana Laurean LbD-toimintaa. Teoksessa J. Lindström & K. Kuparinen (toim.) *Enemmän yhdessä – artikkeleita Laurea-ammattikorkeakoulun ja työelämän yhteistyöstä.* Laurea Julkaisut, 71, 42–55. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/118950/Laurea%20julkaisut%2071.pdf?sequence=1>

Järveläinen, E. (2016b) ”Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö (KiKe)” – hankkeen loppuraportti. Laurea Julkaisut 60. <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/106160/60.%20Jarvelainen%20KiKe%20hanke.pdf?sequence=1>

Järveläinen, E. 2016c. Nuoret rakentavat Kivistöä - Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö (KiKe) –hanke (Vantaan kaupungin nuorisopalvelut & Laurea-ammattikorkeakoulu). Tiedote Laurea-ammattikorkeakoulun nettisivuilla. 27.4.2016. <https://www.laurea.fi/tiedotteet/Sivut/KiKe-hanke.aspx>

Järveläinen, E., Mäkelä, P. & Tasanko, P. (2016) Nuoret mukana suunnittelemassa Kivistöä, case Vantaa. Teoksessa P. Lampela, M. Leppävuori & I. Puomilahti (toim.) Hengailua, kohtaamisia ja yhdessä olemista – Nuoruuden elementtejä ja työmuotoja julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa. Nuorten Palvelu ry, 110–120. https://issuu.com/nuortenpalvelury/docs/hengailua__kohtaamisia_ja_yhdessa_o

Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.

Kiilakoski, T. & Gretschel, A. 2011. Onko tavoitteena vain epäpoliittinen osallisuus? Teoksessa K. Paakkunainen & L. Suurpää (toim.) Nuorten poliittinen ohjaus– strategista johtamista, kentän kasvavaa yhteistyötä vai latistuvaa osallistumista? Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 43.

Kiilakoski, T., Nivala, E., Ryynänen, A., Gretschel, A., Matthies, A-L., Mäntylä, N., Gellin, M., Jokinen, K. & Lundbom, P. (2012) IV Demokratiaemontin työkaluja. Osallisuus Suomessa. Teoksessa A. Gretschel & T. Kiilakoski (2012) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusseura/ Verkkojulkaisuja 57. Hakapaino, Helsinki.

Kivistö esite 2015. Viitattu 10.6.2018. http://vantaankivisto.fi/sites/default/files/pictures/Kivisto_esite_2015_web.pdf.

Korkiamäki, R. 2015. Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen. Teoksessa J. Häkli, K. P. Kallio & R. Korkiamäki (toim.). Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 90.

Koskinen, S. 2002. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 98. Helsinki: Hakapaino Oy.

Laine, S. & Dorff, J. 2008. Nuorten käsityksiä poliittisesta vaikuttamisesta ja osallistumisesta – näkökulmina EU:n nuorisopolitiikka ja ydinaseiden vastainen toiminta. Teoksessa M. Autio, K. Eräranta & S. Myllyniemi (toim.) Polarisoituvuus? Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, Stakes, 118-126.

Lundbom, P. & Herranen, J. 2011. Sosiaalisen vahvistamisen ajankohtaisuus. Teoksessa P. Lundbom ja J. Herranen (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 4-12.

MarjaVerkko ry. Viitattu 11.6.2018. <https://www.marjaverkko.fi/>

Myllyniemi, S. 2013a. Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53.

Myllyniemi, S. 2013b. Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura ja tekijät. Hakapaino, Helsinki 2014.

Putnam, R. D. 2000. Bowling alone. The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.

Ruuskanen, P. 2001. Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa A. Jämsén & A. Pyykkönen (toim.). Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi 2014.

Vantaan kaupunki 2018. Lapset ja nuoret ympäristönsä rakentajina. Viitattu 10.6.2018. http://www.vantaa.fi/asuminen_ja_ymparisto/kaavoitus_ja_maankaytto/ohjelmat_ja_projektit/lapset_ja_nuoret_ympariston-sa_rakentajina

Vantaan kaupunki 2015. Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2015. Viitattu 10.6.2018. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/126289_Vantaan_arkkitehtuuriohjelma_2015.pdf

Vantaan kaupunki 2014. Lasten ja nuorten osallisuusopas II maankäytön, rakentamisen ja ympäristön sekä sivistystoimen toimialoille. Viitattu 10.6.2018. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/125791_lasten_nuorten_osallisuusopas2.pdf

Vantaan kaupunki 2013. Lasten ja nuorten Vantaa II -toimintaohjelma. Viitattu 10.6.2018. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/111487_93506_Lasten_ja_nuorten_vantaa_toimintaohjelma_netti.pdf

Vantaan kaupunki 2012. Lasten ja nuorten osallisuusopas maankäytön, rakentamisen ja ympäristön toimialalle. Viitattu 10.6.2018. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/125792_Osallisuusopas_MATOn_toimialalle_1.pdf

Vantaan Kivistö. Viitattu 10.6.2018. <http://vantaankivisto.fi/fi/kivist%C3%B6-kasvaa>

Vantaan Nuorisopalvelut. Viitattu 10.6.2018. <http://www.vantaa.fi/vapaa-aika/nuoret/nuorisopalvelut>

Anu Kettunen

Nuorisotakuutalo - osallisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa

Yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen liittyvää vilkasta keskustelua on käyty eri tieteenaloilla ja politiikan kentällä jo pitkään. Keskustelua on käyty monista eri teorioista ja viitekehyksistä käsin. Yhteisöllisyyttä on tarjottu ratkaisuksi keskeisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten syrjäytymiseen. Myös Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmassa tavoitteena oli yhteisöllisyyden lisääntyminen (Valtioneuvosto 2015). Tarkasteltavasta viitekehyksestä tai teoriasta riippumatta keskustelun taustalla vaikuttavat aina arvot ja asenteet, jotka toimivat tässäkin artikkelissa käsiteltävien teemojen perustana.

Tässä artikkelissa tarkastellaan osallisuuden, yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen näkökulmasta Valo-Valmennusyhdistyksen kehittämää Nuorisotakuutalo-konseptia, jota toteutetaan Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Raumalla. Nuorisotakuutalon toiminnan tavoitteena on mahdollistaa nuorille heidän omista kiinnostuksen kohteistaan lähtevä kokonaisvaltainen osallisuus. Käytännössä osallisuutta edistetään Nuorisotakuutalossa tarjoamalla yksilöllistä ohjausta ja tukea arkeen sekä polkuja koulutukseen ja työhön. Olennaista osallisuuden kokemuksessa ovat kuitenkin Nuorisotakuutalon periaatteet, joita ovat muun muassa kynnyksettömyys, saatavuus laajasti ymmärrettynä sekä anonyymiyys. Nuorisotakuutalo on avoin kaikille 15-29 vuotiaille, mutta erityisesti pyritään tavoittamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevat eli koulutuksen, työn ja palveluiden ulkopuolella olevat.

Nuorisotakuutalon toiminta pohjautuu Valo-Valmennusyhdistyksen arvoille, joita on pyritty tuomaan käytäntöön eri tavoin. Yhdistyksen toimintaideana on kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden tukeminen eteenpäin elämässä ihmisen omaa elämäntilannetta ja tahtoa kunnioittaen. Arvoissa korostuvat inhimillisyys, vastuullisuus, kunnioittaminen ja yhdessä onnistuminen. Käytännössä tällainen arvopohja johtaa subjektiivisuuden ja nuorilähtöisyyden korostamiseen. Nuori on oman elämänsä asiantuntija ja yhteistyöllä hänen kanssaan luodaan ne onnistumisen kokemukset, joiden avulla on mahdollisuus päästä elämässä eteenpäin.

OSALLISUUS JA YHTEISÖLLISYYS

Yhteisö, yhteisöllisyys ja osallisuus ovat monialaisia käsitteitä. Pelkistettynä kysymys on kuitenkin siitä, kokeeko ihminen yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja mikä on ihmisiä yhdistävä tekijä. Yhteenkuuluvuuden tunteen keskeisiä tekijöitä ovat vuorovaikutus sekä yhteiset arvot ja ihanteet. Yhteenkuuluvuuden tunne ei siis liity pelkästään yhteiseen toimintaan tai paikkaan vaan yksilön kokemukseen ja tunteeseen. (Nivala 2008, 50-51.)

Osallisuudesta puhuttaessa viitataan usein yksilön hyvinvointiin, vuorovaikutukseen, vapauteen ja mahdollisuuteen vaikuttaa ja tavoitella arvostamia asioita. Keskeisenä osana osallisuudessa nähdään myös kykeneminen ja kiinnittyminen niihin voimavaroihin, joita toimintaan tarvitaan. (Isola ym. 2017, 9-10.) Yhteisöissä osallisuus rakentuu yksilön mahdollisuudesta, oikeudesta ja valmiudesta osallistua toimintaan sekä yhteenkuuluvuuden kokemuksesta (Nivala 2008, 168). Osallisuudesta puhuttaessa yksilö nähdään aktiivisena toimijana, jolla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ympäröivän yhteisön toimintaan.

Osallisuuden toteutuminen tarvitsee siis ympärilleen yhteisön, jossa osallisuutta voidaan kokea. Osallisuus on myös yksi keskeinen osa yhteisöllisyyden syntymisessä ja rakentumisessa. Sosiologian klassikot (esim. Weber, Durkheim) määrittivät yhteisöllisyyttä sosiaalisesti yhteenkuuluvuuden tunteeksi, jossa tärkeintä on emotionaalinen kokemus kuulumisesta yhteisöön. Weberin mukaan sosiaalinen suhde ja yhteenkuuluvuuden tunne ei kuitenkaan riitä yhteisöllisyyden syntymiseen. Hänen mukaansa yhteisöllisyys muodostuu toimijoiden välille silloin, kun yhteenkuuluvuuden tunne johtaa vastavuoroiseen toimijuuteen. Durkheim puolestaan korostaa yhteisten arvojen ja käsitysten merkitystä ihmisten sitoutumisessa ja yhteisöllisyyden syntymisessä. (Aro, 38 - 41.)

Nuorisotakuutalolla tapahtuvan osallisuuden ja yhteisöllisyyden elementtejä ovat luottamuksellisuus, avoimuus, vapaaehtoisuus ja tasavertaisuus sekä yhteisö, jossa näiden rakentuminen on mahdollista. Toiminnan keskiössä on tarjota kohderyhmän nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa yhteisön toimintaan. Osallisuuden määritelmää tarkasteltaessa keskeistä on tunnistaa ne elementit ja toimintatavat, jotka mahdollistavat osallisuuden kokemuksen syntymisen. Nuorisotakuutalolla osallisuutta tuetaan esimerkiksi toiminnan suunnittelussa ja osallistuvaa budjetointia hyödyntämällä. Halutessaan nuoret voivat osallistua päätöksentekoon ja suunnitteluun, mutta kaikki perustuu vapaaehtoisuuteen.

Kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla nuorilla on harvoin kokemusta kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa (Gretschel & Myllyniemi 2017, 46). Nuorisotakuutalo toimii ympäristönä ja yhteisönä, jossa myös heillä on mahdollisuus tuntea tulevansa kuulluksi ja osaksi yhteiskuntaa. Toiminnan tarkoituksena on tarjota vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuus ilman vastavuoroisuuden edellytystä, jota yhteisöllisyyden määritelmässä korostetaan. Nuoren on mahdollista osallistua ja vaikuttaa, mutta se ei välttämättä johda vastavuoroiseen toimintaan yhteisössä. Nuorisotakuutalon toiminnassa täyttyvät yleisesti käytetyt osallisuuden määritelmät, mutta yhteisöllisyyden edellyttämä vastavuoroisuus ei välttämättä toteudu. Jos nuoren omassa elämässä on paljon haasteita ja kuormittavia tekijöitä, ei vastavuoroisuus ja sitoutuminen ole

Toiminnan keskiössä on tarjota kohderyhmän nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa yhteisön toimintaan.

välttämättä mahdollista. Tästä huolimatta kokemus yhteenkuuluvuudesta voi olla vahva. Tästä esimerkkinä on nuori, jolla on toimintakykyä ja osallistumista rajoittava sosiaalisten tilanteiden pelko. Kyseinen nuori osallistui Nuorisotakuutalon toimintaan muutaman kuukauden ajan ja hävisi sitten kuukausiksi. Osallistuttuaan uudestaan mukaan toimintaan hän kertoi tuntevansa yhteenkuuluvuutta Nuorisotakuutalon ohjaajiin ja nuoriin. Vaikka häntä jännittää eikä hän pysty osallistumaan vastavuoroiseen toimintaan, kokee hän kuitenkin olevansa osa yhteisöä.

TOIMIJUUDESTA

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden määritelmät ovat sidoksissa yksilön toimijuuteen. Toimijuutta voidaan määritellä monin eri tavoin, mutta kaikissa näissä määritelmässä korostetaan yksilön ja yhteisön välistä suhdetta sekä normeja ja odotuksia. Toimijuudesta puhuttaessa puhutaan usein yksilön mahdollisuudesta vuorovaikutteelliseen toimintaan. Olennaista ei siis ole se, mihin toiminnalla pyritään, vaan toimijan kokemus omasta roolistaan ja henkilökohtaisesta vaikutusmahdollisuudesta. (Korkiamäki 2016, 134 - 136.)

Yksilön kokemus omasta toimijuudesta on siis keskeisessä osassa osallisuuden toteutumista. Korkiamäen (2016, 137) mukaan yksilön kokemus toimijuudesta syntyy ymmärretyksi, arvostetuksi ja kuulluksi tulemisesta. Kun yksilö kokee tulevansa kuulluksi ja arvostetuksi omaa elämäänsä ja itseään koskevilla asioilla, kokee hän myös olevansa osallinen. Nuorisotakuutalolla jokainen otetaan vastaan yksilönä, jolla on oma tarina, historia ja mielenkiinnon kohteet. Kukaan ei ole toista parempi tai huonompi, vaan kaikki ovat yhtä arvokkaita. Nuorisotakuutalolla huomioidaan erilaisuus ja annetaan mahdollisuus toteuttaa itseään mielekkäällä tavalla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokaiselle nuorelle pyritään rakentamaan yksilöllinen väylä osallistumiseen ja itsensä ilmaisuun. Esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelko voi olla nuorella niin suuri, että hän ei pysty osallistumaan tilan toimintaan, vaan tuki ja osallistuminen tapahtuu hänen toivomassaan paikassa tai sosiaalisessa mediassa. Nuorisotakuutalolle tultaessa nuori saa olla oma itsensä, ilman ennakkoluuloja ja odotuksia: *”Mulla oli ehkä vähän ennakkoluuloja, kun niin moni paikka sanoo et on matala kynnyks mut silti tuntuu, et siellä vaaditaan tai odotetaan jotain. Täällä mulle ei tullu sellasta oloa, vaan olo et saan oikeesti olla oma itseni”*. Ja kuten Korkiamäki (2016, 138) toteaaakin, toimijuus ja sitä kautta syntyvä osallisuus voi toteutua vain sellaisissa yhteisöissä, joissa yksilö kokee tulevansa ymmärretyksi, arvostetuksi ja kuulluksi.

Yksilön toimijuudelle haitallisia asioita ovat yksilön toimijuuden sivuuttaminen tai vähättely sekä yksilölle tärkeiden asioiden tunnustamattomuus. Nuorisotakuutalon toiminnassa huomioidaan nuorten toiveet ja ideat. Pyrkimyksenä on toteuttaa nuorten toiveita mahdollisimman laajasti, huomioiden nuorten erilaisuus. Osallistumisen ja aktiivisuuden vaatiminen asioihin, joihin yksilö ei ole valmis tai joihin hän ei halua olla osallisena, on haitallista yksilön toimijuuden rakentumisen näkökulmasta. (Korkiamäki 2017, 156.) Nuorisotakuutalon toiminta perustuukin vapaaehtoisuuteen ja omaan tahtoon. Ketään ei pakoteta sitoutumaan mihinkään toimintaan vaan nuoret itse päättävät, osallistuvatko vai eivät. Esimerkkinä nuoren kommentti: *”En jaksakatto leffaa, mutta kiva kuitenkin ihan vaan olla täällä, seurassa”*. Nuori siis itse päättää mihin hän haluaa osallistua ja missä hän haluaa olla mukana. Vapaaehtoisuutta toteutetaan myös anonymiteetin muodossa eli toimintaan voi osallistua ilman, että kertoo itsestään mitään.

Kuulluksi tuleminen on vahvasti sidoksissa tapaan, jolla kohdataan. *”Tuntuu ettei kukaan kuuntele, ne alkaa heti kirjaamaan vaan ylös mitä puhut mut ei oikeesti kuuntele. En oo uskaltanut puhua kaikkia juttuja ennen kellekkään kun ne kirjataan ylös aina heti”*. Nuorisotakuutalon nuoren kommentti on hyvä esimerkki kuuntelemisen ja kuulluksi tulemisen erosta. Aito kuulluksi tuleminen edellyttää myös aitoa kohtaamista ja aktiivista huomaamista. Nuorisotakuutalolla kohtaaminen tapahtuu aktiivisesti, mutta vähäeleisesti. Nuorta tervehti-

tään ja hänet toivotetaan tervetulleeksi ilman sen suurempia eleitä. Vähäeleisyydellä pyritään varmistamaan tasavertaisuutta ohjaajien ja nuorten välillä sekä nuoren omaan haluun perustuvaa kerrontaa. Esimerkiksi nuorelta ei kysytä miksi olet täällä. Käytäntö perustuu Valo-Valmennusyhdistyksen arvoihin eli ihmisen oman tahdon kunnioittamiseen.

OHJAUS JA VUOROVAIKUTUS

Ohjauksessa ja toiminnassa on tärkeää tunnistaa ne elementit, jotka tukevat ja edesauttavat yksilön omaa toimijuutta ja toisaalta ne, jotka voivat olla haitallisia. Ohjaus on työmuoto, jonka kuvaukset poikkeavat toisistaan sen mukaan, korostetaanko niissä menetelmää, ohjaajan ja ohjattavan välistä vuorovaikutussuhdetta vai prosessia, johon ohjauksella pyritään vaikuttamaan. Ohjaus on myös ajan, huomion ja kunnioituksen antamista. Parhaimmillaan ohjaus edistää ohjattavan kykyä parantaa elämäänsä haluamallaan tavalla. Ohjauksen tavoitteena onkin auttaa ohjattavaa elämään aiempaa tasapainoisemmin ympäristönsä kanssa ja käyttämään omia mahdollisuuksiaan tavoitteellisesti hyväkseen. (Onnismaa 2007, 7.)

Keskeistä ohjauksessa on kiinnittää huomiota vuorovaikutukseen, kohtaamiseen ja kielenkäyttöön sekä ajan, huomion ja kunnioituksen antamiseen. Kaikki lähtee liikkeelle kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta. Ohjaus on vuorovaikutteellista toimintaa, johon ohjattava osallistuu aktiivisesti olemalla oman elämänsä, tilanteensa ja omien ratkaisujen paras asiantuntija. Asiakaslähtöisessä ohjaussuuntauksessa ohjattava itse päättää, mitä tietoja hän haluaa kertoa itsestään ja elämäntilanteestaan. Suuntauksessa nähdään, että tärkein tieto on ohjattavalla itsellään ja kerrottavan tiedon laatu merkitsee enemmän kuin määrä. (Onnismaa 2007, 25 – 27.)

Ohjauksessa yksilön toimijuutta tukevia elementtejä ovat muun muassa luottamus, sopiva vastuu ja osallistumisen määrä, arvostus sekä merkityksellisten asioiden tunnustaminen. Nämä ovat asioita, jotka eivät synny hetkessä vaan vaativat aikaa rakentukseen. Toimijuuden tukeminen edellyttää yksilöön tutustumista ja hänelle tärkeiden piirteiden ja asioiden tunnustamista. (Korkiamäki 2017, 149.) Nuorisotakuutalo on paikka, jossa nuoret voivat harjoitella turvallisessa ympäristössä vastuunkantamista ja osallistumista. Ohjauksen näkökulmasta on tärkeää tunnistaa nuoren yksilöllinen toimintakyky vastuullisuudessa ja kulkea rinnalla tarvittavissa määrin. Nuorelta ei voi edellyttää sellaista toimintaa tai vastuunkantoa asioista, joihin hän ei ole valmis. Ohjauksen kannalta tämä tarkoittaa esimerkiksi nuoren muistuttamista sovitusta tapaamisista ja niihin mukaan lähtemisistä. Sopivan vastuunkantamisen näkökulmasta on myös keskeistä tunnistaa nuoren

kyky arjen asioiden hoitamisessa. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevilla nuorilla on tutkitusti (Gretschel & Myllyniemi 2017, 36) heikommat taidot suoriutua arjen askareista. Nuoren rinnalla kulkeminen tarvittavissa määrin on edellytyksenä luottamuksen syntymiselle ja merkityksellisten asioiden tunnistamiselle.

OSALLISUUS, AIKA JA TILA

Ohjaus on myös ajan, huomion ja kunnioituksen antamista. Tutkimusten (esim. Björklund, Nord & Tarvainen 2017) mukaan usein juuri ajan vähäisyys nähdään suurimpana puutteena ohjaustyössä. Nuorisotakuutalon motossa "aikaa & osallisuutta" korostetaan nimenomaan annettavaa aikaa. Toimintaperiaatteisiin kuuluu kiireettömyys; nuori saa rauhassa, ilman käyntien määrälle tai vietetylle ajalle asetettuja rajoja, pohtia elämäänsä ja sen suuntaa ohjaajien tukemana. Tuntimäärällisesti annettavan ajan lisäksi tärkeää on kiireettömyys myös lyhyissä hetkissä. Ei ole tarkoituksenmukaista, eikä myöskään mahdollista, olla tavoitettavissa ympäri vuorokauden kaikkina vuoden päivinä. Käytettävissä olevaa aikaa jopa tärkeämpää on ajan organisointi ja tapa, jolla kohdataan (Onnismaa 2007, 39). Ajan organisointi korostuu etenkin näissä lyhyissä hetkissä ja kiireen tunne voi viedä pohjan koko kohtaamiselta. Jo viidessä minuutissa ehtii tervehtiä, kysyä mitä kuuluu ja pahoitella olevansa nyt varattu sekä osoittaa kiinnostusta tarjoamalla seuraavaa vapaata aikaa.

Ajassa olevan kiireettömyyden lisäksi merkityksellistä on kohtaaminen. Onnismaa (2007, 39) määrittelee kohtaamisen hetkellisesti yhteisesti jaetuksi ajalliseksi tilaksi. Kykyä kohdata tällaisessa hetkellisyydessä on vaikea määritellä, mutta lähes jokaiselle se on kuitenkin kokemuksena tuttu. Nuorisotutkimuksen (2012) pääkirjoituksessa Näkemätön nuori Ulvinen nostaa kohtaamisesta esille nuorten kanssa toimivien henkilöiden tavan ymmärtää itseään ja näkemyksiään suhteessa nuoren jäsenyyteen yhteisössä ja yhteiskunnassa. Yksinkertaistettuna tällä tarkoitetaan sitä, miten nuori nähdään. Kohtaamiseen vaikuttavat myös ohjaajan kyvyt ja mahdollisuudet nähdä ja tukea nuoren vahvuuksia ja yksilöllisiä tarpeita (Ulvinen 2012, 2). Nuorisotakuutalolla kohtaaminen perustuu vahvasti arvoihin. Nuori nähdään oman elämänsä asiantuntijana ja aktiivisena toimijana. Kohtaaminen tapahtuu ennakkoluulottomasti, avoimesti ja kunnioittavasti. Jokainen henkilö saa tulla ja olla omana itsenään, ilman, että sitä kyseenalaistetaan. Kohtaaminen on huomioitu myös Nuorisotakuutalon käytänteissä. Esimerkiksi sisääntulon luona on niin sanottu tietokonevapaa alue, jotta sisään tullessa ensimmäisenä kohdataan ihminen kasvotusten eikä tietokoneen takaa. Peltolan ja Moision (2015, 21) mukaan yksinkertaisimmillaan osallisuuden kokemus saavutetaan juuri aitojen kohtaamisten avulla.

Ohjauksen vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen vaikuttavat oleellisesti myös tilat, joissa ohjaus tapahtuu (Onnismaa 2007, 27). Nuorisotakuutalon sisustuksessa on otettu huomioon nuorten toiveet ja ideat. Sisustuksessa on pyritty välttämään toimistomaisuuden tuntua käyttämällä paljon värejä ja leikitteleviä huonekaluja ja esineitä kuten aurinkovarjoja ja koristevaloja. Tilan luomalla ensivaikutelmalla on suuri merkitys nuorelle syntyvän kokemuksen kannalta: "Jännitti hirveästi tulla, mut sit kun katsoin ikkunasta sisälle niin tää näytti tosi kivalle paikalle, oli tosi värikästä ja tuli tervetullut olo".

Tilan järjestyksessä on huomioitu erilaiset käyttötarkoitukset ja tarpeet sekä yleinen tunnelma. Yleistunnelma on hyvin olohuonemainen, eikä vastassa ole raskaita arkistokaappeja, kirjahyllyjä tai tietokonetilajoja. Aluetta on kuitenkin mahdollista rajata kevytrakenteisilla, siirrettävillä tilanjakajilla. Tämä mahdollistaa esimerkiksi kahdenkeskiset keskustelut tai tietokonetöiden tekemisen tilanjakajan takana. Näin ollen yleistunnelma tilassa säilyy olohuonemaisena ja vastaanottavana. Nuorisotakuutalolla ei ole myöskään erikseen henkilökunnan tiloja, vaan kaikki tilat ovat kaikkien käytettävissä. Tällä pyritään varmistamaan tasavertaisuuden ja osallisuuden tunne ohjaajien ja nuorten välillä.

LOPUKSI

Nuorisotakuutalon toiminta pohjautuu vahvasti arvoperustaan sekä käsitykseen ohjauksesta, kohtaamisesta ja yksilön toimijuudesta. Toiminnassa ja ohjauksessa huomioidaan nuorten yksilölliset tarpeet, kokemukset ja lähtökohdat. Tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle nuorelle turvallinen paikka osallistua ja vaikuttaa hänelle mielekkäällä tavalla.

Ohjauksen ja kohtaamisen keinoin pyritään tukemaan yksilön toimijuuden kehittymistä ja osallisuuden tunteen syntymistä. Toteutuakseen nämä vaativat aikaa ja turvallista yhteisöä, jossa jokainen tulee kuulluksi omana itsenään. Nuorisotakuutalo toimii yhteisönä, jossa luottamuksellisuus, avoimuus, vapaaehtoisuus ja tasavertaisuus toteutuvat ja näkyvät arjessa. Nuoret kokevat voivansa vaikuttaa ja olla osallisina ilman vastaavuoroisuuden edellytystä.

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden määritelmässä korostetaan yksilön omaa kokemusta yhteenkuuluvuuden tunteesta. Ilman yhteenkuuluvuuden tunnetta osallisuus ja yhteisöllisyys eivät toteudu. Voiko yhteisö sitten olla yhteisöllinen ilman vastavuoroisuuden toteutumista? Kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla nuorilla on harvoin kokemusta kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa. Nuorisotakuutalon toiminnan valossa näyttäisikin siltä, että hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisen kokemukset luovat myös yhteenkuuluvuuden tunnetta ja toimivat yhteisöllisyyden tunteen perustana.

Lähteet:

Aro, J. (2011) Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Yliopistopaino.

Björklund, L., Nord, U. & Tarvainen, T. (2017) 100 nuorta kehittäjää. Nuorten terveiset psykososiaalisen tuen palvelupakettiin. Viitattu 22.11.2018. https://www.mesaatio.fi/wp-content/uploads/2018/03/100-nuorta-kehitt%C3%A4j%C3%A4%C3%A4_raportti_05032018-.pdf

Gretschel, A. & Myllyniemi, S. (2017) Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista - Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineiston-keruu. Nuorisotutkimusseura.

Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 33.

Korkiamäki, R. (2016) Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen. Teoksessa J.Häkli, K.P.Kallio & R.Korkiamäki (toim.) Myönteinen tunnistaminen. 2.painos. Nuorisotutkimusseura, 131 - 164.

Nivala, E. (2008) Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosi-aalipedagoginen teoriakehys. Kuopio: Snellman-instituutti, A-sarja 24.

Onnismaa, J. (2007) Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. 2. painos. Helsinki: Yliopis-tokustannus.

Peltoja, M. & Moisio, J. (2017) Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelu-kokemuksia koskevaan tietoon. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 112. Viitattu 22.11.2018. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkokauppa/verkkojulkaisut>

Ulvinen, V.-M. (2012) Näkemätön nuori. Nuorisotutkimus 30 (2), 1 - 4.

Valtioneuvosto. (2015) Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2010.

Mira Roine & Päivi Rainò

”Me kuunnellaan, tuetaan ja välitetään. Sitä nää ihmiset tarvitsee.”

JOHDANTO

Joka viides suomalainen kokee olevansa yksinäinen. Yksinäisyys heikentää väestön hyvinvointia ja terveyttä voimakkaammin kuin mikään muu tekijä. Se eristää ihmisen yhteiskunnasta, lannistaa, sairastuttaa ja voi viedä pohjan koko elämältä. Yksinäisyys onkin ylipainon, liikunnan puutteen ja tupakanpolton veroinen yhteiskunnallinen ongelma. (Saari 2016a; Ohisalo, Laihiala & Saari 2015.)

Sosiaalisten kontaktien vähäisyyden on jo pitkään tiedetty altistavan lukuisille terveysongelmille. Tutkimuksissa on saatu näyttöä yksinäisyyden yhteyksistä mielenterveys- ja päihdeongelmien lisäksi muun muassa metabolisiin häiriöihin, sydän- ja verisuonitauteihin sekä muistisairauksiin. Laajoissa epidemiologisissa tutkimuksissa on havaittu sosiaalisen eristyneisyyden lähes kaksinkertaistavan ennenaikaisen kuoleman riskin. (Elovainio ym. 2017, Kauhanen 2017.)

“ Jos ajattelee niitä hankaluuksia tai vaikeuksia tässä toiminnassa, niin se on sitä, miten tavoitetaan ne kadotetut, joista ei kukaan välitä. Heillä ei ole yhtään ystävää. Elinpiiri on hyvin suppea ja päivän sisältö on se, että seurustellaan tietokoneen kautta ja sen kanssa. Ehkä ulkoillaan, käydään kaupassa. Se on sitten siinä. (Projektipäällikkö Vappu Lasarov, Pohjois-Karjalan Martat, VIIRI-hanke, 13.3.2018.)

Ennen muuta yksinäisyys kuitenkin murentaa elämänlaatua ja ihmisen uskoa omiin mahdollisuuksiinsa. Jos päivä- tai viikkokausiin ei ole ketään kenen kanssa vaihtaa mielipiteitä tai jakaa ongelmiaan, on vaarana, että elämän mielekkäisyys katoaa, ihmisen aloite- ja toimintakyky alentuvat ja elinpiiri supistuu.

Yksinäisten osuus väestöstä on Suomessa yhtä suuri kuin esimerkiksi taloudellisesti köyhien, mutta kaikkein yksinäisimmät ihmiset löytyvät yhteiskunnan huonoosaisimpien joukosta: Koettu yksinäisyys vähentää yksilön elämänlaatua enemmän kuin taloudellinen köyhyys, sillä yksinäisyys aiheuttaa onnettomuuden tunnetta ja heikentää terveyttä. Köyhyyden syvenee yksinäisyydessä. (Kauhanen 2016, Saari 2016a.) Siksi tehokkuutta ja terveyserojen kaventamista samanaikaisesti tavoittelevan sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen yhteydessä yksinäisyyttä ja eristäytymistä estäviä käytäntöjä tulisi miettiä yhteiskunnan rakenteellisella tasolla, osana ns. ”sosiaalisten investointien politiikkaa” (ks. Saari 2016b).

Kuvaamme tässä artikkelissa kahden järjestötoimijan kokemuksia sosiaalisesti vahvistavasta työstä ja siitä kontekstista, jossa yksinäisyyden ja syrjäytymisen vastaista työtä tämän päivän Suomessa tehdään. Haastatteluissa piirityy kuva yksinäisyyttä ja eristäytymistä torjuvan työn merkityksistä virallisen palvelujärjestelmän liepeillä. Lähestymme aihetta Toimintakyky kuntoon -ohjelmahankkeiden työntekijöiden kokemusten kautta. Toimintakyky kuntoon on vuosina 2017–2020 toteutettava Sosiaali- ja terveysministeriön avustushjelma, josta rahoitetaan 20 erillistä kehittämishanketta. Silta-Valmennusyhdistys koordinoi ohjelmaa, jonka tavoitteena on edistää työikäisten suomalaisten toimintakykyä ja osallisuutta. Ohjelmahankkeiden kohderyhmään kuuluvien toimintakyky on heikentynyt tai vaarassa heikentyä esimerkiksi fyysisen tai psyykkisen sairauden, päihteidenkäytön tai pitkittyneen työttömyyden vuoksi.

Kuvaamme kahden ohjelmahankkeen työntekijän teemahaastattelun kautta hankkeiden asiakaskokemuksia. Pohjois-Karjalan Marttojen koordinoimassa VIIRI (Vireyttä, ruokaa ja arkiaktiivisuutta) -hankkeessa kohderyhmänä ovat alle 40-vuotiaat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat miehet sekä paljon palveluita tarvitsevat pitkäaikaistyöttömät. Hankkeen viikoittain kokoontuvissa pienryhmissä opetellaan ruuanlaitto- ja muita arkitaitoja sekä tehdään osallistujien mielenkiinnon mukaan opinto-, tutustumis- ja vierailukäyntejä. Oulun Seudun Muistiyhdistyksen Aivosilta-hankkeessa pyritään taas parantamaan työikäisten muististaan huolestuneiden elämänlaatua aivoterveyttä edistävien toimintamallien avulla. Hanke suuntautuu työikäisiin, alle 65-vuotiaisiin oululaisiin, joiden toimintakyky on voinut laskea työuraa vaarantavalla tavalla. Hankkeen toimintaan osallistuva voi olla esimerkiksi työtön, sairauslomalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö, joka on muististaan huolissaan.

YKSINÄINEN MIES

Elämme yksilöllistä aikakautta, jossa elämään ennustettavuutta tuovat rakenteet ja perinteiset institootit ovat menettäneet merkitystään. Yksilöllistyneessä ajassa korostetaan jokaisen vastuuta oman elämänkulkunsa rakentamisesta; yksilö tekee tietoisia valintoja sen sijaan, että toimisi kuten muutkin tai perinteiden velvoittamalla tavalla. (Ks. esim. Beck & Beck-Gernsheim 2002.) Ne, joiden valmiudet tietoisiin elämää eteenpäin vieviin valintoihin ovat syystä tai toisesta muita heikkomat, jäävät ajassamme kokonaan yksin.

Tutkimuksissa ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa nostetaan usein esiin erityisesti yksinäiset työttömät miehet (Kauhanen 2016). Miesten syrjäytyminen on kiihtynyt koko 2000-luvun ajan: Valtiovarainministeriön kokoaman tilaston mukaan 25–34-vuotiaiden miesten työllisyysaste on vuoden 2008 jälkeen pudonnut yli 87 prosentista alle 80 prosenttiin. Pientuloisten osuus 25–34-vuotiaista miehistä on kasvanut koko vuosittuuhannen ajan. Suuri hyppäys alkoi vuoden 2008 laman kynnyksellä. Vuonna 2007 ikäryhmän miehistä noin yhdeksän prosenttia oli pienituloisia, kun vuonna 2015 heitä oli jo yli 18 prosenttia. (Talouselämä 6.4.2018.)

Miesten syrjäytymiskierrettä on selitetty mm. työelämän rakennemuutoksella, jossa ns. perinteiset mies-työpaikat katoavat. Toisaalta nuorten miesten on hankala edes päästä mukaan työelämään, jossa vaaditaan yhä enemmän korkeaa koulutusta. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle pudotessaan mies jää nopeasti täysin yksin, sillä länsimaiseen miesidentiteettiin kuuluu vahvana omillaan pärjäämisen eetos. Miehen on erityisen vaikea tukeutua muihin tilanteissa, joissa avun tarve liittyy ensisijaisesti psykososiaalisiin kysymyksiin. Käytännöllisiin ongelmiin kuten laiturin nostoon tai remonttihommiin mies voi pyytää apua, mutta vaikkapa oman jaksamisen ongelmiin avun pyytäminen onkin huomattavasti vaikeampaa. Myös pelkkä ongelmista puhuminen on monelle miehelle korkean kynnyksen takana. Epävarmuus, häpeän pelko ja miesten puhumattomuutta määrittävät kulttuuriset normit saavat miehen mieluummin vaikenemaan. (Timperi 2011.)

Miesten yksin jäämistä elämän murroskohdissa voidaan tehdä ymmärrettäväksi myös sosiologi Robert Putnamin sosiaalisen pääoman teorian pohjalta. Putnam on tunnetussa teoksessaan *Bowling alone – The collapse and revival of American community* (2000) kuvannut, miten miesten sosiaaliset verkostot rakentuvat tyypillisesti esimerkiksi yhteisen työpaikan tai harrastuksen ympärille. Koska miesten ihmissuhteita määrittelevät hänen mukaansa kontekstuaaliset normit ja rooliodotukset, vuorovaikutussuhteet jäävät tuohon samaiseen kontekstiin laajentumatta ulkopuoliseen elämään. Tästä syystä esimerkiksi eläkkeelle tai työttömäksi jäänyt mies menettää työpaikan mukana valtaosan sosiaalisista vuorovaikutussuhteistaan.

SOSIAALISUUDEN VAHVISTAMINEN JA YKSINÄISYYDEN TORJUMINEN

Suomalaisille tehdyissä asennekyselyissä yksinäisyys näyttäytyy monia muita ongelmia, kuten köyhyyttä ja sairauksia, vahvemmin yksityiselämään kuuluvana asiana. Suomalaiset eivät odotakaan julkisen sektorin tai järjestöjen ratkaisevan yksinäisyyden ongelmia, vaan katsovat – hieman paradoksaalisesti – yksinäisen ihmisen auttamisen kuuluvan ennen muuta yksinäisyydestä kärsivän läheisille. (Grönlund & Falk 2016.)

Käytännössä järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat ovat kuitenkin ottaneet vahvan roolin yksinäisyyttä vähentävän työn tekijöinä. Kansalaisjärjestöjen ja esimerkiksi kirkon aktiviteetit tavoittavat naisia melko hyvin mukaan kun taas miesten tavoittamiseen ei ole tarjolla riittävästi toimivia keinoja (vrt. esim. Ilomäki, Rinne & Parkkinen 2016). Yksinäisyyttä vähennetään järjestöjen toimesta esimerkiksi toimintamuodoilla, joissa osallistujille tarjotaan matalan kynnyksen sosiaalisia tiloja. Usein houkuttimena on ruokailu. 'Osallistuminen' saattaa olla yksinäisyyden ohella paikalle tulijoita yhdistävä tekijä, mutta kontaktin ottaminen jää yksilön oman aktiivisuuden varaan (Grönlund & Falk, 2016).

Se yhdessä tekeminen, pienryhmissä, yhdessä ruokaileminen... Joka kerran pienryhmissä valmistetaan jotain syötävää. Se toiminnan kautta, yhdessäolo, on äärettömän tärkeää ja aika toimivaakin sitten myös. [...] Ryhmäläisistä olen havainnut myös sitä, että jos alkuun he ovat vastanneet juuri ja juuri kysymykseen, niin nyt alkaa olla oma-aloitteista keskustelua omista mielenkiinnon aiheista ja kiinnostuksen kohteista. Se on ollut aivan mahtavaa. Ja ryhmään sopeutuminen... He tulee mielellään, ja osaa ottaa muut huomioon. (Vappu Lasarov, 13.3.2018.)

E erityisen mielenkiintoinen piirre yksinäisyyttä torjuvassa työssä on se, ettei yksinäisyyttä yleensä lähestytty toiminnassa suoraan. Sen sijaan esimerkiksi järjestöissä yksinäisyyden vähentämiseen tähtäävä työ profiloituu esimerkiksi sellaisten ikäryhmien tai elämäntilanteiden kautta, joiden kohdalla yksinäisyyden riski on tavanomaista suurempi: järjestetään vaikkapa yhteisöllistä ryhmätoimintaa mielenterveysongelmia kokeneille tai ikääntyneille. (Grönlund & Falk, 2016.) Myös Toimintakyky kuntoon -ohjelmahankkeiden työntekijöiden kokemukset tekevät näkyväksi samaa ilmiötä: Järjestettävä toiminta osoittautuu nopeasti tarpeelliseksi muillekin kuin hankesuunnitelmassa määritellylle spesifille kohderyhmälle. Yksinäisyys ja nälkä saavat myös miehet osallistumaan. Esimerkiksi muististaan huolestuneille työikäisille suunnatun Aivosilta-hankkeen työntekijä kuvaa toimintaan osallistuvia seuraavasti:

Nää ihmiset on usein semmoisia, että tarvitsevat työllistymiseen erityistä tukea. Heitä on vaikea tavoittaa. Tuntuu, että heille ei ole riittävästi tarjolla palveluja ja tukea. He hyötyvät yksilöllisestä tarpeitten huomioimisesta. [...] On havaittu hyväksi, että mennään työttömien ja vähävaraisten ruokailuun mukaan. Ihmiset on tullu sinne, kun nälkä on ajanut liikkeelle. Se on ollut hyvä paikka kohdata näitä ihmisiä. (Kaisa Hartikka, 14.3.2018)

KUNNIOITAVA KOHTAAMINEN JA PYSTYVYYDEN TUNNE

Köyhyyttä ja pitkittynyttä työttömyyttä kohdanneiden suomalaisten selviytymiskokemuksia tutkittaessa on todettu, että yksitoikkoinen arki lannistaa ja lyö maahan, kun taas merkityksellisen tekemisen löytäminen ja mahdollisuus vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tuovat uskoa tulevaisuuteen (Isola ym. 2016; vrt. Kortteinen & Tuomikoski 1998). Mieluinen tekeminen tuo sisältöä elämään, mutta merkityksellisyyden ja kuulumisen kokemukset lisääntyvät erityisesti silloin, kun tekeminen todentuu vastavuoroisissa ihmissuh-teissa. Köyhyydestä selviytymistä edesauttaa niin ikään se, että ihminen tulee kunnioitavasti kohdatuksi. Tasa-arvoiset kohtaamiset tarjoavat ihmiselle arvostuksen, lohdun ja merkityksellisyyden kokemuksia. (Isola ym. 2016.)

Aika monilla ihmisillä voi olla huonojakin kokemuksia "virkamiestoiminnasta". [...] Se vaatii aika paljon motivoitua, asioiden avaamista, houkuttelua. Joskus saattelu auttaa alkuun, mutta sit kun se lähtee sujumaan, hyöty ihmiselle voi olla valtavan suurta. Ihmiset on sanonu, että tää on semmonen paikka ja täällä on semmoset ihmiset, joille voi puhua semmoistakin asioista, joista ei terveyskeskuksessa ja työterveyshuollossa ole uskaltanu puhua jostakin syystä. (Kaisa Hartikka, 14.3.2018)

Viranomainen saattaa olla jollekin ainoa kontakti, joten kohtaamisen laadulla voi olla arvaamattoman kauaskantoisia seurauksia. Tällöin itsearvostuksen ja toimintakyvyn kannalta olisikin tärkeää, että vuorovaikutuksessa saisi arvostavaa ja myönteistä palautetta. Esimerkiksi sosiaalipalveluissa ja TE-toimistoissa asioidessaan asiakkaan pitäisi tuntea, että työntekijä on hänen puolellaan. Todellisuus on monesti toisenlainen, ja työntekijät kuvaavatkin haastatteluissa monelle järjestötoimijalle tuttuja tilanteita, joissa asiakkaan perustoimeentulon kannalta välttämättömät asiat ovat retuperällä virastojen liian korkean kynnyksen vuoksi.

Vaikka yks [toimijan nimi]... niin sieltä sanottiin, että he ei voi ruveta hyysäämään yksittäisiä ihmisiä. Minä... sitä hyysäämistä pystyn kyllä. Että jos mä en välitä, niin kuka välittää?! Aikuissosiaalityö, työllisyyspalvelut? Sieltä soitetaan ehkä kerran kuukaudessa, ja kysytään, että mitä sulle kuuluu. Se ei riitä, että kerran kuukaudessa soitetaan ja että se on siinä. Ihminen jää edelleen yksin. (Vappu Lasarov, 13.3.2018)

Purkamalla ammattilaisen ja asiakkaan välisiä hierarkioita ja sisäistämällä myötätuntoinen kohtaaminen ja vastavuoroinen tunnustussuhde osaksi ammatillisuutta ihmisten kyky ottaa käyttöön omia ja yhteisiä voimavaroja lisääntyy (vrt. Isola ym. 2016):

Meillä on ihania tarinoita näiltä ihmisiltä jotka on mukana ja jotka jakaa avoimesti näitä elämäkokemuksiaan. Meillä on nytkin semmonen ihana ihminen ryhmässä, joka on kuukauden jälkeen sanonu, että kävi [kahdessa hankkeen järjestämässä toimintaryhmässä] yhtä aikaa. Hän sanoi, että on 10 vuotta syöny rauhoittavia lääkkeitä erilaisiin ahdistusoireisiin ja on nyt voinut jättää lääkkeet pois. Hän oli kokenut, että toiminta on tuonut elämälaatuun parantavia asioita, iloa energiaa, toivoa, uskoa tulevaan. Paljon saanut tietoa ja ymmärrystä, ehkä ystävyyttäkin ja osallisuuden kokemusta. Nää on semmosia positiivisia viestejä, ja tuntuu että työllä on merkitystä. (Kaisa Hartikka, 14.3.2018)

LOPUKSI

Kuten edellä tuotiin esiin, suoraan yksinäisyyttä torjuvaa työtä tehdään esimerkiksi järjestösektorilla hyvin vähän: sen sijaan yksinäisyyden vähentämiseen tähtäävä toiminta profiloidaan esimerkiksi hankkeiksi ja kohdistetaan sellaisiin ikäryhmiin tai elämäntilanteisiin, missä yksinäisyyden riski on tavanomaista suurempi. Julkisen vallan toimiin yksinäisyyden torjumiseen tähtäävä työ liittyy puolestaan osana "sosiaalisten investointien politiikkaa", jossa tavoitteena on edistää kansalaisten hyvinvointia ja terveyttä tukemalla

ihmisten hyviä valintoja ja keskinäistä vuorovaikutusta. Sen sijaan, että huomio kohdistuisi yksilöön, erityisen kiinnostuksen kohteena on yksilöiden välinen vuorovaikutus ja ryhmien dynamiikka. (Vrt. Saari 2016b.) Kuntien aikuissosiaalityö taas kiinnittyy tällä hetkellä pitkälti työttömyyden hoitoon sekä toimeentulotukeen. Käytetyimmät menetelmät ja toimintatavat ovat neuvonta ja ohjaus, talouteen liittyvien ongelmien selvittely, erilaisten suunnitelmien tekeminen, palveluohjaus ja kuntouttava työtoiminta.

Kunnissa kyllä tiedostetaan nykyisten työikäntöjien olevan liian toimisto- ja toimeentulotukeskeisiä. Tavoitteelliseen ja prosessimaiseen työskentelyyn ja eri toimijoiden väliseen verkostoyhteistyöhön ei ole riittäviä edellytyksiä. (Blomgren ym. 2016.)

Välttämättä kukaan ei ota vastuuta siitä, että mistä tässä järjestöjen hankkeessa on kysymys, vaikka se olisi kaikkien etu. Yksilön, yhteiskunnan ja järjestöjen, hankkeitten etu, että löydetään ne yhteiskunnan "hylkäämät" ihmiset – tai yksilön omasta halusta, jos hän on eristäytynyt, eri systä. Ehkä oman perhetaustansa tai historiansa takia on näin tapahtunut. On voinut kadota luottamus virkamiehiin. Ei koe saavansa kunnioitusta tai arvostusta ns. virkamiehiltä. Tässä järjestöt pystyvät olemaan yksilön rinnalla kulkija. Että yksilön lähtökohdista suunnitellaan sitä toimintaa. (Vappu Lasarov, 13.3.2018)

Asennekyselyjen perusteella yksinäisyys nähdään Suomessa yksityiselämän asiana, johon voivat puuttua lähinnä ihmisen lähipiiri ja kirkko. Yksinäisyyden vähentämistä tulisi kuitenkin edistää myös yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla. Edelleen yksinäisyyden näkökulma tulisi huomioida systemaattisesti myös poliittisessa päätöksenteossa. Järjestöt voivat olla tässä merkittävässä asemassa: järjestöjen aktiivisen vaikuttamistyön kautta yksinäisyys voidaan yhä paremmin ymmärtää yhteiskunnallisena ongelmana. Järjestöt voivat myös vaikuttaa siihen, että yksinäisyyden "häpeällisyydestä" päästäisiin niin mielikuvien kuin toimintakulttuuriinkin tasolla eroon, mikä luultavasti helpottaisi avun hakemista ja vastaanottamista. Yksinäisyyden tabun ja stigman murtamista voidaankin pitää yhtenä järjestöjen vaikuttamistyön keskeisenä tavoitteena. (Grönlund & Falk 2016.)

Yhteiskunnan lisääntynyt epävarmuus on luonut tarvetta ihmisiä kohtaavalle, sosiaalisesti vahvistavalle työlle. Tarve työmenetelmien uudistamiselle ja jalkautumiselle asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden pariin tunnustetaan myös kunnissa (Blomgren ym. 2016; Lundbom & Herranen 2011). Tehokkuutta tavoittelevassa palvelujärjestelmässä on kuitenkin jäänyt entistä vähemmän resursseja ihmisen rinnalla kulkemiseen ja hidasta muutosta tukevaan työhön. Tästä kertoo esimerkiksi se, että julkisella sektorilla palvelujen karsiminen on siirtänyt painopisteen erityisesti sosiaalipalveluissa ennaltaehkäisevästä työstä kriisiytyneiden tilanteiden jälkihoitoon. Kuten Grönlund ja Falk (2016) ovat todenneet, ihmisten kohtaamiseen, kuuntelemiseen ja tukemiseen keskittyvä työ on jäänyt enenevässä määrin kolmannen sektorin toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan varaan. Mutta jos hyvän tekeminen ymmärretään yhteisölliseksi lahjaprosessiksi, johon ihmiset osallistuvat antajina ja vastaanottajina, voidaan hahmotella "yhdessä toimimisen moraalinen ihanne, monenkeskinen vastavuoroisuus" (Hallamaa 2017, 19).

Mun mielestä tää on niin ruohonjuuritason työtä, että tämän enempää se ei voi olla. [...] se yksikin ihminen on tärkeä. Jos se ei ois tärkeä, niin meillä ei olis mitään järkee tehdä tätä työtä. (Vappu Lasarov, 13.3.2018)

Vaikka ihmisten elämään tyytyväisyyttä voidaan lisätä kohentamalla materiaalisia elinolosuhteita, on tärkeää huomata, että tyytyväisyyttä lisää myös mahdollisuus vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa (Ohisalo ym. 2015). Hallamaan (2017, 258, 298) sanoin tätä voisi myös kutsua "hyvän tekemiseksi lähimmäiselle", mikä puolestaan edellyttää vastavuoroisuussuhteen tunnustamista 'lahjan' käsitteen näkökulmasta. Tämä taas voi toteutua vain, jos osapuolet tunnustavat toisensa toimijoiksi, niin että he suovat toisilleen yhtäläiset toimijuuden edellytykset.

Siitä huolimatta, että Toimintakyky kuntoon -hankkeiden yhteiskunnallisena ja poliittisena tavoitteena on työllistymiseen johtavien elinolojen sekä sosiaalisten ja teknisten taitojen kohentuminen, hanketoimijat ja heidän asiakkaansa lahjoittavat ympäristöönsä myös ”inhimillistä hyvää”, sillä välittämisen lahjana on vuorovaikutuksessa koettu yhtäläinen tyytyväisyys ja ilo toisesta:

Meillä on toiminnassa mukana upeita ja fiksuja ihmisiä, joilla on mielenkiintoisia elämäntarinoita. Ihmisillä on myös toivoa ja unelmia. On ihanaa kattoa, että jollakin voi olla vaikkapa unelma, että vois olla vaateliikkeesä töissä puolipäiväisenä. Heillä on hyvin realistiset käsitykset omasta tilanteesta ja omista mahdollisuuksista työllistymiseen. Mutta jos on unelma, joka saa sen hymyn huulille ja tuikkeen silmäkulmaan, niin se auttaa näitä ihmisiä siinä jaksamisessa. Siihen asti me kuljetaan siinä rinnalla, motivoidaan niihin pieniin elintapamuutoksiin, joka tukee ihmiset elämänlaatua. Me kuunnellaan, tuetaan ja välitetään. Sitä nää ihmiset tarvitsee. (Kaisa Hartikka, 14.3.2018)

Lähteet:

- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 2002.** Individualization: Institutionalized Individualism and its social and political consequences. London: Sage.
- Blomgren, S., Karjalainen, J., Karjalainen, P., Kivipelto, M., Saikkonen, P. & Saikku, P. 2016.** Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Raportti 4/2016. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-648-3> (haettu 12.4.2018).
- Elovainio, M., Hakulinen, C., Pulkki-Råback, L., Virtanen, M., Josefsson, K., Jokela, M., Vahtera, J., & Kivimäki, M. 2017.** The contribution of risk factors to excess mortality in isolated and lonely individuals: the prospective UK Biobank cohort study. *The Lancet Public Health*, 2 (6), e260–e266.
- Grönlund H. & Falk H. 2016.** Kolmas sektori ja yksinäisyyden vähentäminen. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 266–116.
- Hallamaa, J. 2017.** Yhdessä toimimisen etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Ilomäki, T., Rinne, H. & Parkkinen M. 2016.** Taloudellisia vaikeuksia kokevien osallistuminen sote-järjestöjen toimintaan ja apu osallistumisen syynä. – Jukka Murto & Oona Pentala (toim.), Osallistuminen, hyvinvointi ja sosiaalinen osallisuus – ATH-tutkimuksen tuloksia. Järjestöketän tutkimusohjelma. Työpöytäpaperi 36/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 6–10. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131489/URN_ISBN_978-952-302-757-2.pdf?sequence=1 (haettu 16.4.2018).
- Isola, A.-M., Turunen, E. & Hiilamo, H. 2016.** Miten köyhät selviytyvät Suomessa? Yhteiskuntapolitiikka 81 (2), 150–160.
- Kauhanen, J. 2017.** Yksinäisyys – kansansairaus? *Lääkärilehti* 72 (21), 1337.
- Kauhanen, J. 2016.** Yksinäisen terveys. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 98–116.
- Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. 1998.** Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Tammi.
- Lundbom, P. & Herranen, J. 2011.** Sosiaalisen vahvistamisen ajankohtaisuus. – Pia Lundbom & Jatta Herranen (toim.), Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 4–12. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf> (haettu 12.4.2018).
- Ohisalo, M., Laihiala, T. & Saari, J. 2015.** Huono-osaisuuden kasautuminen ja ulottuvuuden leipäjonossa. – Yhteiskuntapolitiikka 80 (5), 435–446.
- Putnam, R. 2000.** Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Saari, J. 2016a.** Suomalainen yksinäisyys. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 32–52.
- Saari, J. 2016b.** Lopuksi. Yksinäisyyden tulevaisuus. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus,
- Talouselämä 2018.** ”Syntyvyys putoaa kuin kivi, tärkeänä syynä miesten syrjäytyminen.” *Talouselämä* 6.4.2018.
- Timperi, T. 2011.** ExtraUrho. Uusia väyliä miehille 1/2011. Helsinki: Miessakit ry. https://www.miessakit.fi/easydata/customers/miessakit/files/URHO-arkisto/extraURHO_111.pdf (haettu 16.4.2018).

Anu Hagman

Oppimiskumppanuus kokemusasiantuntijakoulutuksessa

Olen saanut olla Laureassa toteutetussa rikos- ja päihdetaustaisille ihmisille tarkoitetussa KEIJO- kokemusasiantuntijakoulutuksessa luovien menetelmien lehtorina. Kokemusasiantuntijakoulutuksen ytimessä on oman ryhmän, ja myöhemmin myös muiden ryhmien kanssa työskentely. Vertaisuus todentuu ryhmässä. Tuen saaminen, kokemusten jakaminen, oman tarinan ymmärtäminen ja sen turvallinen hyödyntäminen kokemusasiantuntijatehtävissä ovat keskeinen osa koulutusta. Mikä tahansa yhteen joutunut ryhmä ei rakennu yhteisöksi ilman tavoitteellista ja tietoista toimintaa ryhmän rakentamisesta. Me olemme Keijojen koulutuksessa käyttäneet tietoisesti luovia menetelmiä osana tätä yhteisöllisyyden rakentamista ja rakentumista.

Keijo- koulutuksessa on ollut ns. luovuspäiviä kerran tai kaksi viikossa. Näiden päivien tarkoituksena on ollut vahvistaa osallistujien omaa itseilmaisua, itsetuntemusta ja vuorovaikutustaitoja erilaisten toiminnallisten harjoitusten kautta – ja ennen kaikkea ne ovat toimineet ryhmän yhteisöllisyyden tutkimisessa, rakentamisessa ja vahvistamisessa. Työskentely on sisältänyt ns. narratiivista työskentelyä mm. kuvien ja esineiden kautta, draamaharjoituksia, tarinateatteria, luovaa kirjoittamista, toiminnallisuutta ja sosiometrista työskentelyä. Narratiivisen työskentelyn tavoitteena on paitsi saada omiin kokemuksiin ja omaan tarinaan uusia tulokulmia, myös tutkia omaa suhdetta elettyyn ja koettuun – ja saada sitä kautta jotain uutta ymmärrystä itseän ja omiin valintoihin. Yhtenä ajatuksena luovien menetelmien käytössä on ollut myös se, että koulutukseen osallistujat oppivat samalla ryhmänohjaus-menetelmiä omaan tulevaan kokemusasiantuntijatyöhön.

Tämän artikkelin teoreettisena peilinä toimii Tuovi Leppäsen yhteisövoimaista oppimisprosessia tutkiva väitöstutkimus- ja erityisesti sen osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tarkasteleva osa. Tarkastelen tässä artikkelissa Keijo-koulutuksen yhteisöllisyyden rakentamista Leppäsen tutkimuksen keskeisimpien yhteisöllisyyttä rakentavien osa-alueiden kautta. Tavoitteenani on kuvata sitä, miten me olemme näitä oppimisprosessia tukevia osa-alueita pyrkinneet rakentamaan ja kehittämään käytännössä.

OSALLISUUS SYNTYY TUTTUUDEN JA YHTEENKUULUVUUDEN KAUTTA

Ensimmäisenä tärkeänä osana yhteisöllisyyttä on osallisuus. Osallisuus rakentuu ryhmään kuulumisen tunteesta – ja sen vastaparina on ryhmään kuulumattomuus. Ryhmään kuulumisen tunnetta voidaan tietoisesti vahvistaa nähdyksi ja huomioituksi tulemisen sekä keskinäisen tuntemisen kautta.

Keskinäinen tunteminen on ryhmätoiminnan turvallisuuden ja yhteistyön perusta. Olemme Keijoissa sat-sanneet tutustumiseen useamman päivän ajan koulutuksen alkuvaiheessa. Vaikka koulutukseen osallistujat voivatkin olla toisilleen tuttuja esimerkiksi vertaisryhmien kautta, on tärkeää rakentaa tuttuutta koko ryhmän kesken koulutus kontekstissa. Olemme tehneet paljon erilaisia toiminnallisia harjoituksia, jotka taustoittavat osallistujien omaa historiaa, elämänvalintoja, unelmia ja vahvuuksia sekä toiveita tulevaisuuden suhteen. Käytännössä tutustumista tehdään erilaisissa ja vaihtuvissa kokoonpanoissa, parityönä, pienryhmissä ja myöhemmin myös koko ryhmän kesken. Vasta tuvallinen ryhmä on toimintakykyinen, ja turvallisuudessa ryhmässä on elämän kysymysten tarkastelu mahdollista - tai ylipäätään hyödyllistä kokemusasiantuntijaksi kasvu ajatellen. Tätä oman elämän kysymysten tarkastelua tehdään myös kriittisestä näkökulmasta, esimerkiksi päihteiden käyttöön tai rikolliseen elämäntapaan liittyvien uskomusten tai ajatusvääristymien suhteen.

Ryhmän turvallisuus mahdollistaa oppimisen. Turvallisuutta rakennetaan ryhmän toiminnan alusta alkaen tekemällä koko Keijo-koulutusta koskeva ryhmäsopimus. ”Mitä on tarpeen sopia, että kaikilla on ryhmässä

hyvä olla, ja että jokaisen oppiminen ja kehittyminen mahdollistuvat parhaalla mahdollisella tavalla”. Jokainen Keijo-koulutusryhmä on tehnyt oman ryhmäsopimuksensa, joka on auttanut ryhmän normien tietoisessa rakentamisessa.

Mielipiteen ja ajatusten kysyminen ja kuuleminen ovat keskeinen osa nähdyksi ja huomioituksi tulemista. Aloittamme yhteisen päivän työskentelyn ns. kuulemiskierroksella, jossa jokainen voi vapaasti kertoa sen hetkisestä fiiliksestään päivän suhteen ja / tai jos on jotain erityistä meneillään esimerkiksi henkilökohtaisessa elämässä. Kuulumisten kertominen vahvistaa myös asioiden ja tunteiden sanoittamista – ja kuten hyvin tiedetään, pelkkä tunteiden sanoittaminen usein myös laskee tunteeseen liittyvää intensiteettiä. Mielipiteen kuuleminen edellyttää mielipiteen ilmaisemista. Siksi luovuspäivät pitävät sisällään paljon itseilmaisua vahvistavia harjoituksia; tietoisuutta sanallisesta ja sanattomasta viestinnästä, aktiivisesta kuuntelusta ja läsnäolosta.

”Mitä on tarpeen sopia, että kaikilla on ryhmässä hyvä olla, ja että jokaisen oppiminen ja kehittyminen mahdollistuvat parhaalla mahdollisella tavalla”.

LIITTYMINEN JA SITOUTUMINEN

Leppäsen tutkimuksessa yhteisöllisyyden ominaisuuksiksi rakentuivat seuraavat ominaisuudet; liittyminen, sitoutuminen ja oppimisprosessin rakentuminen.

Liittymistä voidaan Rauhalan mukaan pitää ihmisen eettisyyden syvimpänä perustana. Voin liittyä toisten ihmisten kokemusmaailmaan, heidän tunteisiinsa ja ajatuksiinsa ja ymmärtää heidän valintojaan ja toimintaansa hyvin syvällisellä ja merkityksellä tasolla. Liittymiseen liittyy myös konkreettinen läsnäolon ja osallistumisen puoli; liittymisen kautta yksilö sekä vaikuttaa omalla olemassaolollaan muihin, että tulee itse ryhmässä vaikutusenalaiseksi. Ryhmä mahdollistaa toinen toisiltaan oppimisen.

Liittymistä tuetaan Keijo-koulutuksessa sekä keskustelujen tasolla; ”kenellä on samankaltaisia kokemuksia/ ajatuksia / tunteita”, että sosiometrisen toiminnan ja valintojen kautta. Näin voidaan tehdä ryhmän rakenteita näkyväksi, tutkia ja samalla myös vahvistaa niitä. Sosiometrian avulla voidaan tarkastella ryhmän yksittäisten jäsenten suhtautumista tai suhdetta erilaisiin asioihin esimerkiksi janatyöskentelyn kautta. Näin voidaan vahvistaa paitsi itseilmaisua, myös erimieltä olemista – on tärkeää, että ryhmään mahtuu erilaisia mielipiteitä ilman henkilökohtaista tunnelatausta. Liittymisen kokemukset vahvistavat myös empaattisuutta, toisen tilanteeseen asettumista ja myötätunnon kokemista. Myötätunnon kautta on mahdollista saada myös uutta ymmärrystä omasta todellisuudesta.

Sitoutuminen on myös keskeinen osa yhteisöllisyyden rakentumista. Jokainen kokemusasiantuntijakoulutukseen hakeutuva haastatellaan ennen koulutuksen alkua ja yksi keskeinen kysymys on juuri tämä sitoutuminen koulutukseen ja ryhmän yhteiseen oppimisprosessiin. Keijot ovat kokeneet vastuullisuutta myös toistensa oppimisesta ja yhteisen oppimisprosessin rakentumisesta.

YHTEISÖLLINEN OPPIMISPROSESSI

Leppäsen tutkimuksessa yhteisöllinen oppimisprosessi rakentui empatiasta, ryhmähengestä ja oppimiskumppanuudesta. Keijo-koulutuksen ydintä on oppia kokemusasiantuntijana toimimista. Tämä prosessi on myös vahvasti yhteisöllinen. Hyväksyvä ja ilmaisuvapaa ilmapiiri rakentaa ryhmähengettä ja se puolestaan lujittaa ja vahvistaa yksilön oppimista. Hyväksyvässä ilmapiirissä asioista voidaan olla eri mieltä ja erilaisuudet mahtuvat hyvin yhteiseen oppimisprosessiin. Olisi liioiteltua sanoa, että ryhmän ilmapiiri olisi aina hyvä ja yhteisöllinen. Mukaan mahtuu myös jännitteitä mm. ihmisten erilaisesta temperamentista ja elämäntilanteista johtuen. Olenaisinta onkin se, että asian äärelle pysähdytään, puhutaan siitä miten oma ryhmä voi, millaista siinä on olla ja miten sen toivoisi kehittyvän. Tätä tarkastelua Keijoissa on tehty viikoittaisissa purkukeskusteluissa sekä luovien menetelmien päivissä ydinsosiometrian kautta. Keskellä tilaa on tuoli, joka kuvaa ryhmää, ”mille etäisyydelle ja asentoon sijoituit suhteessa ryhmään? Puhu suoraan ryhmälle siitä, mikä oma olotilasi on suhteessa siihen.” Yhteisen kuulemisen jälkeen voidaan tarkastella myös muutossosiometrian kautta sitä, minkä pitäisi muuttua, että suhde tulisi helpommaksi tai avoimmemmaksi.

Oppimiskumppanuus on hieno termi kuvaamaan sitä prosessia, jossa opiskelusta on tullut koko ryhmää koskeva prosessi. ”Yksilö on tullut osaksi ryhmää ja ryhmästä on tullut osa yksilön oppimisprosessia”. Olen kuullut monen Keijon luonnehtivan ryhmän merkitystä termillä peili. Ryhmän kautta voi peilata omia elämään liittyviä kysymyksiään sekä omaan toimintaan liittyviä onnistumisiaan ja haasteitaan. Tämä peilaamisen teema nousee myös Leppäsen tutkimuksessa vahvasti esille. Peilaamisessa olennaista näyttää olevan toisten kuunteleminen

ja kuuleminen ja sitä seuraava prosessointi. Ryhmä auttaa jokaista osallistujaa pääsemään omien, yksilöllisten kysymysten ja kasvupaikkojen äärelle ja auttaa siten ryhmän yksittäisiä jäseniä kasvamaan ja kehittymään. Tätä kasvua ja kehitystä tapahtuu esimerkiksi oman tyypillisen ryhmäroolin ymmärtämisen ja monimuotoistumisen suhteen. Ryhmässä helposti tarkkailijan asemaan jääneet oppivat kertomaan ajatuksistaan avoimemmin, kriitikon roolia kantavat jäsenet avautuvat myös positiivisuudelle ja ylipäättään roolien moninaisuus ja toisin valitsemisen mahdollisuus todentuvat koulutuksessa. Ihmisten on mahdollista löytää uudenlaisia toimintamalleja ja tietoisia valintoja, ja sitä kautta kasvu ja kehitys mahdollistuvat.

En ole kouluttajana irti tästä yhteisöllisestä oppimisprosessista. Olen oppinut Keijoilta paljon; läsnäoloa, kuuntelua, asioiden mittasuhteita, huumoria, itseironiaa, lempeyttä ja jämäkkyyttä. Oppimiskumppanuus on parhaimmillaan tinkimätöntä työskentelyä yhteisen hyvän eteen - ja miltei taianomaista jakamisen, onnistumisen ja yhteenkuulumisen tunnetta. Kiitos.

Taustateoriaa:

Leppänen, T. 2018. Yhteisövoimainen oppimisprosessi. Substantiivinen teoria aikuisten ryhmässä oppimisen kokemuksista. Jyväskylän yliopisto.

Kopakkala, Aku. 2011: Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen

Niemistö, Raimo. 2013: Ryhmän luovuus ja kehityshehdot.

Rauhala, L. 1999. Ihmisen ainutlaatuisuus. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Williams, A. 2002. Ryhmän salaisuudet. Sosiometria muutoksen voimavarana.

IV Minun ääneni

Tomas Luoto

Kokemuksia yhteisöistä

Opin varhain teini-iässä pitämään ihmisten seurasta. Opin tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa ja ratkaisemaan ongelmia yhteistyössä. Tämä oli minulle silloin kutakuinkin luonnollinen asia.

Kerron vähän omista kokemuksistani elämisestä yhteisöissä ja niistä asioista, jotka ovat omalla kohdallani olleet ratkaisevia itseni kannalta. Yhteisöllä tarkoitan kokonaisuutta joka koostuu yhdessä asuvista yksilöistä joilla on yhteinen päämäärä tai mielenkiinnon kohde.

Miksi minulla on kokemuksia yhteisöistä? Olen itse teini-iässä tehnyt valintoja, jotka veivät minut pois yhteydestä muihin ja kohti eristyneisyyttä ja yksinäisyyttä. Minusta tuli päihdeongelman kautta syrjäytynyt. Minusta tuli yksinäinen rikollinen.

Yhteisöt ovat kasvattaneet minua, ja antaneet minulle mahdollisuudet kasvattaa muita. Kasvattamisella tarkoitan tässä yhteydessä sitä, että arvot ja periaatteet periytyy eteenpäin yhteisössä – yksilöltä toiselle.

Itse olen kasvattanut itseni ensin joukkueurheilussa ja sitten päihteidenkäytöllä ja sillä maailmalla minkä se mukanaan toi. Kokemukseni on se, ettei yksin voi kasvattaa itseään, ja siksi kerron siitä kun päihteidenkäytöni loppui ja mitkä asiat olivat onnistumiseni kannalta ratkaisevina tekijöinä.

Laitoshoidossa ollessani oli yhteisöhoito sellainen noin kahdeksan viikon sykleissä toteutettava malli. Tavoitteena oli lähtökohtaisesti kaikilla niin kutsuttu täysiraittius, eli se, että päihteidenkäyttö loppuisi kokonaan ja että asiakas saisi elämänsyrjästä kiinni edes jotenkin. Joitain arjenhallintataitoja pyrittiin vakiinnuttamaan, mutta näin rajoitetussa ajassa mikään perusteellisempi elämänmuutos ei kuitenkaan ollut mahdollista toteuttaa. Itse koin tämän toimivana konseptina ihan siitä syystä, etten juuri päihteidenkäytön lopettaneena huonovointisena voinut eristäytyä liikaa omiin oloihini. Yksi näkökulma addiktiosta on se, että se on yhteyden puuttumista sekä muihin että itseensä. Minulla oli yhteys katki, en halunnut enkä tarvinnut muita, enkä edes tiennyt sitä. Laitoshoidossa sain siedättää itseäni muiden ihmisten joukossa. Tähän tällainen lyhyt yhteisöhoito toimi varsin hyvin.

Seuraavaksi muutin erääseen päihdehuollon kuntouttavaan asumispalveluun. Tässä asumisyksikössä oli käytössä yhteisöhoidon menetelmiä, mikä tarkoittaa sitä että asuttiin yhdessä omissa huoneissa ja sitouduttiin arjen rakenteisiin. Nämä rakenteet olivat mm. yhteiset aamuvieritykset ja viikottaiset yhteisökokoukset. Tämä konsepti onkin sitten jo huomattava muutos aikaisempaan. Ihmiselle joka on koko elämänsä asunut itsekseen ja tehnyt ihan mitä halusi, tuli tämä pienimuotoisena sokkina. Yhtäkkiä elämä oli enemmän tai vähemmän tarkastelun alainen, julkinen muille. Tämä altistaa peilaukselle eli siihen että alkaa näkemään itseään enemmän sellaisena kuin oikeasti on. Ilman näitä peilejä olemme omien mielikuviamme summa. Väitän ettei

ole mahdollista nähdä itseään sellaisena kuin todellisuudessa on, ellei suostu hyväksymään sitä että oma näkemys ja arvio itsestä on vähintäänkin puutteellinen. Se lienee eräänlainen puolustusmekanismi, se että voi sulkea silmänsä suhteessa itseensä, suhteessa esim. epämiellyttäviin luonteenpiirteisiin.

Asuin tässä asumisyksikössä yhdeksän kuukautta. Tällä ajalla oli sen verran merkittävä vaikutus minuun ja siihen miten asennoiduin itseni ja päihdeongelmani hoitoon, että päätin jatkaa polkuani eteenpäin vielä ”astetta syvemmälle”. Olisin voinut muuttaa omaan kotiin, vuokra-asuntoon, mutta saatoin osittain ohjautua eteenpäin pelosta ja toisaalta saatoin tunnistaa avun tarpeeni. En tiedä missä suhteessa nämä kaksi olivat keskenään, mutta keskenään ne siinä olivat. Olin tässä yhteisössä oppinut asioita jotka olivat minulle hyväksi, mutta edelleen kyennyt vähän eristäytymään ja suojautumaan muiden ihmisten peilaukselta ja sen vaikutuksilta.

Jatkoin matkaani terapeutin yhteisöhoitoon. Tarkoitus oli asua siellä suurin piirtein vuoden päivät, ja ihan oikeasti muuttaa itseäni ja identiteettiäni. Enää ei ollutkaan kysymys niinkään päihdeongelmasta, vaan lähinnä siitä kuka oikeasti olen ja mitä elämälläni haluan tehdä. Lienee tarpeen mainita, ettei Suomessa enää ole pitkiä terapeutin yhteisöhoitoja. Paitsi tämä yksi. Sinne siis.

Käsitykseni sanasta yhteisö muuttui heti kun pääsin ovesta sisään. Enää en voinut suojautua muilta ihmisiltä ja niiden peilaukselta. Haluan kuitenkin keskittyä siihen miten tällainen ympäristö voi muuttaa ihmistä. Kun näkee itsensä muiden silmien kautta, oppii paljon. Ensin alkaa huomaamaan miten oma toiminta ja toimimattomuus vaikuttaa muihin. Se auttaa pääsemään pois itsekeskeisyydestä ja itsekkyydestä ylipäätään. Se altistaa sille että kun itse on halukas muuttamaan tapojaan ja ajatteluaan, sen tosiaan pystyy tekemään. Muu yhteisö mahdollistaa tämän, koska he auttavat siinä. Kannustava, rakentava ja kriittinen palaute tekevät sen, että voi oppia. Se on osasy siihen, miksi meitä kutsutaan oppilaisiksi eikä esim. asukkaiksi.

Käsitteenä terapeutin yhteisöhoito eroaa tavallisesta ns. demokraattisesta yhteisöhoitosta paljon. Terapeutin yhteisöhoitossa on olemassa hierarkia, jossa vanhemmat oppilaat päättävät nuorempien puolesta asioita omaan kokemukseen ja rakenteeseen perustuen. Myöhemmin nämä nuoremmat tekevät saman edelleen nuoremmille. Näissä yhteisöissä puututaan kaikkeen. Puheeseen, sen sisältöön, rahankäyttöön, vaatetukseen ja joskus jopa siihen miten pitää itsestään huolta. Sitoudutaan mm. noudattamaan lakia - täysin. Toiminnan kautta muutetaan ajattelua.

Kun kyseessä on kokonaisvaltainen identiteetin muutos, silloin on otettava kaikki asiat huomioon, keskittymen kuitenkin siihen muutostyöhön mikä on sisäinen. Sisäinen muutostyö alkaa aina ulkoisista asioista. Kun oppii olemaan sosiaalisesti muiden ihmisten ja ympäristön kanssa, silloin alkaa ajattelu ja tunnemaasto muuttua sen mukana. Sitä alkaa muuttumaan, ja yhtäkkiä huomataankin että on jo muuttunut. Sitten vakiinutetaan tätä ajattelua ja ylläpidetään sitä. Viedään omaa elämää siihen suuntaan minne haluaa, perustuen uusiin arvoihin ja periaatteisiin joita terapeutin yhteisöhoito tarjoaa. Oma prosessi on sisältänyt tärkeää terapiatyötä ammattiterapeutin kanssa, mikä on ollut korvaamatonta. On myös lukemattomia muita hyötyjä, joita en edes ala luettelemaan tässä, mutta perusajatus on tämä: Kyseessä ei enää todellakaan ollut ai-noastaan päihdeongelman hoito ja rikollisuudesta irrottautuminen. Kyseessä on omaksi itsekseen tuleminen.

Yhteisöt ovat kasvattaneet minua, ja antaneet minulle mahdollisuudet kasvattaa muita.

Jouko Karjalainen, Heikki Eskelinen, Timo Hovi, Saana Keiski, Hilu Meriluoto,
Olavi Miettinen, Tuija Minkkinen, Hanna Pirttilahti, Sanna Salmenkallio,
Petri Valkoma & Kari Vähä-Aho

Porttiteatteri on vapausteatteria

Porttiteatteri on ammattilaisvetoinen rikostaustaisten henkilöiden teatteri. Sen tuottamat, taiteellisesti kunnianhimoiset esitykset voidaan nähdä yhteiskunnallisina puheenvuoroina, joissa maailmassa olemista tarkastellaan rikoksista rangaistujen näkökulmasta. Porttiteatterin esitykset pyrkivät uudistamaan taiteentekijöiden ja -kokijoiden taidekäsitteitä ja luomaan tilaa monimuotoisuudelle teatterikentällä. Samalla ne kommentoivat nykyteatterin kenttää ja erityisesti dokumenttiteatterin traditiota. Porttiteatterin tavoitteena on saada perinteisesti kulttuuripalvelujen ulottumattomiin jääviä ihmisiä taidetoiminnan pariin. Työpajatoiminnan kautta Porttiteatteri rakentaa osaltaan yhteyksiä rikosseuraamusjärjestelmän ja muun yhteiskunnan välille.

Porttiteatterin toiminnassa tuetaan yhteisöllisin menetelmin rikollisen identiteetistä irrottautumista ja osallistujien henkilökohtaisten vahvuuksien löytämistä. Julkisen esitystoimintansa kautta Porttiteatteri pyrkii vähentämään lainrikkajiin kohdistuvaa leimaa ja ehkäisemään myös uusintarikollisuutta. Se tarjoaa suurelle yleisölle mahdollisuuden katsoa maailmaa vankilasta vapautuvien silmin. Samalla tehdään näkyväksi heidän oikeutensa kansalaisina. Nimensä mukaisesti Porttiteatterin toiminnan painopiste on vankilan porttien ulkopuolella, siviiliyhteiskunnassa, mutta osana vapautumisvaihetta toimitaan myös avovankiloissa.

Pääsiäisen aikaan vuonna 2017 toteutetun ARMO(A) -esityksen voi sanoa vakiinnuttaneen Porttiteatterin itsenäisenä taiteellisenä toimijana. Sen myötä Porttiteatterin genre alkoi rakentua vankilateatterista vapautumisen ja siviilissä selviytymisen erityiseen sosiaaliseen ympäristöön, missä suunnistaminen on monesti monin verroin vaikeampaa kuin selviytyminen vankilassa. Toisenlaista sitoutumista se ainakin edellyttää. Olemme ilmeisesti oikeilla jäljillä, koska tietty perusjoukko on muodostunut ja noin puolet edellisen toimintakauden teatterilaisista jatkaa. Yksi pitkäaikaisista artisteistamme muotoili asian Joulutarinoiden karonkassa seuraavasti: *”Yhdessä elämän kriisitilanteessa olisin normaalisti lähtenyt radalle. En kuitenkaan halunnut jäädä pois tästä vaan valitsin tällä kertaa toisin. Se kannatti.”*

Vuosi 2017 oli Porttiteatterin kolmas toimintavuosi ja ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi itsenäisenä taloudestaan vastaavana rekisteröitynä yhdistyksenä. Toiminta vakiuntui, vaikka koko ajan pysyvän rahoituksen vähäisyys on hankaloittanut suunnittelua. Tältä osin tilanne parani olennaisesti, kun STEA myönsi työpajatoimin-

nan pyörittämiseen ja laajentamiseen riittävän avustuksen kahdeksi ja puoleksi vuodeksi. Kulttuuriin myönnettävien hankerahoitusten avulla edellä mainitut tuotannot on kyetty toteuttamaan. Tärkeimpiä rahoittajia olivat Kirkkohallitus, Helsingin kulttuuriasiainkeskus (kolmivuotinen kehittämisavustus) ja Suomen Kulttuurirahasto.

Porttiteatteri tuotti vuonna 2017 kaksi isoa ensi-iltaa, esittävän rikosseuraamus/vankilataiteen Porttiteatterifestivaalit, ja vieraili musiikkiohjelmistolla. Porttiteatterin taiteellis-pedagoginen konsepti ei tuota vankilavaan vapausteatteria. YLE:n Tuula Viitanen kirjoitti Joulutarinoiden jälkeen: *”Esiintyjät ovat karismaattisia, suoria ilmaisussaan. He puhuvat, soittavat ja laulavat luontevasti ja taitavasti, eläytyvät omiin ja toistensa kertomuksiin. Ohjaaja Tuija Minkkinen ja muusikko Sanna Salmenkallio ovat saaneet yhdessä työryhmän kanssa synnyttyä näyttämölle luottamuksellisen, pakottoman tunnelman. Minä katsomossa tunsin, että esiintyjät haluavat kertoa tarinansa, ja ovat iloisia siitä, että olemme tulleet niitä kuulemaan. Siltoja tosiaan rakentuu: esitys tuntuu oikealta kohtaamiselta. Istun katsomossa syvästi kiitollisena siitä, että saan jakaa tämän pienen, yhteisen hetken. Joulutarinoita on rajun yhteiskunnallinen teos. Katsomiskokemuksen poliittisuutta korostaa se, että katsomossa istuvat kanssamme presidentti Tarja Halonen ja puolisonsa Pentti Arajärvi. Samassa tilassa on läsnä huima läpileikkaus kotimaamme väestä.”*

PORTTITEATTERISSA EITEHDÄ VENKULA-VAANYHTEISÖTEATTERIA

Työpajoihin ja etenkin esityksiin osallistuville Porttiteatterin konsepti on haastava. Tekstejä ei voi opetella valmiista käsikirjoitusvihosta vaan ne on luotava itse, toki vahvassa ammatillisessa ohjauksessa. Työpajoissa läpikäytävät asia eivät nekään ole helppoja, ”vähintäänkin puolitraumoja”, joiden työstäminen esityskuntoon on samalla sukellus itse kunkin unohdettuun ja vaiettuun minuuteen. Jos terapian tarkoitus on korjata mielen virhekytkentöjä eli asianomaisia vahingoittavia uskomuksia itsestään, voi yhteiseen kokemusmaailmaan kiinnittyvä yhteisöteatteri tunteiden areenana toimia myös ”terapeuttisesti” eli palauttaa kadonneita yhteyksiä. Se ei kuitenkaan ole Porttiteatterin tarkoitus, vaan tavoite on mahdollisimman korkea taiteellinen taso. Niinpä kenenkään sisäiseen maailmaan ei tunkeuduta eikä varsinkaan jäädä vellomaan. Siitä huolimatta yhteisöteatteri lisää kykyä ymmärtää mennyttä. Taide jos mikä parantaa, siitä on monenlaista näyttöä. Teatterissa on tekstien ja tekniikan lisäksi tunne, jota manipuloimalla esitys koskettaa myös yleisöä.

Useimmilla porttilaisista on kokemusta joko NA- tai AA-ryhmissä, ja monen muunkin terapian läpikäyneitä löytyy. Hyvä niin, mutta Porttiteatterissa mennään taide edellä - ja kas – se johtaa monista terapioidista (terapia = hoito) tuttuihin asioihin kuten kannattelevaan yhteisöllisyyteen, uusien voimavarojen löytämiseen ja oman potentiaalin tutkimiseen taiteen tekemisen avulla, ja myös vertaistuen kehittymiseen osana yhteistä tekemistä.

SOSIAALINEN LLOTTUVUUS

Yhteisöteatteri kuten Porttiteatteri luo taiteen keinoin siltoja ja yhteisvastuuta ihmisten välille. Porttiteatteri ei syntynyt tyhjistä eikä itsestään. Kansallisteatterin Kiertuenäyttämön ohjaaja Jussi Lehtonen otti keväällä 2013 yhteyttä Suomen Mielenterveysseuraan, Helsingin Diakonissalaitokseen, Suoja-Pirtti ry:hyn, Kriminaalihuollon tukisäätiöön ja KRIS-Etelä- Suomi ry:hyn. Nämä ovat edelleen Porttiteatterin taustayhteisöjä ja tärkeä tukiverkko.

Porttiteatteri on lyhyen toimintansa aikana osoittanut yhteisöteatterin olevan hyvä tapa tukea vapautumista ja rikostaustaisten henkilöiden sosiaalista kuntoutumista. Porttiteatteri sai STEAn Arvokas – eriarvoisuuden vähentäminen -erillisohjelmasta kolmen ja puolen vuoden avustuksen tämän toiminnan vakiinnuttamiseksi ja toimintamallin kehittämiseksi.

Toiminnassa on vuosien varrella törmätty muutamiin sellaisiin tilanteisiin, joissa taiteellisesta työssä vastaavien osaaminen ja ennen kaikkea aikaresurssit ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Useimmiten sellaiset tilanteet ovat liittyneet tavalla tai toisella päihteisiin. Muutamankin vuoden kokemuksen perusteella on osoittautunut, että aika monella osallistujalla on sosiaaliturvaan, TE-palveluihin ym. liittyviä kysymyksiä, joissa on ollut tarvetta neuvontaan ja ohjaukseen. Lisäksi useampikin on kysynyt mahdollisuutta suorittaa yhdyskuntapalvelu, osallistua Porttiteatterissa työkokeiluun tai kuntouttavaan työtoimintaan. Kaikki nämä ja myös työllistymisen tuki kuten palkkatuki edellyttävät niihin erikseen paneutuvaa henkilöä eli meidän tapauksessamme sosiaaliohjaajaa, joka toistaiseksi on vain osa-aikainen. Nämä olivat myös perusteita, joilla saimme STEAlta myönteisen päätöksen suunnitelmaamme ”Sellistä stagelle”- hankkeeseen.

Kahden porttiteatterilaisen arvio vankilasta vapautuneiden kohtaamasta eriarvoisuuden tai oikeastaan arvottomuuden kokemuksista liittyy toisaalta työmarkkinoiden uloslyöntimekanismeihin ja toisaalta syrjäytämiskokemuksien vaikutuksiin itsetunnolle, joka pahimmillaan johtaa ”maailmasta vetäytymiseen”. Erään porttiteatterilaisen kiteytys tilanteestaan oli se, että eräessä kriisitilanteessa hän sinnitteli pysyäkseen mukana, eikä retkahtanut kuten on aikaisemmin elämässä monesti käynyt. Uuden porttiteatterilaisen sanoin: *”Tästä tulee taas uusi sopivan kokoinen etappi olla selvin päin.”* (Haastattelut 7.3.2018.)

Positiivisen kriminologian näkökulmassa menetelmien vaikuttavuuden vahvistamiseksi asiakkaan tarpeet tulisi kartoittaa hänen näkökulmastaan, eikä ulkoapäin määrittelemällä, ja välttämällä liikaa kaavamaisuutta. (Laine 2011.) Toisaalta on tärkeää, että arvioinnissa nojataan koeteltuihin menetelmiin, jotta yksittäisistä kokemuksista voi nostaa yleisiä päätelmiä. Positiivisen kriminologian lähtökohdista negatiivisten kokemusten lisäksi on nostettava myös positiiviset tekijät, jotka vaikuttavat rikollisuudesta irrottautumiseen. Niinpä esimerkiksi sosiaalisessa kuntoutuksessa ei aina tärkeintä ole ammatin tai työpaikan saavuttaminen, vaan arvokkainta voi olla onnistuminen vaikkapa teatterin puitteissa ja minäkuvan kehittyminen positiivisempaan suuntaan. ”Löysin itsestäni uusia puolia!”

Kiitos STEAlta saadun hankerahoituksen voidaan työpajoihin osallistuvien sosiaalisiin tarpeisiin tarttua aikaisempaa konkreettisemmin. Kehittämisen tärkeä sivujuonne tulee olemaan sosiaaliohjauksen ja mahdollisen sosiaalisen tuen tarpeiden kartoittaminen. Jokaiselle niin haluavalle luodaan henkilökohtaiset tavoitteet, kevyemmät tai haastavammät, joita seurataan matkan varrella. Vertaisohjaajille luodaan yksilölliset osaamisen kehitystavoitteet. Vertaisohjaajia kyetään nyt työllistämään yksi ja työkokeiluun mahdollisesti toinen.

Kaikki porttiteatterilaiset ovat saaneet paljon palautetta, ihan tuiki tuntemattomiltakin, pelkästään positiivista. Oma yleisökin alkaa jo syntyä, moni tuntee tyyppejä, jotka ovat nähneet kaikki ensi-illat. Miten pääsee mukaan? Tällaiset tarinat ovat tyyppillisiä esitysten jälkeen.

Porttiteatterista on huolimatta sen lyhyestä toimintahistoriasta tehty jo muutama ammattikorkeakoulutasoinen tutkielma. Tätä kirjoitettaessa viimeisin niistä on viime kevällä 2018 valmistunut Laura Makkosen opinnäytetyö ”Porttiteatteri – teatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana: ”Se on antanu mulle ja monelle muulle tavallaan elämän takaisin””. Tulokset kertovat Porttiteatteri-toiminnalla olevan myönteinen merkitys sen toimintaan osallistuneiden sosiaaliseen pääomaan, osallisuuden, toimintakyvyn sekä toimijuuden muutoksiin elämän eri osa-alueilla, ja minäkuvaan sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan säilyttämiseen. (Makkonen 2018.)

Hiukan tosin askarruttaa sosiaalisen pääoman lisääntymisen mittausta ja tässä yhteydessä koko käsitteen käyttöä. Tämän tekstin kokoajana liittäisin sen sellaisiin tilanteisiin, jossa muutokset ovat lisänneet teatterilaisen valmiuksia tulla toimeen erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Aika monelle haastavia ovat viranomaiskohtaukset, joissa hermo ei aina pidä – mikä ei ollenkaan aina ole ihme. Ihan jo vaikkapa toimeentulon varmistaminen vaatii kuitenkin asioimista järjestelmän edustajien kanssa.

EI VAIN VANKILASTA VAPAUTUVIEN VAAN MAAILMAN PELASTAMISTA

Yhteisöteatteri, joka lähtee oman elämän kokemuksista, voi vahvistaa mahdollisuuksia henkilökohtaiseen sovintoon – kauempana tai lähempänä olevan menneisyyden kanssa. Tehtyä ei saa tekemättömäksi, mutta eteenpäin pitää jossain vaiheessa mennä, elämä jatkuu – useimmissa tapauksissa. Prosessia voisi kuvata vaikka omien ”puolitraumojen” louhinnaksi, kuten keväällä työn alla olleessa ”Harha-askeleessa” tehtiin. Teemat ajautuivat tavallistakin syvempiin vesiin ja kohti niitä vielä vaikeampia muistoja.

Siinä kysytään turvallisen luottamuksen yhteisöä, mikä ei ole ihan tavallinen asento ns. kunnan kansalaisten keskuudessa, eikä muuten rosvojoukoissakaan, vaikka sellainenkin genre löytyy. Kenellä meistä ns. tavallisista ihmisistä on sanotaan vaikka kymmenen selalaista kaveria, joiden kanssa voi moisia asioita käsitellä? Ilmankos olemme niin ahdistunut kansa. Toki kovin henkilökohtaisten kokemusten avaaminen edellyttää hyvää ohjausta ja ohjaajilta tilannetajua, ei kuitenkaan teraputin otetta, koska Porttiteatteri on teatteriyhteisö, ei terapiayhteisö.

Sovinto2019, jonka esitykset olivat Suomenlinnan kirkossa 15. – 17.4.2019, otti tässä suhteessa uuden askeleen. Esitykset ajoittuivat muutamia viikkoja Suomenlinnan vankileirin sulkemisen satavuotispäiviin. Esitys oli Suomenlinnassa olevien, sieltä vapautuneiden sekä muiden rikoksensa sovittavien ja sovittaneiden kädenojennus sadan vuoden yli kaikille noina aikoina kovia kokeneille. Porttiteatteri avaa jälkipolvien symbolisena tekona 14.3.1919 suljetun vankileirin portit, joiden takana oli enimmillään 10 000 punavankia.

***Kohtalonani oli
syntyä tälle planeetalle,
jossa julmuus on ehtona
elämälle
hyvä minäkin oisin,
jalo jos voisin.
Olosuhteet vain,
miks' usein määräävät
toisin?***

Kari Vähä-Aho (2018)

Päivi Rainò & Maija Koivisto

'Muuna' omassa perheessä ja suvussa. Yhteisöllisyydestä ja verenperinnöstä.

PÄIVI:

Puntaroin silloin tällöin, yli puoli vuosisataa elettyäni, omaa identiteettiäni ja suhdettani kielivähemmistöön, jonka parissa olen elänyt ja jonka kieltä olen tutkinut. Mutta olenko sen kielenpuhujaryhmän varsinainen jäsen vai ulkojäsen? Ja kuka sen määrittelee? Löydän uutisia saamelaiden oikeuskiistoista, joissa viljellään käsitteitä verenperintö ja saamelaisveri. Takaako siis sama veri hyväksynnän omien joukossa? Saamelaiden kohdalla jopa oikeusistuon on ottanut asiaan kantaa:

Helpotus, oikeus voitti. Kielen voi opetella kuka vain, mutta perintökijät saadaan perintönä vanhemmilta, Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä saamelaiseksi hyväksyty... kommentoi. (Yle Uutiset 30.9.2015.)

Toisen saamelaiskansan edustajan mukaan (Vuomajoki 2018; Yle Sápmi 2015) saamelaisuus ja tieto omasta ryhmäidentiteetistä ei periytyisi, mutta sukuverkostoon kuuluminen on olennaista:

Saamelaiset eivät ole "verisaamelaisia" tai "paperisaamelaisia" eivätkä saamelaiset myöskään puhu itsestään se-ja-se-osa-saamelaisina vaan saamelaisia joko ollaan tai ei olla. Yhteys nykypäivän elävään saamelaiseen kulttuuriin, sukuverkostoon ja yhteisöön joko on tai ei ole, eikä saamelaisen tarvitse sen toteamiseksi tutkia asiakirjoista vuosisatojen takaisia tietoja sillä tieto tästä on saamelaisilla keskuudessaan. (Vuomajoki 2018.)

Viittomakieltä käyttävät kuurot kyllä keskustelevat siitä, kuka on kuuro ja kuka ei ole. Minulla ei kuitenkaan ole kuuroa tai viittomakielistä sukuverkostoa. Minulla oli vain toisella korvallaan kuullut äitini ja molemmista korvistaan kuuro isäni, joiden kieltä suostuin vasta aikuisiän kynnyksellä opettelemaan paremmin. Jos kieli ratkaisee, ainakin pieni osa minusta kuuluu viittomakielisiin. Jos siis verenperintö ratkaisee, en kuulu tuohon kielivähemmistöön.

Olen joskus kokeillut Vuomajoen tarjoamaa "olemista", mutta onnistun siinä vain lyhyen aikaa. Ymmärrän helpommin käsien kautta tilasuhteita ja palautan nimet mieleeni parhaiten viittomalla. Osaan myös (tosin vasta harjoiteltuani) aistia kehollani äänten värinää eri pintojen kautta. Nautin äärettömästi linnunsiipien tai puidenok-sien liikekielestä, mutta kohta korvani palauttavat minut takaisin.

MAIJA:

Keskustelut siitä, kuka on kuuro ja kuka ei ole, ovat muuttuneet ajan saatossa monenlaisten käsitteiden käyttöönoton ja taas syrjään sysäämisen myötä. Ja onhan viittomakielinen yhteisökin muuttunut. Viittomakielinen yhteisö on ollut kolonialismin kohteena saamelaisen lailla (ks. Ladd, 2005, Koivisto, 2010). Suomessa tuo kolonialismin aika johti ensin siihen, että kouluissa ei saanut enää viittoa. Sitten rotuhygieni-aatteen myötä vuonna 1929 säädettiin avioliittolaki, jonka mukaan syntymäkuurous tuli esteeksi avioliitolle. Vuonna 1935 voimaan astunut sterilisaatiolaki taas ”mahdollisti” syntymäkuurojen avioitumisen, mutta vain jos suostui sterilisaatioon. Näiden toimenpiteiden pahantekijöinä pidettiin kuulevia. Jako meihin (kuuroihin) ja muihin (kuuleviin) oli toki helppoa, mutta jakolinja toimi myös kuurojen yhteisön suojamuurina. – Sanoisin, että kärsijöinä tässä ovat codat (termistä myöhemmin), kuurojen vanhempien kuulevat lapset, jotka on usein jätetty yhteisön ulkopuolelle koska ovat...kuulevia.

1970–1980-luvut olivat Suomen kuurojenyhteisölle mullistusten vuosikymmeniä: kouluissa alettiin viittoa, viittomakielen tutkimus alkoi ja niin sanottu kuurotietoisuus levisi meille Yhdysvalloista. Samaan aikaan kuuloteknologia kehittyi entisestään. Kunnallisissa kouluissa kuurot ja huonokuuloiset laitettiin eri luokkiin, ja vähitellen monet kuulolaitteita käyttävät huonokuuloiset siirtyivät ”kuuleviin kouluihin” (palaan tähänkin vielä). Viittomakielen tutkimuksen ja kuurotietoisuuden myötä yhteisön kielitietoisuus lisääntyi. Viittomakielen ei enää katsottu olevan vain kuurojen käyttämä kommunikaation väline, se oli kieli muiden kielten joukossa. Alettiin ymmärtää, ettei äidinkieli riipu kuulosta ja että viittomakieli voi olla myös codien kieli. Mutta yksinkertaistiko tämä asioita? Ei.

Ketkä ovat viittomakielisiä? Ketkä voivat kuulua viittomakieliseen yhteisöön? Todellakin: esitämme samankaltaisia kysymyksiä kuin saamelaiset.

Minä olen tuon 1980-luvun kulta-ajan lapsi. Olen syntymäkuuro, joka syntyi umpikuulevaan sukuun. Kukaan suvustani ei osannut viittoa lainkaan, lukuun ottamatta kummitäitiäni, joka oli lastentarhaopettaja-opinnoissaan opiskellut hieman viittomakieltä. 1980-luvun ajan hengen mukaisesti lähes koko lähisuku aloitti syntymäni myötä viittomakielen opiskelun. Siksi olen aina voinut viittoa heidän kanssaan. Olin lapsena myös niin sanotussa intergroidussa päiväkodissa, sitten myöhemmin kävin kuulovammaisten koulua, ja niissä molemmissa viitottiin.

PÄIVI:

Palaan takaisin verisukulaisuuteen. Selaan tutkimusta, jonka mukaan romaniveri-käsite näkyy sanomalehdissä liittyvän kuitenkin enemmän romanttiseen sankari- tai taitelijakuvaukseen (Toiviainen 2012). Löydän vielä maininnan autenttisesta inkerinsuomalaisuudesta, jonka katsotaan kulkevan verenperintönä (Mononen 2013, 133). Kokeilen käsitettä kuuroveri – eikä se tosiaan toimi edes sanana. Onneksi jotain heimoverta, nimittäin karjalaista ja savolaista, minustakin löytyy: äitini syntyi Kuopiossa ja kävi siellä kuurojenkoulua 1920-luvulla, kun taas Karjalankannakselta kotoisin ollut isäni joutui matkustamaan Suomen poikki Turkuun kuurojenkouluun ja lukukauden lopussa taas kotiin. Sukupolvien perintönä saatua autenttista ”kuuroa verta” ei minussa siis ole, vaikka aivan äskettäin löysin isänisän puolelta papintodistukseen mykäksi 1800-luvulla merkityn aikuisen mies-sukulaisen. Olen ollut löydöksestä kohtalaisen tohkeissani.

Sijoitan vielä uudelleen Vuomajojen käsitteitä kokeeksi itseeni: verikuuro...veriviittomakielinen... paperikuuro? En ole mitään näistä, vaikka vanhempani olivat – mutta eivät hekään ”verikuuroja”, heidän vanhempansa ja kaikki sukulaisensa olivat kuulevia. Heille vain oli lapsena tapahtunut ikäviä, ja he olivat menettäneet kuulonsa. Sitten he olivat joutuneet kuurojenkouluun, missä myös oli tapahtunut ikäviä. Mutta heistä oli tullut viittomakieltä käyttäviä. Niin ei tosin pitänyt käydä, sillä viime vuosisadalla kuurojenkouluissa viittominen oli ankarasti kiellettyä. Siitä löytiin tuntien aikana näpeille tai piirrettiin otsaan hiilellä risti ja pantiin nurkkaan häpeämään.

Viittoma: Kuka? Kuva: SignWiki-sanakirja

Mutta puhumisesta (äännähtelystäkin) sai numeron todistukseen, olipa kyseessä matematiikka tai käsityöt. Viittominen opittiin koulutovereilta vapaa-aikoina, piilossa kuulevien opettajien katseilta, tai vasta myöhemmin koulunkäynnin jälkeen, kuurojenyhdistyksissä käyden ja kuuroilta tuttavilta. Ja heitähän riitti.

Omat kotialbumimme olivat täynnä kuuroja. ("Kuuro". Se oli ikuinen vastaus kysymykseeni, keitä kuvissa on.) Niissä poseerataan ystävälle, seistään talouskoulun tai kuurojen kesäpaikan edessä, ollaan kekkereillä, vieteään joulua ja vappua kuurojenyhdistyksellä, saatetaan junalle, ollaan reissun päällä ja yhteiskuvassa kotimaisilla kulttuuripäivillä ja yhteispohjoismaisilla leireillä, nauretaan ulkomaisten vieraitten kanssa kuurojen olympialaisissa. Aina yhdessä, pienellä tai suurella porukalla, kotimaassa, ulkomailla. Kaikki vanhempieni ystävät, tuttavat ja pahanpäivälinnutkin olivat kuuroja. Paitsi me lapset ja meidän kaverit, meidän naapurit ja meidän sukulaiset. Kylässä kävimme vain kuurojen luona, ja meillä kävivät kylässä vain kuurot.

Mutta minä ja sisareni olimme kuulevia. Tiesin tämän jo sylilapsena, sillä kaikissa käänteissä äiti ja isä muistivat mainita uusille kuuroille tuttavilleen, että tytär on kuuleva. Minua nimitettiin siis samalla nimellä kuin (veri) sukulaisiamme, leikki- ja koulukavereitani ja kaikkia ulkopuolisia, joita olivat kaupantädit, talonmies, isännöitsijä, poliisit, lastensuojeluviranomaiset ja sosiaalivirkailijat, lääkärit ja niin edelleen. Joskus, esimerkiksi puheissa ja kuurojen omassa lehdessä näkyivät myös sellaiset kuin kuurojenpappi, kuurojendiakonissa ja kuurojentyöntekijä. Hekin olivat kuulevia mutta osasivat viittoa, ainakin jotenkuten. Minä en.

MAIJA:

Kuurous ja verisukulaisuus... Väittäisin, että sinulla sitä "verta" on enemmän kuin minulla. Meillä kun on täysin päinvastainen tilanne. Minulla ei ole tippakaan kuuroa verta suonissani. Vaikka kasvoin ympäristössä jossa viitottiin, oli suurin osa viittovista ei-viittomakielisiä – he olivat oppineet kielen aikuisena. Koulukaverit olivat kuuroja, mutta hekin tulivat samanlaisista taustoista kuin minä, eikä heidän suonissaan virtaa "kuuroverta". Kuuroja viittovia aikuisia ei lapsuudessani ollut paljon, mutta monet olivat tärkeitä minulle ja vanhemmillenikin. Meillä kävi joka viikko kuuro viittomakielen kotiopettaja, vanhempieni opettamassa. Nämä vierailut olivat toivottuja: äitini leipoi mustikkapiirakkaa ja opettajan mukana oli usein minua vanhempi kuuro tytär, jonka kanssa sain leikkiä. Päiväkodissani oli kuuro lastenhoitaja, joka oli vahvasti mukana kuurotietoisuusliikkeessä. Minulla on vieläkin tallessa kaksi hänen ottamaansa kuvaa minusta: ensimmäisessä kuvassa viitoin KUURO ja toisessa MAAILMA. Tämä käsitepari kuurojen maailma kuvastaa minulle ja meille kuurojen yhteisöä, kuurojen kulttuuria ja viittomakieltä.

Olen selvästi kuurotietoisuuden lapsi, ja olen aina tuntenut kuuluvani kuurojenyhteisöön.

PÄIVI:

Olen joutunut myös eri yhteyksissä miettimään, voisinko kuvata itseäni viittomakielisyyden kautta? Sanoitanhan tuossa alun uutisessakin: ”kielen voi oppia kuka tahansa”. Mutta kun minulle viittomakielinen ei ole kuka tahansa.

Vanhemmillani oli todistus kuuroudestaan, ei viittomakielisyydestään. Heistä oli tullut viittomakielisiä vaivihkaa, luonnonmenetelmällä. Mutta olenko ”viittomakielinen”, vaikka en aivan pienestä pitäen suostunut viittomaan? Toisaalta minulla on lukuisia todistuksia myöhemmiltä viittomakielen kursseilta ja suorituksia kielitaitotesteistä, ja jopa korkein mahdollinen tutkintotodistus opinnoistani viittomakielen parissa kielitieteilijänä.

Olen tallentanut kuulonmittauksesta saamani kuulokäyrän, joten kuulevuudestanikin on dokumentti. Olen siis paperien todistamana kuuleva ja viittomakieltä taitava henkilö. Vai olenko sittenkin se toinen, ”muukalainen ja kuuleva”, siitä huolimatta että elin kuuroa todellisuutta yöt ja päivät läpeensä – tosin vain kotona ollessani. Kodin ulkopuolellahan olin ja elin kuin muut kuulevat. Juuri tästä minulle (ja meille) joskus tarkoituksellisesti viijaillaan, jolloin se tarkoittaa: ’Olet kuitenkin samankaltainen kuin nuo muut, et ole voinut kokea kaikkea samaa kuin me’ (Tarinameri 2011). Tämä ’kuulevuuden taakka’ tuntuu joskus aika epäoikeudenmukaiselta.

Keihin minä sitten kuulun? Aiemmin minunlaisillani ei ollut mitään muuta nimeä, eikä edes omaa viiteryhmiäkään kuten vanhemmillani oli. Sitten 1970–1980-lukujen aikana kielenkäyttöömme hiipi Yhdysvalloista kirjainyhdistelmä CODA, lyhenne ilmauksesta Child(ren) of Deaf Adults. Tätä ennen olin jonkin aikaa yrittänyt totutella ryhmänimeen ”meikäläiset”, joiden kokoontumisissa minua oli Kuurojen Liitosta ohjattu käymään. Niiden myötä huomasin muillakin olevan samanlaisia kokemuksia ja tulkintoja puhuttua sekä viitottua kieltä käyttävistä ja näiden kahden ryhmän välisistä, usein tulehtuneista suhteista. Ymmärsin, että kannoimme tiedostamattamme taakkaa pinnan alla kytevästä konfliktista ja että siivilöimme automaattisesti korvillamme ja silmillämme molempien osapuolien heittoja ja letkauksia toisistaan. Tukahdutimme ne itseemme ja olimme hiljaa – kumpaankin suuntaan.

MAIJA:

Tajuan vasta nyt, että kuurotietoisuus-liike ja CODA-termi tulivat Suomeen samoihin aikoihin! Tämä jos mikä kertoo myös koko yhteisöämme koskettaneesta uudesta käänteestä ja kuurouden näkemisestä positiivisena asiana. Termin myötä tuli ikään kuin näkyviin, että codien ryhmä on todella olemassa, että he eivät ole mitään ”umpikuulevia”. Samalla codistakin tuli tiiviimpi osa yhteisöä.

PÄIVI:

Siltikin pidän ”meikäläiset”-termistä ja sen epämääräisyydestä. Sijoitumme jonnekin välitilaan, kuurojen ja kuulevien rajamaille – riippumatta siitä olemmeko imeväisinä ja äidinmaidon kautta oppineet viittomaan tai emme. Minä ja sisareni kuulumme pikemminkin tähän jälkimmäiseen ryhmään, sillä vanhempani ja heidän ystävänsä viittoivat keskenään, mistä me lapset emme ymmärtäneet puoliakaan (mutta kyllä sen toisen puolen). Me puhuimme keskenämme, mistä taas vanhempamme eivät saaneet tolkkua. Vanhempamme puhuivat meille, mistä saimme hyvinkin selvää mutta muut taas eivät. Niinpä äiti ja isä joutuivat usein kirjoittamaan asiansa sukulaisissa ja kaupassa käydessään pienille lapuille. Viittomakielentulkkeja kun ei yksinkertaisesti ollut olemassa!

Tarpeen vaatiessa me lapset tulkkasimme hitaasti ja selvästi huulia liikuttaen, oli vastassa sitten isännöitsijä, isän äiti tai poliisi, pankinjohtaja tai television uutistenlukija (vrt. Tarinameri 2011).

Joissakin perheissä lapset osasivat kyllä viittoa kuurojen lailla, mitä emme sisarteni kanssa lakanneet ihmettelemästä. Niin rakkaita kuin vanhempamme meille olivatkin, miksi ikimailmassa olisimme halunneet viittoa, tai ’olla kuin kuuro’? Jos äitini kävi lääkärissä, siitä seurasi meille kaikille paha mieli, sillä hänen papereitaan

tulkatessa opin sanat imbesilli ja kretiini. Äiti nimittäin käytti väliin outoja ilmaisuja ja vastasi varmaankin asian vierestä, jos ei kuullut paremmalla korvallaan kysymystä edes useaan kertaan toistettuna. Lastensuojeluviranomaisetkin kävivät tarkkailemassa meitä. Siitäkin seurasi alakulo, jo silloin ja myös vuosikymmeniä myöhemmin, kun löysin heidän vanhempiani vähättelevät lausuntonsa.

Tietenkään en suostunut lapsena viittomaan sanaakaan, sillä 50 vuotta sitten oli parempi olla vaikka mustalainen tai lappalainen (kuten silloin näitä kansanryhmiä kutsuttiin) kuin kuuro. Tämän oli itsestään selvää seuratessani vaikkapa sitä, kun kuurot tädit yltyivät vuodattamaan koulumuistojaan. Kun erilaiset, viittomisen aikana kuuluvat tavalliset äänet hiljenivät, ja suu meni viivasuoraksi, tiesin että nyt SE taas toistuu. Vihasin jo etukäteen nimeä, jonka äiti tulisi kohta sanomaan ääneen. Se tarkoitti erästä puhumista vaatinutta opettajaa. Ja aina tuon legendaarisen nimen jälkeen joku lausui myös ääneen epiteetit: julma...paha. Ja samalla minä opin nuo viittomat, luonnonmenetelmällä.

Olin sivullinen ja toisaalta osallinen tuosta kaikesta, koska en voinut suojautua noilta kauhutarinoilta enkä vielä pahemmilta viittomilta. Yhdessä tädit nipisivät suun yhteen, molempien käsien etu- ja keskisormet leikkasivat ilmaa saksien lailla ja sitten ne suuntasivat alavatsan päälle. Sen jälkeen oltiin aivan lyhyt hetki hiljaa, pää nyökkäsi ja katse pysähtyi. Se tarkoitti: "Niin siinä sitten kävi." Toisessa viittomassa käsi tarttui johonkin ja heitti jotain pois.

Tiesinkö – vai ymmärsinkö, mitä ne viittomat tarkoittivat? Tulkkasiko äiti? Eihän lapsi ole voinut tietää sanaa sterilisaatio. Siitä huolimatta minulle oli jo aivan pienestä pitäen selvää vaikkapa se, kenen kuuron rouvan isä oli ollut niin rikas, että kun papilta saatiin lupa mennä naimisiin, niin sitten ei lapsia tullutkaan. Ja jos oli sattunut vahinko ja sillä tavalla päästy avioliittoon, ei enää muita lapsia sen yhden perään syntynyt. Itse tunsin epämääräisen huonoa oloa, kun äiti kertoi isäni sukulaisista, jotka olivat muutta mutkitta ehdottaneet keskeytystä, kun minä ilmoitin tulostani. Vai pitivätkö he vanhempiani vain liian köyhinä elättämään vielä neljättäkin lasta, tiedä häntä.

MAIJA:

Olen ehkä onnekas kun olen välttynyt noilta keskusteluilta, mutta yhteisössä niistä on aina tiedetty. En edes muista, milloin olisin ensimmäistä kertaa kuullut oralismista, avioliittolaista ja pakkosterilisaatioista. Niistä on aina kuurojen kesken kerrottu. Vaikken ole koskaan itse kokenut niiden seuraamuksia, on yhteisön trauma jotenkin siirtynyt minuun. Voin edelleen tuntea inhoa niitä kuulevia kohtaan, jotka vahingoittivat (tai vahingoittavat edelleen) viittomakielistä yhteisöä. Minua suututtaa se, että näistä vääryyksistä tiedetään vain vähän, ja asiat lakaistaan edelleen maton alle "kuulevien" toimesta.

PÄIVI:

Naimaikään tullessani äiti ja isä juttelivat silloin tällöin kuuroista miehistä vävyehdokkaana. Kerran käväisi meillä jopa eräs australiansuomalainenkin matkustettuaan Suomeen asti (tosi kuuron) tyttöystävän etsintään. Jälkeenpäin ymmärsin, että kuuron vävyn kautta vanhempani olisivat saaneet minut naitettua, niin sanotusti väärän puun kautta, takaisin omaan kieliperheeseensä ja yhteisöönsä. Samalla olisi tullut taattua lapsenlapsillekin viitottu äidinkieli. Mutta niin ei sitten käynyt. Tosin tyttäreni ensimmäisiä sanoja oli mummo, viitottuna. Olen siis kuvaannollisesti viittomakielen kanssa naimisissa – työni kautta.

MAIJA:

Niin, nuo kuurojen endogaamiset avioliitot ovat olleet Suomessakin yleisiä (Jokinen 2000, Jalonen & Pohjoinen 1972). Kuurojen historiaa, etnisyyttä ja etiikkaa tutkinut Harlan Lane (2005) selittää kuurojen välisten avioliittojen yleisyyttä kommunikaation helppoudella, kuuroilla identiteetillä ja ”perheen korvikkeella”, sillä suurin osa kuuroista syntyy ei-viittomakieliseen kuulevaan perheeseen. Tämä toive kommunikaation helppoudesta näyttää koskevan myös jälkeläisiä: kerran eräs kuuro vanhempi murehti saatuaan kuulevan lapsen, että tämän häissä varmaankin kaikki puhuvat! Oma kuuleva äitini taas sanoi minulle, etten saisi koskaan naida kuulevaa. – Yllättävän tuttu ilmiö muuten omassa ystäväpiirissänikin.

Loppujen lopuksi nain huonokuuloisen miehen, ja tässä naimakaupassa sain kuurot appivanhemmat ja langon. Meille syntyi kaksi lasta, kuuleva esikoinen ja kuuro kuopus. Tämä näyttää tuottavan murheita, mutta ei niinkään kodin sisällä vaan sen ulkopuolella. Kuulevalle esikoisellemme ei nimittäin tarjota viittomakielisiä palveluja (vaikkapa opetusta), koska hän ei ole vammainen. Nykypäivänä edelleen kaikki viittomakieliset palvelut ja kielelliset oikeudet saadaan yleensä vasta, kun on todistanut vammaisuutensa lääkärintodistuksella! Codilta riistetään tällä tavoin oikeus täyteen viittomakielisyyteen. Heidän kasvuaan viittomakieliseksi ei tueta meidän yhteiskunnassamme, ei edes nykypäivänä.

PÄIVI:

Mutta olenko viittomakielinenkään? En ole kielessä vierailija, enkä kyläile kuurojen parissa, sillä vanhempani ja heidän tuttavansa ovat lähes kaikki kuolleet. Kun tapaan vaikkapa sinut, Maija, tunnen käyväni kotona. Aina kun tapaan kuuroja ja viiton, olen kotona. Viittomakielisyys ikään kuin asuu minussa eikä kuurojen menneisyys lähde minusta irti – vaikka olenkin mitä suurimmassa määrin kuuleva.

MAIJA:

Minun ei ole tarvinnut sinun laillasi kysyä, olenko viittomakielinen. Kuurous ja viittomakielisyys ovat niin tiiviisti minussa ja toisissaan kiinni. Kuurojen yhteisössä on aina ollut kuuroja (ja kuulevia), jotka ovat oppineet viittomakielen vasta myöhemmällä iällä.

Olen alkanut pitää uudesta englanninkielisestä termistä (deaf) new signer, jolle ei ole vielä kehittynyt suomenkielistä vastinetta. Sitä käsittelee esimerkiksi kuuron kielisosiologin Maartje De Meulderin uusin artikkeli (2018). New signerit ovat siis niitä, jotka ovat oppineet viittomakielen myöhemmällä iällä, ja tähän prosessiin liittyy myös yhteisön jäsenyys sekä kuuron identiteetin löytyminen.

Palataan vielä tuohon veriperintöönkin. Voivatko kuurot new signerit olla viittomakielisiä? Ja milloin ihmisistä tulee viittomakielisiä? Milloin he eivät enää ole viittomakielisiä? Olet, Päivi, kuulevana syntynyt kuuroon perheeseen, jossa sinulle ei viitottu mutta sen sijaan olet elänyt viittomakielisessä kulttuurissa. Minä taas synnyin kuulevaan perheeseen, mutta minulle on viitottu siitä alkaen kun kuurouteni huomattiin. Perheeni ”otti käyttöön” samalla monia kuurojen kulttuuriin kuuluvia elementtejä, kuten keskustelemisen kasvatusten ja esimerkiksi sen, että muille tulee ilmoittaa, kun poistuu näkyvistä (silloinkin kun menee käymään WC:ssä). Me myös osallistuimme koko perheen voimin kuurojen tapahtumiin.

Yhteisömme on aina jatkuvassa muutoksessa. Nyt puhutaan paljon intersektionaalisuudesta ja monikielisydestä. Tuliko minusta viittomakielinen heti, kun opin viittomaan? En tiedä.

Kuurouten ansiosta minulla ja muilla kuuroilla new signereillä on kuitenkin "pääsy ohituskaistalle viittomakieliseen yhteisöön". Mutta tarvitseeko määritellä, ketkä ovat viittomakielisiä? Tarvitseeko tosiaan määritellä, ketkä ovat saamelaisia? Sanoisin, että kyllä. Kieli, kulttuuri ja arvot ovat sellaisia asioita, joita on helppo riistää. Sen on meidän omakin historiamme osoittanut. Mutta toimivatko yksin kuurous tai kuulevuus määrittelynä tai määritelmänä? Ei. Toimiiko kielitaito? Ei. Entäs kielenoppimisikä? Ei.

Vuomajoen (2018) mukaan "saamelaisia joko ollaan tai ei olla". Pätsikö tämä myös viittomakieliseen yhteisöön ja sen jäsenyyteen? Ja mitä oleminen oikeastaan on? Sanoisin, että se on rakkautta ja kunnioitusta kieltä ja yhteisöä kohtaan sekä sitä, että yhteisö on iso osa elämää – sitä mitä ei saa itsestä pois.

Lähteet:

Alajärvi, M. 2015. Saamelaiseksi hyväksytyt: "Verenperintö ratkaisi eikä kieli". Yle Uutiset/Saame 30.9.2015. https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/saamelaiseksi_hyvaksytyt_verenperinto_ratkaisi_eika_kieli/8343059 (haettu 10.4.2018).

De Meulder, M. 2018. "So, why do you sign?" Deaf and hearing new signers, their motivation, and revitalisation policies for sign languages. *Applied Linguistics Review* 2018. <https://doi.org/10.1515/applirev-2017-0100> (haettu 16.4.2018).

Jalonen, I. & Pohjonen U. 1975. Tutkimus työikäisten kuurojen asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Helsinki: Kuurojen Liitto.

Jokinen, M. 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Viittomakieliset Suomessa (toim. A. Malm). Helsinki: Finn Lectura, 79-101.

Koivisto, M. 2010. Ottaisiko soihdun vai lähtisikö kulkemaan pimeässä - Lausunta viittomakielisen yhteisön kieli-identiteetin ilmentäjänä Kuurojen valtakunnallisten kulttuuripäivien 50-vuotisessa historiassa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro Gradu-työ.

Ladd, P. 2005. Understanding Deaf Culture. In *Search of Deafhood*. Clevedon: Multilingual Matters.

Lane, H. 2005. Ethnicity, ethics and the Deaf-World. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 10 (3), 291-310. <https://doi.org/10.1093/deafed/eni030> (haettu 16.4.2018)

Mononen, K. 2013. Inkerinsuomalaisten suomen kielen käyttö Pietarissa ja sen lähialueella. Tohtorinväitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8657-1> (haettu 10.4.2018).

Tarinameri 2011. Dokumenttiohjelma [DVD]. Celen, Riia [ohjaaja]; Päivi Rainò & Birgitta Wallvik [tuotantoryhmä]; Maria Palavamäki [leikkaus]. Helsinki: Mediatext Finland 2011. Nähtävissä myös osoitteessa <http://www.viittomakielinenkirjasto.fi/fi/tarinameri#.VySulHbhBD8> (haettu 10.4.2018).

Toiviainen, M. 2012. Eksoottisia uhreja, toivottomia sankareita? Romanidiskurssit Helsingin Sanomissa 2000-2010. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto Valtiotieteellinen tiedekunta, Viestintä. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32476/ProGraduMarjaanaToiviainen.pdf?sequence=3> (haettu 10.4.2018.)

Yle Sápmi 30.9.2018. KHO hyväksyi 93 uutta ihmistä saamelaisiksi. <https://yle.fi/uutiset/3-8341788> (haettu 10.4.2018).

Vuomajoki, H. 2018. Mikä tekee saamelaisen. FáktaLávvu. Faktoja saamelaisista. <https://faktalavvu.net/2018/02/23/mika-tekee-saamelaisen/> (haettu 10.4.2018).

Lopuksi

Itsen hyvä olla tässä

Kimmo: Kun tapasin ensi kertaa Janikan, soitin psykologille ja kysyin millainen tyyppi tämä ihminen on. Hänessä oli jotakin voimakasta ja aitoa. Väijäämätöntä uskoa että kun me päätetään mennä tuosta läpi, niin kyllä tuo kallio väistää. Psykologi kuulosti puhelimessa tosi hiljaiselta. Hän sanoi että se on tosi hyvä työyhteisön jäsen. Että se pitää aina ja kaikissa tilanteissa ihmisen puolta. Ja että se tekee hulluna töitä silloin kun se uskoo siihen mitä se tekee. Olen vielä tänään samaa mieltä hänen kanssaan toimittajakumppanistani ja kollegastani.

Tässäkin teoksessa viitattiin useita kertoja Valo-Valmennusyhdistyksen, Silta-Valmennusyhdistyksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhdessä toteuttamaan KEIJO-hankkeeseen, joka on yksi osoitus tuosta vuosia sitten alkaneesta yhteistyöstä meidän teoksen toimittajien välillä. Aloimme kerätä tekstejä tähän teokseen ja samalla kirjoitimme yhden niistä ideatuokiossamme pulpunneista hankkeista yhdessä luottokirjoittajiemme kanssa (kiitos erityisesti Maijastille Valossa): miten luomme koulutuskonseptin joka perustuu niin vahvaan yhteisöön, että voimme yhdistää kuntoutumisen, koulutuksen ja eteenpäin työmarkkinoille poluttumisen samaan intensiiviseen kokonaisuuteen.

Hankkeen rahoittaja kutsui meidät neuvotteluihin ja puhui paljon merkityksellisiä sanoja kohderyhmästä, osallisuuden merkityksestä. Siitäkin että ehkä hankkeemme on enemmän osallisuuden hanke kuin työllisyyshanke, jollaisena sitä haimme. Mutta että kun me selvästi uskomme siihen, että hankkeen pystyy toteuttamaan ja sillä pystyy saavuttamaan kuvattunkaltaisia vaikutuksia, se kannattaa kyllä rahoittaa jopa siinä tilanteessa, että jäisimme isolta osin puoliväliin: sinne turvalliseen osallisuuteen, omaan hyvään, tavalliseen elämään, normaaleihin yhteisöihin ja yhteiskunnan jäsenyyteen, vaikka itse työllistymisen vaikutukset jäisivätkin vielä vaatimattomammiksi.

Kati Komulainen kirjoittaa omassa artikkelissaan siitä, miten jokainen ihminen Laureassa luo osan Laurea-yhteisöstä. Ja miten myös jokainen KEIJO on antanut itsensä kokoisen ja näköisen palasen siihen, mitä Laurea-ammattikorkeakoulu ja sen Tikkurilan yksikkö nykyään on.

Ei yhteisössä lopulta sen ihmeellisemmästä ole kyse. Että ihminen kohtaa eri tilanteissa, eri paikoissa ja eri viitekehyksissä erilaisia ihmisiä. Osasta niistä kohtaamisia muodostuu yhteisöjä, jotka muistavat ja

kuljettavat mukanaan pienen palan jokaista yhteisön jäsentä, nykyistä ja myös aiempia. Yhteisöt kuljettavat mukanaan hirmuisen määrän muistitietoa, kulttuureja, eri ihmisten muodostamia kuvia toisista ihmisistä, tilanteista, yhteiskunnallisista hetkistä ja kysymyksistä ja niin edelleen.

Anu Hagman viittaa artikkelissaan yhteisön turvallisuuteen. Ja siihen että se pitää tietoisesti rakentaa, että ihmisten täytyy vuorovaikuttaa keskenään, myös vaikeina hetkinä. Monelta työssämme kohtaamalta ihmiseltä sosiaali- ja rikosseuraamusalan työssä nuo turvalliset yhteisöt ovat puuttuneet niin monessa kohdassa elämää. Kotona. Koulutuksessa. Kaveripiirissä. Voit olla mukana olematta läsnä. Voit olla samassa tilassa yhteisön muodostavien ihmisten kanssa olematta osallinen. Anu Kettunen kirjoittaa artikkelissaan siitä että se on usein kiinni niin pienistä asioista. Normaalisti tervehtimisestä kun tavataan. Mukaan ottamisesta ja kohtaamisesta. Ihmisenä olemisesta.

Tätä kirjoittaessamme KEIJO-hankekin on jo taittunut yli puolivälin. Koska toiminta on näyttänyt hienosti potentiaalinsa ja ihmiset ovat aidosti edenneet kohti koulutusta ja työmarkkinoita (ja itselleen mieluisia, hyviä yhteisöjä jotka toimivat peileinä ja heijastavat takaisin aitoa omakuvaa), olemme käyneet tapaamassa keskeisiä sidosryhmiä työn juurruttamisen kannalta kuten kaupunkien johtoa, rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin johtoa ja arjen tason toimijoita, koulutuskumppaneita ja työnantajia. Äänessä ovat luonnollisesti olleet keskeisesti Keijot itse. Olemme myös perustaneet Keijojen kanssa jatkotyön yhdeksi alustaksi Irti rikoksista ry:n, joka voi toimia yhtenä alan ammattilaisten ja rikostaustaisten yhteisen yhteisön alustana. Sellaisena jossa jokainen meistä uskaltaa olla se minä, jonka on vähitellen oppinut tuntemaan ja hyväksymään. Ei joka päivä ihan kokonaisvaltaisesti ja parhaalla mahdollisella tavalla. Mutta ainakin elämään sen kanssa. Koska tässä on ihan hyvä olla. Osana tätäkin yhteisöä.

Kimmo: *Se lupasi pukea päälle paidan jossa on tipun kuva. Ja jossa lukee että "tee äläkä piipitä". Se on aika kova. Minä lupasin laittaa päähäni kukkahatun. Ehkä se vähän silottaa pörröistä kuontaloa.*

Pieniä ihmisten yhteisöjä. Moni sanoo ettei yhden ihmisen kannata kauheasti tehdä

kun ei sillä ole juurikaan merkitystä. Ne ei tunne sitä. Kyllä yhdellä ihmisellä on iso merkitys. Kun jokainen meistä tekee vähän enemmän ja piipittää vähemmän.

Ja kun sillekin on paikkansa. Välillä saa olla ihan pieni ja pörröinen. Turvassa sykkyrällä. Piipittää vähän. Sitä varten on niin tärkeää, että jokaisella meistä on edes se yksi turvallinen yhteisö, jossa voi turvallisesti olla oma itsensä. Joka toimii peilinä jotta näkee itsensä oikein – niinäkin aamuina kun se ei ole kivaa katsottavaa. Elämää se kuitenkin on.

Helsingissä 16.1.2020

Kimmo Kumlander ja Janika Lindström

AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Tämä teos on lyhyt yleiskatsaus yhteisöihin, yhteisön voimaan sekä erilaisiin yhteisöihin kuulumisesta, niiden rajamailla olemisesta – sekä yksin jäämisestä. Teos ei anna niinkään vastauksia kuin avaa ovia ja antaa yhteisössä eläneen tai elävän näyttää meille tietä ja opastaa meidät pienelle kiertokäynnille, missä yhteisöteemaa lähestytään erilaisista näkökulmista käsin.